

Experiències de microdesenvolupament rural

Reptes i casos d'innovació local

Diputació
Barcelona

Experiències de microdesenvolupament rural

Reptes i casos d'innovació local

**Diputació
Barcelona**

La Diputació de Barcelona es caracteritza per la seva naturalesa local de cooperació amb els municipis. Per facilitar el suport dels ajuntaments a les iniciatives de microdesenvolupament rural aporta mitjans tècnics, recursos econòmics, intercanvis d'experiències, coneixement, espais de capacitat i publicacions.

Aquesta és una obra d'autor i, a la vegada, elaborada amb la participació de persones que des de diversos àmbits treballen pel desenvolupament rural. La Diputació de Barcelona no comparteix necessàriament les opinions aquí publicades.

Diputació de Barcelona
Àrea de Desenvolupament Econòmic Local
Gerència de Serveis de Promoció Econòmica i Ocupació
Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic

Recinte Maternitat. Pavelló Mestral
Travessera de les Corts, 131-159. 08028
Barcelona
Telèfon 93 404 94 71
o.estrategiesde@diba.cat
<http://www.diba.cat/web/economieslocals>

Autoria: Núria Alamon i Judit Pardos, Raiels · Iniciatives que arrelen

Les fitxes han estat elaborades amb la participació de Mariona Rota i Mercè Mauri (Agència de Desenvolupament del Ripollès), Patrícia Castro (Ajuntament de Collbató), Elies Bosch (Ajuntament de la Granadella), Jaume Casals, Jordi Almiñana (Ajuntament de Navàs), Anna Torrentà (Ajuntament d'Ordis), Oriol Pareta (Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues), Carmen Navarro i Francisco Rodríguez (Ajuntament d'Urueña), Carles Pujol (AODL del Baridà entre 2011 i 2015), Clara Arbués (AODL de la Vall de la Vansa i Tuixent entre 2001 i 2006), Gemma Estany (ARCA), Miquel Tort (Argelaguer en Transició), Àngels Guiteras i Carina Rossell (Associació Leader Ripollès Ges Bisaura), M. Carme Freixa i Eva Gómez (Associació de Micropobles de Catalunya), Lluís Llobet (Centre d'Art i Natura de Farrera), Pepa Subirats (Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma de Mas de Barberans), Carles Gascón i Isidre Domenjó (Consell Comarcal de l'Alt Urgell), Anna Paüls (Consell Comarcal de la Noguera), M. Teresa Castellà (Consorci GAL Alt Urgell-Cerdanya), Begoña Garcia (Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques Ribera d'Ebre-Terra Alta), Xavier Barniol, Laura Megías (Consorci del Lluçanès), Ruth Fernández i Marta Purfí (Consorci del Moianès), Jaume Bages (Cowocat Rural), Jordi Boixader, Josep Montasell (Diputació de Barcelona), Jordi Abella (Ecomuseu de les valls d'Àneu), Laia Batalla (Escola de Pastors de Catalunya), Lluís Dalmau (Fundació guifi.net), Joan Muntané (Fundació Lleida 21), Adriana Ramon (Itinerània), Pau Moragas (L'Olivera SCCL), Miguel Ángel Sobrino (Mancomunitat de Municipis per la Biomassa del Berguedà), Salvador J. Ribas (Parc Astronòmic del Montsec), Roser Vernet (Prioritat) i Jordi Martí (Terra Franca).

Les fotos han estat cedides per cadascun dels agents promotors de les experiències que apareixen en aquest recull.

© Diputació de Barcelona
Abril de 2017
Impressió: Departament de Reproducció Gràfica de la Diputació de Barcelona

Índex

Índex	3
Presentació	5
Estudis de cas	7
Mapa d'experiències i referències complementàries	9
Treball en xarxa	10
L'associacionisme dels micropobles	11
El Baridà, exemple de treball conjunt compartint recursos tècnics	16
Paisatge i patrimoni	23
El paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana, patrimoni mundial per la UNESCO?	24
Bosc de pastura al Lluçanès, acords voluntaris per a la millora del paisatge forestal	30
L'Ecomuseu de les valls d'Àneu, referent de recerca etnològica i preservació del patrimoni	35
El Montsec i el seu cel, destinació turística i reserva Starlight	40
Sistemes i polítiques alimentàries	47
El moviment Slow Food i el seu impacte a Catalunya	48
El Parc Rural del Montserrat, un projecte per posar en valor el sòl agrícola	54
Sant Cugat Sesgarrigues, posada en marxa d'horts socials i obrador comunitari	61
Terra Franca, els bancs de terres com a oportunitat d'accés a la terra i relleu generacional al camp	68
Els espais test per fomentar el relleu generacional al camp	73
L'Olivera Cooperativa, referent d'agricultura social com a eina de desenvolupament local	79
Navàs, avançant cap a la sobirania alimentària i el desenvolupament agroecològic	86
Oficis, artesanies i productes locals	94
Escola de pastors de Catalunya	95

La Vall de la Vansa i Tuixent, revalorització de l'ofici de les trementinaires i tradició artesana i etnobotànica	100
El Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la pauma a Mas de Barberans. L'artesanía com un actiu local.....	110
Art i cultura	120
El Centre d'Art i Natura de Farrera, un model de dinamització de la identitat cultural del territori rural per mitjà de l'art i la creació	121
Urueña, municipi pioner en esdevenir Vila del Llibre	128
Joves i retorn del talent	134
Place aux jeunes en région: retorn dels joves als pobles	135
Projecte Odisseu i eina Retorna: talent jove al món rural	141
Desenvolupament sostenible	148
Itinerànnia, xarxa de senders locals	149
Territoris serens, un model de desenvolupament basat en les singularitats	156
Les ciutats en transició i la seva aplicació a Catalunya	161
TIC i noves oportunitats	168
Cowocat Rural, plataforma de coworkers: afavorint l'ocupació en entorns rurals ..	169
Xafogar, servei de fibra òptica de forma mancomunada.....	175
Energies Renovables	182
Mancomunitat de Municipis Berguedans per la Biomassa, gestió mancomunada dels recursos i aprofitament energètic	183
La Granadella, gestió dels ingressos procedents dels parcs eòlics	190
Ordis, el canvi del model energètic des del món rural	197
Educar en l'entorn	204
El model d'escola rural de Castellcir, una escola compartida	205
El Ripollès, Territori Educador. Ens mengem les valls.....	212
Conclusions	218

Presentació

L'Àrea de Desenvolupament Econòmic Local de la Diputació de Barcelona treballa per oferir als ens locals de la demarcació recursos econòmics, tècnics i materials per enfortir i dinamitzar les economies locals. Entre aquests recursos es troben els vinculats a les polítiques de desenvolupament rural, essencials avui en dia per donar resposta a les necessitats d'una part molt significativa del territori.

Els petits municipis estan realitzant aquests últims anys una contribució valuosa a la renovació de l'agenda del desenvolupament econòmic local. La publicació que teniu a les mans és una mostra de la capacitat d'innovació dels entorns de ruralitat davant els grans reptes associats a l'ocupació, l'alimentació, la mobilitat, l'energia, l'envelliment, el manteniment de la població, el paisatge o, més en general, el benestar i la qualitat de vida.

El recull *Experiències de microdesenvolupament rural* presenta trenta casos d'iniciatives locals amb un fort protagonisme de la comunitat a l'hora de proporcionar solucions adaptades i singulars a problemàtiques concretes, i de fer-ho des de la responsabilitat ambiental i social.

Considerades una a una, les experiències formen un panorama heterogeni, com diversos són els territoris que les impulsen i les seves condicions socioeconòmiques. L'escala i l'especificitat ens podrien fer pensar que aquestes pràctiques són escassament transferibles, però el cert és que si es miren plegades formen un conjunt inspirador i, un cop destil·lats els elements clau, bé poden interpretar-se com a llavors de solucions a grans qüestions de futur de la societat que arriben des del món rural.

Així, des del punt de vista de les polítiques de desenvolupament econòmic, les experiències reflecteixen en primer lloc una visió integral dels problemes i la cerca, conseqüentment, de solucions transversals. Per altra part, apareixen rols nous dels governs locals centrats en reconèixer els actors i facilitar processos, per damunt de l'execució directa. En tercer lloc, la capacitat de col·laborar s'endevina com una peça indispensable: confiança, treball en xarxa, participació, etc. constitueixen la gramàtica dels projectes. Per últim, l'ambició de les iniciatives és innegable en el sentit que des dels microespais es dona resposta a interrogants més globals.

El document s'organitza en deu eixos temàtics i explica amb rigor i un to divulgatiu trenta casos. També s'aporten exemples de caràcter puntual per tal que el lector pugui seguir pistes complementàries. El mapa resultant mostra un efecte de pol·linització que, en ocasions, és de llarg abast.

Aquesta publicació té com a destinataris els electes, tècnics i professionals que treballen al món rural, i també el conjunt de persones interessades en el desenvolupament local en sentit ampli. Esperem que contribueixi al debat sobre les vocacions econòmiques dels municipis més petits i que esdevingui una eina de suport per dissenyar estratègies d'innovació.

Sònia Recasens i Alsina

Diputada delegada de Promoció Econòmica i Ocupació
de la Diputació de Barcelona

Estudis de cas

Actualment, hi ha un debat obert sobre la necessitat d'oferir eines de desenvolupament local que donin resposta a les necessitats del món local en concordança a les diversitats que presenten els municipis catalans per tal d'afavorir un principi d'equitat des del punt de vista territorial. És a dir, aconseguir igualar les oportunitats de desenvolupament i uns estàndards de qualitat de vida similars tant entre municipis grans com en municipis petits.

D'aquí la importància de valoritzar i visibilitzar millor les necessitats dels pobles petits (on la ruralitat és més marcada i les oportunitats de desenvolupament més complexes) perquè continuïn vius i dinàmics, aprenent a fer front de forma creativa als reptes que se'ls plantegen com el despoblament, l'envelliment de la població, l'èxode de joves, la pèrdua de talent, l'oferta de llocs de treball, l'accés a la tecnologia, la continuïtat de les escoles, l'accés als serveis bàsics, entre d'altres.

En aquest context, es planteja la voluntat d'identificar i donar a conèixer un recull d'experiències de microdesenvolupament rural per tal d'aportar referents d'interès, amb eines i plantejaments transferibles a diferents realitats territorials de caràcter rural.

Les experiències que consten en aquest recull s'estructuren en fitxes que descriuen de forma sintètica des de l'àmbit territorial que abracen, als orígens de la iniciativa, el seu funcionament i els actors principals que hi prenen part, entre altres aspectes a destacar. Hi ha, a més a més, un apartat d'especial interès com és la utilitat de l'experiència, valorant el seu impacte, els seus punts forts i febles, així com la seva capacitat de transferència i de replicabilitat en altres territoris.

La diversitat d'enfocaments i punts de partida de cada una de les experiències ha permès agrupar-les per àmbits temàtics en funció de l'eix central que estructura cada una d'elles:

- 1/ Treball en xarxa
- 2/ Paisatge i patrimoni
- 3/ Sistemes i polítiques alimentàries
- 4/ Oficis, artesanies i productes locals
- 5/ Art i cultura
- 6/ Joves i retorn del talent
- 7/ Desenvolupament sostenible
- 8/ TIC i noves oportunitats
- 9/ Energies renovables
- 10/ Educar en l'entorn

Els continguts de les fitxes s'han redactat a partir de les informacions aportades per cadascun dels actors promotors.

Treball en xarxa

L'associacionisme dels micropobles

Imatge de Castellar de N'Hug (El Berguedà) representativa d'un micropoble

Àmbit territorial

L'àmbit territorial de l'Associació de Micropobles de Catalunya (AMC) és tot el territori català i aglutina més de 130 municipis dels 332 micropobles que existeixen al nostre país.

Descripció

L'Associació de Micropobles de Catalunya és una entitat sense afany de lucre, que vol donar una veu conjunta als municipis de Catalunya que tenen menys de 500 habitants. Són més d'un terç dels municipis del país, amb menys d'un 1,2 per cent de la població, però més del 35 per cent del territori.

És una entitat que no té per objectiu prestar serveis directes o complementaris als que ja propicien altres entitats municipalistes o les administracions supralocals. El seu objectiu és comunicar i posar en evidència totes aquelles dificultats que comporta el fet d'haver de gestionar un ajuntament amb tots els deures, però amb magres mitjans.

També treballa per fer entendre als governs, legisladors, grans companyies de serveis i altres instàncies diverses que el principi de subsidiarietat on més adequadament s'ha d'aplicar és precisament en els micropobles. I s'ha d'aplicar amb rigor perquè la gent que hi viu pugui tenir garantida la igualtat d'oportunitats.

Funcionament

L'Associació de Micropobles de Catalunya es va constituir l'any 2008, amb 9 socis fundadors, que són 9 micropobles: Colomers (Baix Empordà), Montmaneu (Anoia), Pinós (Solsonès), Boadella i les Escaules (Alt Empordà), Argençola (Anoia), Rocafort de Queralt, Pira, Senan i Conesa (tots quatre de la Conca de Barberà). Actualment compta amb 131 municipis associats.

A la vegada també hi ha dins l'associació una sèrie de socis fundadors electes individuals, que en formen part a títol personal i no representants de cap municipi.

L'estructura organitzativa de l'associació destaca per comptar amb dos Consells:

- Consell Directiu: integrat per presidència, presidència-adjunta, vicepresidència-secretaria, vicepresidència-tresoreria i cinc vicepresidències més.
- Consell Assessor: integrat per nou persones vinculades a diferents micropobles que aporten els seus coneixements i suport a l'associació.

Les línies de treball de l'AMC són les següents:

- Ser el lobby que defensa els municipis de menys de 500 habitants davant les diferents administracions, partits polítics, institucions, entitats, empreses i mitjans de comunicació. Es fa mitjançant reunions, notes de premsa i assistència a tot tipus d'actes i comissions.
- Participació directa en projectes i programes per a la transició energètica dels micropobles (grup de treball Smart Rural, Piec, estudis amb el col·lectiu Cmes, participació en la Taula per a l'autoconsum energètic, en el Pacte Nacional per a la Transició Energètica, en el grup de treball del projecte interreg BIO4ECO, en el projecte de cooperació Leader EnFoCC,...).
- Definició de l'Estatut del Micropoble.
- Col·laboració amb projectes que contribueixin a donar a conèixer la realitat del món rural avui. Participació en el projecte Hamlets impulsat pel Departament de Geografia de la UAB i finançat per RecerCaixa sobre el despoblament en els micropobles.
- Participació en el projecte Munixic. Taula de regidors/es i tècnics/es de joventut, de municipis petits, on es comparteixen experiències i es fan propostes en matèria de polítiques de joventut, amb la voluntat d'incidir també en Pla Nacional de Joventut.

*Imatge del micropoble de l'Estany
(El Moianès)*

Imatge del micropoble d'Argençola (L'Anoia)

Actors

131 ajuntaments de menys de 500 habitants i una desena d'associats individuals.

Els càrrecs electes que acabin el seu mandat i no es tornin a presentar, però vulguin continuar aportant a l'associació ho poden fer a títol individual. És una manera de no desapropitar el compromís i l'experiència.

Dates

L'Associació de Micropobles de Catalunya es va constituir l'any 2008 amb 9 socis i aquest 2017 ja compta amb 131 socis.

Recursos econòmics

L'AMC es finança de les quotes que paguen els socis ajuntaments: 100€ anuals.

De manera puntual i per alguna actuació concreta, s'ha disposat d'alguna aportació des d'alguna altra administració que s'ha fet càrrec d'alguna despesa concreta però sempre s'ha consensuat la seva conveniència per part de l'AMC.

Impacte

- Avui el mot "micropoble" està present a la societat i comença a sortir ja en l'argot polític. Es va posar en funcionament el 2008 per definir els municipis de menys de

500 habitants que es consideren petits en nombre d'habitants, però que acostumen a ser grans en territori.

- Hi ha socis de totes les comarques catalanes i, tot i l'heterogeneïtat de realitats a nivell geogràfic, econòmic, d'hàbitat, s'han trobat els punts en comú i es defensen les múltiples possibilitats dels micropobles.
- Els valors propis dels micropobles i del món rural cada vegada són més apreciats per tota la societat i es va entenent més el que representa de qualitat de vida per sobre de les mancances. El discurs victimista i les mancances de fa trenta anys, avui estan sent superades per un missatge de les potencialitats locals i de la capacitat de fer molt amb poc.

Aspectes normatius destacats

L'AMC és una entitat municipalista, amb uns objectius molt precisos, ja descrits, però municipalista al capdavant, per tant, la fórmula legal d'associació era la més adient per a garantir la participació equitativa de tots els ajuntaments associables i la presa de decisions amb la màxima transversalitat.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Experiència de treball conjunt a nivell supralocal i entre municipis de comarques i províncies diferents.
- Compartir bones pràctiques i maneres de resoldre problemàtiques.
- Gran diversitat entre els socis de manera que enriqueix i dóna moltes visions.
- El component "partidista" no es té en compte i a l'AMC hi ha electes de tot el ventall polític. Per sobre de les ideologies hi ha el municipalisme i la defensa dels drets dels ciutadans que viuen al territori.
- Millora de l'autoestima de l'electe 'rural' en l'exercici de les seves responsabilitats.
- Consciència creixent de la ruralitat com a valor positiu i defensable.

Punts dèbils

- En general, les normatives no ens tenen presents com a entitat municipalista i, per tant, no s'està present en la majoria de les comissions legalment preceptives i vinculants a l'hora de definir les polítiques públiques.
- Es funciona per la dedicació voluntària dels electes i no es té estructura tècnica.
- Els municipis que podrien ser socis no sempre ens coneixen.

Aplicabilitat

Buscar complicitats entre iguals sempre ajuda. Tant en el vessant de poder tenir més representativitat i fer més difusió de les causes comunes com en el fet que es comparteixen visions diferents i noves maneres de fer. I en el cas de ser molts però amb poca presència en els llocs de decisió i en els mitjans de comunicació, és més clar que la "unió fa la força".

Entenem que és aplicable i seria desitjable que municipis amb més població -per damunt de les 500 persones-, però també d'àmbit rural, sumin esforços per a promoure un més alt respecte a la 'ruralitat'. La creixent consciència sobre les característiques, virtuts, mancances i necessitats del món rural, juntament amb una millora de l'autoestima dels polítics 'rurals', és quelcom que altres municipis i fins i tot altres entitats municipalistes poden aplicar d'aquesta experiència.

Contacte:

Associació de micropobles de Catalunya

<http://www.micropobles.cat/>

info@micropobles.cat

M. Carme Freixa, presidenta de l'Associació

presidencia@micropobles.cat

El Baridà, exemple de treball conjunt compartint recursos tècnics

Imatge del poble d'Ansovell (municipi de Cava)

Àmbit territorial

La subcomarca del Baridà es localitza a l'alta vall del Segre i està integrada per 5 municipis: Arsèguel, Cava i el Pont de Bar, administrativament pertanyents a l'Alt Urgell, i Lles de Cerdanya i Montellà i Martinet, que pertanyen a la Cerdanya. El Baridà és travessat transversalment pel riu Segre i per l'Eix Pirinenc, important via que vertebrava aquest territori de muntanya, i que representa un pas heretat de la *Strata Ceretana* de l'època romana, que unia i uneix en el present, les ciutats de Puigcerdà i la Seu d'Urgell.

Descripció

Aquest projecte va començar a gestar-se l'any 2007, quan tres dels cinc municipis del Baridà es van posar en contacte amb l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA) exposant la preocupació pel futur dels seus territoris.

Aquestes circumstàncies i la confluència de demandes molt similars en municipis veïns van portar als responsables de l'IDAPA a plantejar amb els ajuntaments la possibilitat de treballar de manera conjunta una proposta per a planificar el futur del seu territori. En aquest sentit, el consens social previ i imprescindible portà a pensar en la necessitat de dur a terme un procés participatiu que permetés un treball de baix a dalt, consensuant iniciatives i projectant línies de treball concertades cap el futur.

Funcionament

L'any 2008, fruit de la voluntat comuna dels cinc municipis que integren el Baridà es va iniciar el procés participatiu "*Quin futur volem per al Baridà?*", amb l'objectiu d'articular una reflexió conjunta d'aquest pobles per tal de definir cap a on volien enfocar el seu desenvolupament amb la implicació de la ciutadania i dels agents del territori.

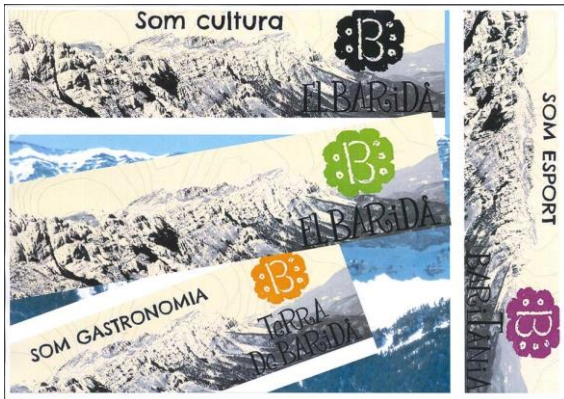
L'any 2010 aquest procés participatiu va donar com a resultat una *diagnosi participativa del Baridà*, així com també una proposta de pla d'acció que comptava amb el consens dels diversos sectors de la població, per tal d'avançar cap a un escenari de futur positiu, que es va definir mitjançant un taller d'escenaris de futur. A més, el procés va permetre que per primera vegada, els cinc ajuntaments del Baridà comencessin a treballar plegats i unir esforços en traçar i implementar una estratègia conjunta de promoció econòmica, que quedà reflectida en el *Pla d'acció de desenvolupament econòmic supralocal del Baridà*.

La implementació d'aquest Pla d'acció del Baridà requeria d'una estructura tècnica en promoció econòmica d'àmbit supralocal (compartida entre els 5 municipis que integren el Baridà). Per aquest motiu, l'any 2011 se sol·licità al SOC un Agent de Desenvolupament i Ocupació Local (AODL) per crear aquesta estructura i treballar en els àmbits que es van detectar prioritaris en el pla d'acció (turisme, producció agroalimentària i comerç), en tant que presentaven una oportunitat clara de creació d'ocupació i millora del desenvolupament local al Baridà.

El període en què va participar activament un Agent d'Ocupació i Desenvolupament Local va comprendre del 2011 al 2015.

Durant aquest període l'AODL del Baridà va dur a terme diferents projectes, entre els quals destaquem:

- Inventari de recursos del territori. Un gran inventari de recursos per tal de planificar, de manera conjunta entre els 5 ajuntaments, la promoció del territori.
- Posa color al teu balcó. Campanya de Viles Florides on l'apadrinament i la col·laboració eren la principal bandera.
- Fires de primavera i tardor del Baridà. Creació de noves fires on es pot trobar tot el producte local i artesanal del Baridà.
- Centre Interpretació Casa del Riu. Nou espai al costat del Parc dels Búnquers de Montellà i Martinet, on a més d'una funció divulgativa sobre la cultura i natura lligada al riu Segre, feia de centre d'acollida de visitants.

Marca Baridà-Baritània

Estand "Terra de Baridà"

- Espai Baridà. Espai creat per tal que els empresaris del Baridà disposessin d'un espai propi per diferents activitats.
- Suport a la creació de nous productes agroalimentaris.
- Redacció de les marques de qualitat alimentària, de serveis i territorial.
- Servei personalitzat a l'empresariat local. Acompanyament i assessorament a tot empresari local per obertura o continuïtat dels seus negocis.
- [Mapa turístic del Baridà](#). Creació del primer mapa turístic del Baridà on van participar els 5 municipis i altres organismes. Per primer cop es va disposar d'una eina de promoció conjunta ben planificada i consensuada.
- Arsèguel Terra de Bandolers. Suport en el projecte "Viure al Poble" del municipi d'Arsèguel a la creació de diferents materials per diferents projectes.
- Martinet, el portal del Baridà. Suport en el projecte "Viure al Poble" del municipi de Montellà i Martinet de Cerdanya a la creació de diferents materials per diferents projectes.
- [Edició del primer vídeo promocional del Baridà](#). Acció on van participar de manera desinteressada diferents persones del territori per la creació de material per promocionar la destinació "Baridà".
- Comercialització conjunta de productes agroalimentaris. Assistència a fires de manera conjunta entre diferents empresaris sota la marca "Baridà". Projecte de col·laboració entre diferents empresaris. També obertura de nous mercats.
- Formacions en desenvolupament econòmic local: Universitat d'estiu de la Universitat de Lleida (Curs "Tasta la Muntanya" conjuntament amb la Fundació CEDRICAT), Diputació de Barcelona i altres organismes.
- Foment d'energies netes i accions de control energètic dels espais públics.
- Creació de l'Associació d'empresaris del Baridà. Associació on hi podem trobar quasi el 100% d'empresaris de la zona.
- Creació de PROECO Cerdanya. Juntament amb DARP Cerdanya es va crear la primera associació de productors ecològics de la Cerdanya.
- Suport personalitzat a casa ajuntament del Baridà.
- Creació de l'Espai Kilian Jornet a Montellà i Martinet.
- Creació de la pàgina web del Baridà.

- Creació dels opuscles del Baridà.
- Treball en xarxa amb el Parc Natural del Cadí-Moixeró. Treball continuat i en col·laboració amb el Parc Natural del Cadí-Moixeró per portar a terme diferents accions de promoció i planificació del territori Baridà.
- Suport "Investiga el Baridà". Suport a tota persona que iniciés estudis sobre la cultura, la fauna i la flora del Baridà per tal de promocionar el territori i actualitzar estudis antics.
- Cerca de finançament públic i privat. A més de cercar ajudes públiques, també es va obrir la línia de donacions privades.

Actors

Ajuntaments que integren la unitat territorial del Baridà: Arsèguel, Cava, Lles de Cerdanya, Montella i Martinet i Pont de Bar.

IDAPA com a suport institucional al territori.

Fundació CEDRICAT pel suport tècnic en la gestació del projecte i la coordinació del procés participatiu per crear i implementar un Pla d'acció per al Baridà.

L'Agent de Desenvolupament i Ocupació Local (AODL) del Baridà contractat per poder desenvolupar les potencialitats entorn del turisme, la producció agroalimentària i el comerç que presenta aquest territori.

Parc Natural del Cadí-Moixeró (soci en molts dels projectes).

També es va comptar amb una participació molt activa de l'empresariat del Baridà, que es va agrupar i va participar activament en les taules de treball i en les accions de promoció econòmica i de dignificació durant tot el projecte.

Dates

El projecte es comença a gestar el 2007 i el 2008 s'inicia el procés de participació. El 2010 s'obté el Pla d'acció de desenvolupament econòmic supralocal del Baridà i el 2011 es contracta un AODL per poder dinamitzar i portar a la pràctica aquest Pla d'acció, elaborat de forma participativa.

Des del 2016 ja no es compta amb la figura tècnica de l'AODL i, actualment, el municipi més gran del Baridà, Montellà i Martinet, lidera el projecte i es tiren endavant conjuntament amb la resta de municipis diferents accions de promoció econòmica, molt centrades en comerç, turisme i activitat cultural.

Recursos econòmics

Per a la posada en marxa del procés participatiu (2008-2009) i per al seguiment i implementació del Pla d'acció per al Baridà de forma també participativa (2009-2010), els municipis del Baridà van comptar amb suport econòmic de l'antiga Direcció General de Participació Ciutadana, del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.

Per a la contractació d'un Agent de Desenvolupament i Ocupació Local (AODL) pel Baridà es va comptar amb suport del Servei Català d'Ocupació (SOC).

Impacte

• Impacte econòmic

- Motor per iniciar diferents accions conjuntes entre empresaris del territori, que sota la marca Baridà, han creat un "nou destí" als Pirineus i han posat en valor els actius naturals, culturals i socials. Fins al moment de l'inici del projecte la subcomarca del Baridà era una denominació molt local i poc coneguda i la població local del Baridà desconeixia el seu potencial i els recursos que tenien al costat; avui en dia podem trobar ja moltes iniciatives, ja siguin públiques o privades, posant-lo en valor.
- S'han iniciat projectes agroalimentaris i ecològics (xarop de pinya d'abet, pollastres ecològics, carn de vedella ecològica, verdures i fruites ecològiques...) Durant el període de l'AODL es van crear 15 empreses al territori (territori de 1.099 habitants i durant moment de la crisi)

• Impacte social-territorial

- Un dels impactes més importants ha estat el del treball cooperatiu i en xarxa entre 5 municipis repartits entre dues comarques, que fins al moment de l'inici del projecte no tenien dinàmiques de treball conjuntes.
- Ha estat el motor per iniciar diferents estudis d'investigació i actualitzacions dels existents (nou mapa Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, estudis històrics i naturals...), posant així en valor els recursos d'un territori històric de primer ordre.
- S'han obert espais com el nou Centre d'Interpretació Casa del Riu, Espai Baridà, i altres que han dotat el territori, molt oblidat durant temps, de nous recursos no només per al visitant, també per la població local. El Centre d'Interpretació Casa del Riu, a més de ser un centre de divulgació compartida entre el Parc Natural del Cadí-Moixeró i l'Ajuntament de Montellà i Martinet, era el punt de rebuda i oficina de turisme del Baridà. Entre el 2014 i el 2015, els primers anys d'obertura de l'espai, es van rebre aproximadament 3.500 visitants.
- Les noves dinàmiques de col·laboració han fet sorgir moltes iniciatives entre persones del territori (neteja de camins, neteja de cabanes de pastor, etc.)

- La marca "Baridà" s'ha diferenciat d'altres marques veïnes on el seu model gira al voltant de turisme estacional de segona residència.
- Sentiment de territori i estima.

- **Impacte ambiental**

- L'inventari de senders, la seva adequació i promoció va organitzar l'accés al medi i a les zones més sensibles de fauna i flora. D'aquesta manera es controla la càrrega física del territori.
- Segell PEFC a algunes de les muntanyes del territori (Certificació Forestal PEFC dels boscos i dels productes forestals, garantint la traçabilitat des de l'origen fins al consumidor final).
- Instal·lació de calderes de biomassa a equipaments públics. Tota l'estella prové dels boscos del territori certificats amb segell PEFC.
- Recuperació de varietats agroalimentàries locals.
- Creació de nous productes turístics amb segell "turisme sostenible" com ara turisme ornitològic i de visites a pastures d'alta muntanya.
- Control energètic dels espais públics per tal de minimitzar la despesa energètica.
- Certificació ecològica amb segell CCPAE d'algunes zones de muntanya per la comercialització de nous productes agroecològics (garrovera, xarop d'avet).
- Viles Florides. El Baridà participa activament en el projecte de Viles Florides. A més de ser un motor de promoció econòmica i turística, també va ser un motor per la recuperació d'espais en desús i de varietats autòctones, on voluntaris van apadrinar diferents llocs que van arranjar i tornar a posar en marxa, sobretot, plantes tintòries i alimentàries locals.

Aspectes normatius destacats

Es van redactar les marques de garantia del producte agroalimentari (per diferents productes) i d'utilització dels logotips de la marca Baridà-Baritània. També es van redactar els estatuts de l'Associació d'empresaris del Baridà.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Experiència de treball conjunt a nivell supralocal i entre municipis de comarques i províncies diferents.
- Importància d'escoltar la veu de la gent del territori per elaborar plans d'acció i projectes que neixin de les necessitats de la població local.

Punts dèbils

- La manca d'un tècnic compartit entre els municipis fa que molts cops sigui complicat tirar endavant molts dels projectes.
- El finançament és un punt dèbil, ja que parlem de municipis amb poca població i que tenen dificultats en accedir-hi, especialment pel fet de tractar-se de municipis d'alta muntanya.

Aplicabilitat

El treball en xarxa i de cooperació entre municipis petits, i tenir una visió més de territori que no pas de límits comarcals, són aplicables a molts punts del nostre país.

Demostrar que la col·laboració públic-privada no és un fet de manual, sinó una pràctica aplicable i necessària per les noves maneres de treball en l'actualitat.

Contacte:

El Baridà

www.elbarida.cat

Paisatge i patrimoni

El paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana, patrimoni mundial per la UNESCO?

Panoràmica del paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana

Àmbit territorial

L'àmbit territorial abasta la quasi totalitat de la comarca administrativa del Priorat, comarca interior de 500 km² i només 9.600 habitants, amb 23 municipis que són quasi tots micropobles. I de la comarca del Baix Camp: el municipi d'Arbolí (125 habitants) i part dels termes municipals d'Alforja (1.844 habitants) i Coldejou (171 habitants).

Descripció

La candidatura aspira a ser inscrita a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO pel seu paisatge cultural agrícola de muntanya mediterrània. La Llista del Patrimoni Mundial reconeix els béns que la UNESCO considera que tenen un valor universal excepcional en base a criteris específics per a cada categoria. La categoria de "paisatges culturals" inclou aquells espais que il·lustren de manera excepcional la interacció entre l'home i la natura al llarg de la història. La inscripció a la Llista del Patrimoni Mundial implica el reconeixement dels valors patrimonials propis a escala mundial. És a dir, en aquest cas, el reconeixement internacional de la vàlua d'un model agrícola, que sap harmonitzar la tradició agrària de la Mediterrània encara viva, i la innovació i creativitat amb projecció de futur.

El procés de candidatura a la UNESCO implica un seguit de requisits, l'acompliment de protocols –tant acadèmics com institucionals– i un compromís de gestió per al territori que es presenta. Des de l'entitat PRIORITAT, impulsora de la candidatura, es planifiquen i coordinen les tasques relacionades amb el procés de candidatura, amb les implicacions i suports necessaris en cada etapa. El fet que la candidatura sorgeixi i es formuli des de la societat civil és un cas excepcional. Posteriorment, a partir de la inscripció de la candidatura en la llista indicativa espanyola, es crea la Taula que impulsa la candidatura Priorat-Montsant-Siurana a Patrimoni de la UNESCO, conformada pel Consell Comarcal del Priorat, la Diputació de Tarragona i l'associació PRIORITAT.

Funcionament

Per tal de presentar la candidatura cal seguir un procés. En primer lloc, les administracions o entitats que opten a presentar-se han de redactar un primer dossier seguint les directrius, en el cas català, de la Direcció General de Patrimoni, ja que cada Comunitat Autònoma elabora la seva llista de propostes. Les que són triades es presenten al Grupo de Trabajo del Consejo del Patrimonio Histórico que proposa la llista indicativa general de l'estat. El Pleno del Consejo del Patrimonio Histórico aprova la llista indicativa de l'estat i la comunica al Ministeri de Cultura. El Ministeri la trameta a la UNESCO que l'assumeix com a llista indicativa espanyola. La candidatura ha d'estar com a mínim un any a la llista indicativa, per poder ser escollida per l'Estat per a ser presentada a la UNESCO. Un cop presentada la candidatura per part de l'estat, hi ha una comissió avaluadora que es desplaça sobre el terreny. ICOMOS (organisme assessor de la UNESCO en els diferents països) és l'encarregat d'aquesta tasca. Posteriorment es fa un informe valoratiu i un altre fet per ICOMOS de l'estat que presenta la candidatura.

Els impulsors de la iniciativa han desenvolupat una feina continuada a diferents nivells i àmbits:

- Territorial: explicació i difusió interna a la societat prioratina (persones, empreses, entitats), per aconseguir implicacions i la participació activa dels diferents col·lectius.
- Acadèmic: establiment de complicitats i d'acords de col·laboració amb el món acadèmic i amb els diferents especialistes (realització d'estudis, workshops, col·loquis, etc.)
- Institucional: suport, reconeixement i implicació de les institucions i dels representants polítics des de l'àmbit local al nacional i internacional.

Finalment, i com a tasca fonamental, cal fer els estudis i les recerques exhaustives de la documentació existent sobre la comarca, per elaborar els materials necessaris per poder redactar el dossier de candidatura, seguint el guió definit i ben estructurat per la Convenció del Patrimoni Mundial.

Postal

Reunió informativa. Foto: Xavier Vaqué

Actors

Entitat Prioritat, nascuda el 2007, que aglutina el teixit socioeconòmic i cultural del Priorat entorn als valors del paisatge cultural de la comarca, amb l'objectiu de tirar endavant la candidatura Priorat-Montsant-Siurana, mosaic mediterrani, com a paisatge cultural agrícola de muntanya mediterrània.

Consell Comarcal del Priorat. Dóna suport a la candidatura i col·labora amb l'entitat Prioritat aportant recursos humans i econòmics.

Diputació de Tarragona. Dóna suport a la candidatura i col·labora amb l'entitat PRIORITAT per mitjà de convenis.

Dates

El 2007 neix l'associació PRIORITAT per impulsar la candidatura.

El 2009 es redacta el conveni PRIORITAT-Consell Comarcal.

El 2010 es fa l'cord del Consell d'Alcaldes de suport a la Candidatura.

El 2011 hi ha el lliurament a la Direcció General de Patrimoni del Dossier de síntesi de la candidatura.

El 2012 té lloc la declaració del Parlament de Catalunya de suport a la candidatura i Signatura de la Carta del Paisatge del Priorat.

El 2013 es constitueix la Comissió de Seguiment de la Carta del Paisatge

El 2014 s'efectua la inscripció de la candidatura a la Lista Indicativa Espanyola (requisit UNESCO), es crea la Taula a tres bandes (Consell Comarcal-Diputació de Tarragona-Prioritat) i té lloc la compareixença a la Comissió de Territori del Parlament de Catalunya i visita al Priorat dels diputats de la Comissió.

Entre el 2015 i el 2016 es redacta la proposta base del Pla de Gestió de la Candidatura.

El 2016 té lloc el procés de concertació per al Sistema de Gestió de la Candidatura, obtenció de la Carta Europea de Turisme Sostenible i redacció del Pla Estratègic de Desenvolupament Rural del Priorat.

El 2017 es crea la Comissió Gestora per definir l'ens de gestió del paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana i té lloc la signatura del Manifest d'Escaladei, un compromís pel Sistema de Gestió del paisatge.

Recursos econòmics

2007-2017: recursos propis a partir de les quotes dels 190 socis (individuals i col·lectius) de l'entitat. Aportacions de mecenatge (cooperatives, cellers, empreses...)

2009-2017: convenis de prestació de recursos humans i tècnics: Consell Comarcal del Priorat, Oficina d'Onomàstica de l'IEC, Fundació el Solà, Màster de gestió del paisatge i patrimoni de la UAB, Observatori del Paisatge.

2013-2017: convenis amb la Diputació de Tarragona per a projectes concrets.

2015-2017: aportacions Fundació bancària La Caixa.

2015-2017 ajuts per a projectes del Parc Natural de la serra de Montsant, Institut Ramon Muntaner (IRMU), Fundació privada Mútua Catalana.

Campanyes puntuals: "Euro Solidari" per la Fira del vi, "apadrina una pàgina del dossier", etc.

Impacte

• Impacte social-territorial-ambiental

- Descobriment, redescobriment i aprofundiment sistemàtic en el coneixement de les característiques i valors del paisatge a partir dels estudis i recerques fets per al dossier de candidatura, i la tasca de divulgació encetada.
- Potenciació del talent local.
- Caracterització dels valors del paisatge i el seu lligam amb la història, el present i el futur del territori.
- Augment del sentiment de pertinença i d'autoestima generat per aquest procés de redescoberta i d'enfortiment del sentiment identitari.
- Apoderament i coordinació, implicació i compromís en base a un projecte compartit.
- Establiment de complicitats amb entitats, institucions i organismes diversos d'arreu del país i d'àmbit internacional.

Aspectes normatius destacats

L'entitat Prioritat és una associació sense ànim de lucre que ha sol·licitat la declaració d'entitat d'utilitat pública, sense èxit fins al moment.

La UNESCO estableix els requisits, criteris i protocols per a les candidatures a la Llista del Patrimoni Mundial.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Transversalitat i dinamisme generador de propostes adaptades a les realitats pròpies.
- Sentit de dimensió i escala en els processos.
- Iniciativa sorgida i liderada des de la societat civil, amb la complicitat, el treball en xarxa i el suport de múltiples actors.
- Model de funcionament basat en principis de proximitat, flexibilitat, escolta, etc. exportable a altres territoris i contextos.
- Cohesió i identitat territorial.

Punts dèbils

- Manca de recursos i de compromisos conseqüents i dimensionats per part de les administracions no locals.
- Manca de massa crítica per poder tirar endavant projectes sectorials, a mitjà i llarg termini.
- Ritmes i *tempus* divergents o en tot cas difícils de conciliar, entre diferents actors, especialment entre societat civil i administracions.
- Burocràcia que dificulta l'accés a ajuts i alenteix processos de tota mena.
- Desajustos entre polítiques generalistes i poc flexibles, o inexistents, i els projectes generats des del territori. Dèficits de governança.

Aplicabilitat

Els aspectes d'aquest procés que són aplicables per a altres territoris són els següents:

- El punt de partida: lideratge per part de la societat civil, identificació dels valors propis a partir de la combinació de la feina de recerca, la difusió, les aportacions creuades.
- El debat de diagnosi, reflexió i propostes, basats, d'entrada, en els valors i no en els interessos.

- Els mecanismes de funcionament, no exportables en bloc, però sí en principis, basats en la proximitat, i la capacitat d'adaptabilitat i flexibilitat, i de trobar els ritmes propis.
- La importància de la creació de xarxes de suport, intercanvi, complicitat, cooperació... a nivell intern i extern.

Contacte:

Associació PRIORITAT

<http://prioritat.org/>

Joan Vaqué, tècnic de PRIORITAT

gestioprioritat@gmail.com

Pau Sapaté, tècnic de PRIORITAT

xarxaprioritat@gmail.com

Roser Vernet, coordinadora de PRIORITAT

coordprioritat@gmail.com

Bosc de pastura al Lluçanès, acords voluntaris per a la millora del paisatge forestal

Ramat d'ovelles en un bosc de pastura

Àmbit territorial

La iniciativa Bosc de Pastura es realitza en boscos dels socis/es de l'Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès. El Lluçanès és una subcomarca natural de transició entre la Plana de Vic i el Berguedà, en contacte amb el Prepirineu. Consta de 13 municipis amb una població total d'uns 8.000 habitants i una densitat territorial de 21,74 hab/km².

Descripció

Bosc de pastura és una iniciativa impulsada des de l'Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès i el Consorci del Lluçanès que pretén retornar la silvopastura als boscos del Lluçanès, mitjançant la formalització d'acords entre propietaris de boscos i ramaders perquè el seu bestiar pasturi per aquests boscos gratuïtament, sense haver de pagar res. A canvi, aquest bestiar s'encarrega de mantenir net el

sotabosc i es facilita l'accés a la terra.

La iniciativa de Boscos de Pastura és una iniciativa agermanada amb la Carta del Paisatge del Lluçanès, en la qual el diàleg, el pacte i la cultura de l'acord són principis fonamentals.

Funcionament

Els acords de pastura són acords signats a quatre bandes: el propietari forestal, el ramader, l'Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès i el Consorci del Lluçanès. Són acords amb una vigència de cinc anys prorrogables i preveuen actuacions a la propietat (treballs de millora forestal, adevesaments, recuperació de marges de pastures), assessorament al ramader i al propietari, visites de seguiment i avaluació, etc.

No tots els boscos són aptes per a aquests acords. Una condició necessària és que s'hi hagin realitzat treballs de millora (+ 5 ha o + del 50% de la propietat forestal), ja que un dels objectius és la limitació de creixement del sotabosc amb la presència de bestiar. Els acords també contemplen, si és necessària, la millora de les condicions del bestiar, com ara, col·locar abeuradors, recuperar basses i fonts o recuperar antics prats de pastura. Els acords de pastura entre propietaris, ramaders, Consorci del Lluçanès i Associació de Propietaris Forestals Lluçanès contemplen els drets i deures de cada una de les parts.

La formalització dels acords comença quan un propietari forestal fa la sol·licitud de suport pel projecte boscos de pastura. Aquesta sol·licitud implica l'interès per part del propietari d'iniciar un procés d'introducció d'un ramat a la seva finca per tal que faci silvopastura. En aquests casos, s'elabora una fitxa tècnica de gestió de la silvopastura i es busca un ramader que s'ajusti a les necessitats de la finca. Al llarg del procés de mediació es fan diverses visites a la propietat forestal per tal que ramader i propietari es coneguin, consensuar les accions per a la millora de l'estat del bestiar a la finca, la temporització de la silvopastura, etc. Finalment, es consensua la fitxa tècnica i l'acord de pastura i es busca un dia de signatura entre totes les parts.

Actors

Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès. L'Associació de Propietaris Forestals (APF) del Lluçanès, creada el 2008, agrupa 52 finques i 5.000 hectàrees, que representen un 22% de tota la superfície boscosa del Lluçanès. L'APF del Lluçanès és l'encarregada de promoure i facilitar els treballs forestals de millora a les finques sòcies, i concretament del projecte de boscos de pastura, proporciona assessorament i suport a propietaris forestals, i inverteix una part del seu pressupost a la millora de les finques del projecte en concepte de millora de l'acollida de bestiar.

Bosc de pastura

ConSORCI del Lluçanès. El Consorci del Lluçanès és l'encarregat de la cerca dels ramaders interessats en el projecte, del seu assessorament, suport i acompanyament i del seguiment posterior de la silvopastura.

Pastors de ramaderia extensiva amb les característiques de maneig i bestiar adequades a la finca proposada. Els ramaders no és necessari que estiguin instal·lats al Lluçanès tot i que el factor de proximitat és important ja que sovint es tracta de petites finques i cal certa mobilitat del bestiar.

Propietaris forestals que han efectuat treballs forestals de millora en una part significativa de la seva finca i que estan disposats a acollir un ramat en la seva finca per a la silvopastura del sotabosc sense cap cost per part del ramader.

Dates

El projecte comença el 2013 amb el disseny i gestió del projecte. El 2014 s'inicia un acord verbal entre dos propietaris i un ramader, com a prova pilot. Des d'aleshores, s'han anat formalitzant diferents acords. Actualment es disposa de 10 acords en diversos municipis del Lluçanès.

Recursos econòmics

El projecte ha estat finançat per la Diputació de Barcelona i l'Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès. En aquest sentit, l'APF Lluçanès destina part de la seva dotació pressupostària (15.000 €) a efectuar treballs de millora de les condicions del bestiar a les finques de nova incorporació. El Consorci del Lluçanès hi aporta part del personal i gestió administrativa, així com també s'encarrega de la cerca de finançament (uns 15.000 € més). La cerca de finançament per a la part més

organitzativa, de gestió i mediació és contínua ja que el Consorci no disposa de recursos suficients per a dur-ho a terme de manera autònoma.

Impacte

- **Impacte social-territorial i econòmic**

- 10 propietats dins del projecte Boscos de Pastura amb més de 450 ha de bosc dins dels acords fins al moment actual.
- 8 ramaders que s'han beneficiat del projecte per poder millorar la viabilitat de les seves explotacions.
- 1 incorporació de joves al sector agrari.

- **Impacte social-territorial i econòmic**

- Creació d'un protocol de seguiment de la biodiversitat i combustibilitat de boscos en silvopastura.

Aspectes normatius destacats

L'acord es formalitza en base a un acord de custòdia del territori. L'acord de custòdia és el procés mitjançant el qual els propietaris i/o gestors de finques privades es comprometen davant la societat a dur a terme una gestió que tingui cura de la conservació dels valors naturals, culturals i paisatgístics. Legalment es tracta d'una acord privat.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Recuperació de territori per a la pastura en extensiu de bestiar, eina per a l'accés a la terra.
- Millora de la biodiversitat dels boscos.
- Reducció del risc d'incendis.
- Possibilitat d'incorporar joves al sector agrari.

Punts dèbils

- Manca de disponibilitat pressupostària permanent.
- Dificultats en la cerca de ramaders amb un maneig compatible amb la silvopastura.
- Manca d'ajuts de la PAC per a les zones boscoses.

- Baixa qualitat de la pastura en zones boscoses no pasturades.

Aplicabilitat

El projecte és totalment replicable a zones on hi hagi zones de bosc pasturable i en les quals sigui recomanable la reducció del risc d'incendi. També és recomanable que hi hagi pastors o ramaders a la zona ja que sovint són els que coneixen millor el territori i poden aprofitar millor les finques que els són properes. La presència d'associacions de propietaris forestals o de ramaders pot facilitar la tasca de la cerca de propietaris i/o ramaders.

Contacte:

Consorti del Lluçanès

<https://www.consorti.llucanes.cat>

Laura Megías

consorci@llucanes.cat

L'Ecomuseu de les valls d'Àneu, referent de recerca etnològica i preservació del patrimoni

Visita teatralitzada a l'Ecomuseu amb l'Esperanceta

Àmbit territorial

L'àmbit territorial se centra en les valls d'Àneu que integren els municipis d'Esterrí d'Àneu (789 hab), Alt Àneu (402 hab), La Guingueta d'Àneu (308 hab.) i Esport (631 hab) de la comarca del Pallars Sobirà. Igualment, es mantenen col·laboracions estables amb altres municipis del Pallars Sobirà i del Pirineu.

Descripció

L'Ecomuseu de les Valls d'Àneu és una institució que, a partir de la recerca, la conservació, la difusió i la restitució (gestió) del patrimoni integral vol participar i incidir en el desenvolupament econòmic i social de les Valls d'Àneu i, també, de la resta del Pallars.

L'Ecomuseu de les valls d'Àneu neix a partir d'una nova concepció museològica i museogràfica on el visitant s'endinsa, d'una manera activa i participa, en les formes de vida del Pallars de principis de segle. A diferència dels museus tradicionals, l'Ecomuseu no es reclus en un edifici, sinó que s'escampa territori enllà per tal d'explicar la vida de les valls que el conformen. Es vertebrada, doncs, a partir de centres patrimonials repartits pels pobles d'Àneu.

També desenvolupa, en l'àmbit local, accions de dinamització cultural i econòmica on la participació de la població local és clau.

Funcionament

Els eixos de treball de l'Ecomuseu se centren entorn de la idea clau que el patrimoni és un instrument de desenvolupament local a partir de la posada en valor del recursos patrimonials locals i la creació de productes culturals i turístics.

- La recuperació del patrimoni local per posar-lo en valor per mitjà de la interpretació patrimonial. Actualment s'ofereixen diversos espais patrimonials (o radials) que es gestionen i es fan visitables des de l'Ecomuseu:
 - Casa Gassia d'Estèrri d'Àneu (cap de l'Ecomuseu). Casa agroramadera representativa de la vida domèstica del segle XIX i principis del XX.
 - Esglésies romàniques com el conjunt monumental de Son, Sant Joan d'Isil, Sant Julià d'Unarre, Sant Pere de Sorpe, Sant Pere del Burgal o Santa Maria d'Àneu.
 - Productors locals alimentaris com la formatgeria la Roseta de Gavàs.
 - Patrimoni entorn de la memòria històrica: els búnquers de la Guingueta d'Àneu.
 - Itineraris urbans com el d'Estèrri d'Àneu o Espot.
 - Nous productes més participatius com les visites de l'Esperanceta, La pastorada o el Joc de Dames.
- El suport a l'artesanía pirinenca. L'estratègia de les exposicions temporals d'artesanía i la recuperació del producte artesà local a partir del patrimoni etnològic del Pirineu.
- Altres línies de treball: suport a recerques locals, publicacions, exposicions i accions formatives a l'entorn del patrimoni i l'artesanía, accions de divulgació del patrimoni entre diferents col·lectius (joves, infants), els tallers de música amb l'escola folk del Pirineu, espai de xerrades, seminaris, presentacions, concerts...

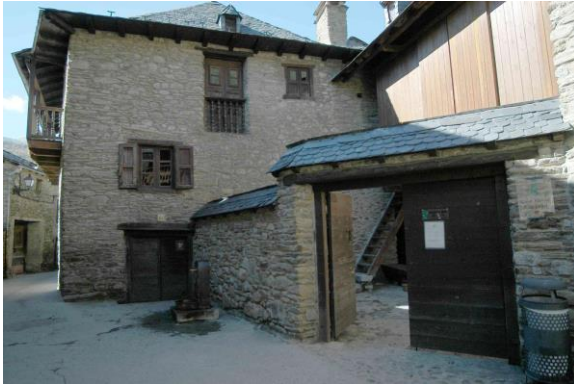
Actors

Els ajuntaments dels 4 municipis que integren la mancomunitat de municipis de les valls d'Àneu. A més de les altres entitats que formen part del Consorci de l'Ecomuseu: El Consell Comarcal del Pallars Sobirà, el Bisbat d'Urgell, La Universitat de Lleida i el Consell Cultural de les valls d'Àneu.

L'equip tècnic de professionals que està al capdavant de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu.

L'Ecomuseu, a més, està integrat en diverses xarxes col·laboratives com la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, la Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya o la Xarxa de Museus i Equipaments Patrimonials de l'Alt Pirineu i Aran. És antena de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial de Catalunya i pertany a la xarxa pirinenca de museus PATRIM.

A més compta amb el suport de diverses entitats i associacions, públiques i privades, d'àmbit local i del Pirineu.

Façana de l'Ecomuseu. Casa Gassia

Producte participatiu Joc de Dames

Dates

El juny de 1994 s'obre al públic l'Ecomuseu de les valls d'Àneu i s'ha mantingut en funcionament des de llavors ininterrompudament. Durant aquests anys ha anat incorporant nous espais propis com els magatzems on és conserva tota la col·lecció etnològica i la quadra de Casa Carma, com a espai de presentació de l'artesanía del Pirineu i com a sala d'exposicions temporal.

Recursos econòmics

L'Ecomuseu gestiona anualment un pressupost mitjà de 250.000 €, que varia en funció dels anys. D'aquest pressupost, més d'un 40% prové de recursos propis generats a partir de visites, encàrrecs externs, treballs de recerca, etc. I una altra part deriva d'ingressos dels ens consorciats, convenis amb diverses administracions, ajudes o subvencions.

En aquest sentit, la gran aposta estratègica ha estat la de poder mantenir una estructura de personal estable que pugui desenvolupar els programes de recerca, conservació, difusió i gestió patrimonial. Cal destacar també l'aposta estratègica del treball en xarxa, tant en l'àmbit del Pirineu, de Catalunya i a nivell internacional amb la xarxa europea PATRIM.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- La xifra de visitants de l'Ecomuseu (incloent els seus radials) va ser de 29.064 usuaris l'any 2016.
- La botiga de l'Ecomuseu especialitzada en publicacions d'àmbit cultural, històric i etnològic a més de vendre productes d'artesanía d'arts i oficis de l'Alt Pirineu genera uns 15.000 € anuals.

- **Impacte social-territorial**

- No s'ha elaborat un estudi de l'impacte a nivell global del que genera l'Ecomuseu al territori. Tanmateix es valora que no es tracta només d'un impacte econòmic directe i indirecte, que afecta sobretot al sector turístic i artesanal, sinó també un impacte en el retorn social i cultural que implica.

- **Impacte ambiental**

- Les activitats que es desenvolupen des de l'Ecomuseu tenen un baix impacte ambiental ja que van encaminades a preservar el patrimoni en un sentit ampli, tant cultural com natural dins del territori àmbit d'actuació.

Aspectes normatius destacats

L'Ecomuseu va néixer sota la figura jurídica d'un consorci públic i de moment continua mantenint aquesta figura, tot i les dificultats que implica. En aquests moments, el consorci penja de la mancomunitat de municipis de les valls d'Àneu.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- El treball en xarxa generat ha permès cooperar amb altres equipaments museístics: com ara la Xarxa de Museus i Equipaments Patrimoniais de l'Alt Pirineu i Aran o la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, entre d'altres xarxes.
- Creació conjunta de productes de turisme cultural amb altres museus de l'àmbit pirinenc: producte Passaports (www.passaports.cat).
- El treball com a museu de proximitat, és a dir, intentar ser d'utilitat social a la població del seu entorn i plantejar estratègies actives que promoguin el desenvolupament local a partir dels recursos patrimonials.

- La creació de noves maneres de comunicar i difondre el patrimoni a partir de la generació de nous productes més experiencials, creatius i participatius on el visitant no és un simple actor passiu.
- La mirada territorial, on el focus es posa sobretot en el territori i la població local i no tant en les col·leccions i objectes, o en un edifici.

Punts dèbils

- La fragilitat de l'estructura, que tot i que es va consolidant, continua assumint un constant risc i perill arran de la feblesa econòmica, agreujada durant aquests anys de crisi.
- L'envelliment d'algunes de les museografies i presentacions patrimonials que, per manca de finançament, no s'han pogut renovar i actualitzar.
- La general feblesa administrativa i estructural del Pirineu, on hi manquen estructures de gestió més autònomes que permetin desenvolupar projectes transversals i on el relat patrimonial hauria de jugar un paper fonamental.

Aplicabilitat

De l'experiència global de l'Ecomuseu, probablement allò més aplicable i transferible és la mirada estratègica que aporta l'ecomuseu que es podria resumir en tres idees:

- La utilització dels recursos patrimonials locals (materials i immaterials) com un instrument de desenvolupament local, de cohesionador territorial i de reivindicació cultural.
- Una mirada més contemporània al patrimoni, on l'important és sobretot la gent, els públics i el territori, i no els objectes i les col·leccions.
- La necessitat de crear connexions i treballar en xarxa amb altres territoris, entitats i disciplines per tal de guanyar potència, visibilitat i poder actuar com un cert lobby sobrepasant les mirades microlocals molt més febles.

Contacte:

Ecomuseu de les valls d'Àneu

<http://www.ecomuseu.com>

ecomuseu@ecomuseu.com

Consorci de municipis de la valls d'Àneu

<http://www.valldaneu.org/>

Jordi Abella, director de l'Ecomuseu de les valls d'Àneu

El Montsec i el seu cel, destinació turística i reserva Starlight

Vista nocturna del cel des del Parc Astronòmic del Montsec. Foto: Mar Tapia

Àmbit territorial

24 municipis pertanyents a les comarques de la Noguera i el Pallars Jussà (amb abast total o parcial dels termes municipals), integrats en el projecte de desenvolupament turístic del Montsec al voltant del recurs del cel nocturn. 18 pertanyen a la Noguera: Àger, Os de Balaguer, Ivars de Noguera, Algerri, Castelló de Farfanya, Balaguer, la Sentiu de Sió, Cubells, Foradada, Artesa de Segre, Ponts, Oliola, Tiurana, la Baronia de Rialb, les Avellanes i Santa Linya, Camarasa, Alòs de Balaguer i Vilanova de Meià. Els altres 6 municipis formen part del Pallars Jussà: Sant Esteve de la Sarga, Castell de Mur, Llimiana, Gavet de la Conca, Isona i Conca Dellà i Tremp.

Descripció

La serra del Montsec ha estat reconeguda des de fa molts anys com un dels indrets que mostren unes condicions d'observació astronòmica excepcionals, tant pels seus

condicionants meteorològics (baixa pluviometria, humitat moderada i percentatge elevat de nits serenes) com per la baixa afectació de la contaminació lumínica (aquest fet li va valdre la qualificació de punt de referència en la protecció del cel per la Llei 6/2001 del Parlament de Catalunya).

El Parc Astronòmic Montsec (PAM) és una iniciativa del Govern de Catalunya per tal d'aprofitar les aptituds i potencialitats de la zona del Montsec per a la recerca, la formació i la divulgació de la ciència, especialment de l'astronomia. Dins del PAM hi trobem:

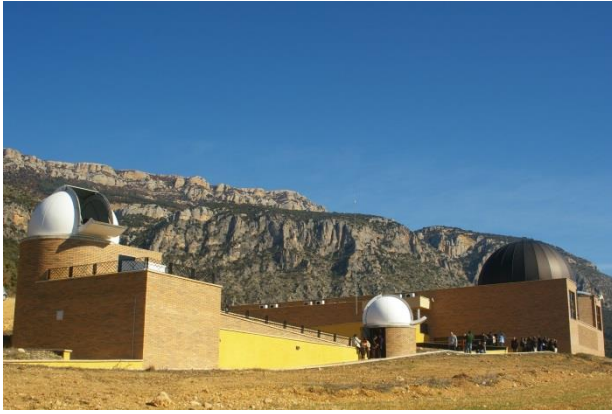
- El Centre d'Observació de l'Univers (COU), situat al municipi d'Àger (la Noguera), constitueix la vessant divulgativa i turística del Parc Astronòmic del Montsec. El seu objectiu és convertir-se en un equipament d'atracció turística i de referència de la docència i la divulgació de l'astronomia.
- L'Observatori Astronòmic del Montsec (OAdM), situat al municipi de Sant Esteve de la Sarga (el Pallars Jussà), constitueix la vessant científica del Parc Astronòmic del Montsec i el seu propòsit és bàsicament la recerca i la formació universitària en l'àmbit de l'astronomia i l'astrofísica.

Aquestes característiques excepcionals del cel i l'aposta per convertir-lo en un element de desenvolupament turístic van fer que l'any 2012 el Consorci del Montsec iniciés el procés per a la certificació del Montsec com a Destinació Turística Starlight. Les Destinacions Turístiques Starlight són indrets visitables que compten amb qualitats excel·lents per a la contemplació del cel i la realització d'activitats turístiques relacionades amb aquest recurs. En aquests moments, a banda del Montsec, hi ha altres llocs al món certificats com a destinació turística Starlight.

A més de la Destinació Turística Starlight, al Montsec també hi trobem la Reserva Starlight. Aquesta zona es troba a l'interior de l'àrea de delimitació de Destinació Turística i comprèn, de manera total o parcial, el territori d'onze municipis (Àger, Camarasa, les Avellaneres i Santa Linya, Alòs de Balaguer, Vilanova de Meià, Tremp, Castell de Mur, Isona i Conca Dellà, Sant Esteve de la Sarga, Llimiana i Gavet de la Conca). Les Reserves Starlight consisteixen en espais naturals amb un grau encara major quant a qualitat del cel nocturn i accés a la llum dels estels, així com una major exigència i compromís per a la defensa d'aquests elements.

L'Observatori Astronòmic del Montsec és el punt de referència, figura màxima de protecció contra la contaminació lluminosa, per a la preservació de l'excel·lent qualitat del cel nocturn de la serralada del Montsec.

La certificació Starlight del Montsec com a Destinació Turística i com a Reserva representa un impuls per a les potencialitats de la zona a l'hora de configurar una oferta turística de qualitat diferenciada al voltant dels elements específics del Montsec, especialment del seu cel, un dels deu més privilegiats del món per a l'observació astronòmica. Administracions, entitats i iniciativa privada treballen conjuntament des de fa temps per posar les bases del "turisme del coneixement".

Parc Astronòmic del Montsec amb la serra del Montsec i el cel al fons. Foto: Mar Tapia

Funcionament

El Consorci del Montsec va posar en marxa el procés de sol·licitud per tal que la serralada pogués optar a ser declarada Destinació Turística Starlight i Reserva Starlight. Es va iniciar un procés de recopilació molt exhaustiva de dades sobre la qualitat del cel nocturn del Montsec, una auditoria turística a càrrec d'ens avaluadors independents i una altra auditoria científica i astronòmica. L'avaluació realitzada va concloure, a inicis de l'any 2013, que un total de vint-i-quatre termes municipals (total o parcialment) eren certificats com a Destinació Turística Starlight i que onze dels mateixos (total o parcialment), a més, també eren certificats com a Reserva Starlight (cels excel·lents). La conclusió final de tot el procés és que el Montsec i el seu cel és un dels millors llocs del món per fer observació astronòmica i gaudir de la llum de les estrelles.

Per aconseguir aquesta certificació, el paper dels municipis de la zona ha estat important. La col·laboració del Departament de Territori i Sostenibilitat amb l'antic Consorci del Montsec i els consells comarcals de la Noguera i del Pallars Jussà ha permès dur a terme una important renovació de l'enllumenat públic de la zona durant els últims 10 anys, amb una inversió a les instal·lacions d'uns 2 milions d'euros, dels quals 800.000 € han estat subvencionats pel Departament. Aquesta inversió ha comportat una millora de la qualitat del medi nocturn i ha estat la més notable.

La concessió del certificat de Destinació Turística Starlight s'entén com una etapa d'un procés de millora continua tant pel que fa a la qualitat i coherència del producte turístic com de la necessitat de preservar la qualitat dels cels nocturns i la protecció dels recursos associats. Així, la concessió de la certificació s'estableix per un període de quatre anys, revisable després d'una nova auditoria de comprovació de l'evolució de l'indret i del compliment de les recomanacions que la Fundació Starlight emet en l'informe de les auditories realitzades.

Arrel de la certificació, l'any 2013 es va redactar el Pla d'Acció Starlight amb una vigència de quatre anys d'acord amb el període de concessió de la certificació. El Pla recull bàsicament les recomanacions que acompanyen a la certificació i altres que

s'han incorporat. El conjunt de les accions i actuacions del Pla s'han estructurat en tres grups:

- Accions astronòmiques o ambientals.
- Accions turístiques.
- Accions comunes o transversals.

En el moment actual, el grau d'execució del Pla d'Acció és alt: la gran majoria de les accions ja estan realitzades, i les que estan en procés estan dissenyades i subjectes a executar-se quan es disposi del finançament, previst entre aquest any i el vinent.

Actualment s'estan duent a terme els procediments per renovar la distinció Starlight i abans del juliol d'enguany el Montsec es sotmetrà a una nova avaluació que li ha de permetre renovar la certificació.

Actors

Parc Astronòmic del Montsec, com a actor principal i en primera instància.

Ajuntaments de l'àmbit territorial amb certificació, com a facilitadors i contribuïdors a obtenir i mantenir la certificació i alineats amb l'estratègia.

Consell Comarcal de la Noguera i Consell Comarcal del Pallars Jussà (i fins el 2013, Consorci del Montsec), com a gestors i administració del territori. El Consell Comarcal de la Noguera estableix el conveni de col·laboració amb el Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.

Generalitat de Catalunya, a través de la Direcció General de Qualitat Ambiental, del Departament de Territori i Sostenibilitat, pel que fa a les mesures contra la contaminació lumínica; i del Departament de la Presidència, com a titular de l'equipament.

Diputació de Lleida, com a col·laborador financer amb aportacions econòmiques a activitats concretes.

Fundació Joan Oró, com a col·laborador del PAM.

Associació Montsec Turístic, associació d'empresaris de turisme del Montsec, col·lectiu associat de les empreses turístiques que operen en l'àmbit territorial.

En el procés de recollida de dades tècniques i científiques per a les auditories hi ha col·laborat Servei Meteorològic de Catalunya, amb informes sobre les dades meteorològiques del Montsec; l'Institut d'Estudis Espacials de Catalunya, que ha facilitat dades de qualitat d'imatge astronòmica; i el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, amb informes sobre la qualitat de l'aire.

Els consells comarcals de la Noguera i el Pallars Jussà i el PAM, amb el suport de la Generalitat i la Diputació de Lleida i amb la participació de la Fundació Joan Oró, l'Associació Montsec Turístic i els ajuntaments formen la comissió de seguiment, encarregada de supervisar l'execució dels projectes.

Dates

A partir dels anys 90 es va posar en marxa el Parc Astronòmic del Montsec i en paral·lel es va impulsar la llei catalana de protecció del cel nocturn. Entre els anys 2000 i 2002 es van fer les primeres campanyes de mesures amb el Montsec com a protagonista. L'any 2002 van començar les obres del PAM. L'any 2005 es defineix el Parc Astronòmic del Montsec com a punt de referència, i els 16 municipis de l'àmbit d'influència classificats amb la màxima protecció (E1). Entre els anys 2003 i 2011, els municipis del Montsec realitzen diferents actuacions de millora del seu enllumenat. L'any 2008 entra en funcionament el PAM i el 2009 el COU. L'any 2012 es realitzen noves mesures de qualitat del cel nocturn a la zona del Montsec. El 2013 s'aconsegueix la certificació de Reserva i de Destinació Starlight. Es continuen realitzant mesures de seguiment de forma continuada. L'any 2017 els 24 municipis i els 2 Consells Comarcals presenten el Manifest del Montsec en defensa del cel nocturn per impulsar la ciència i la seva divulgació, sobretot en les petites poblacions, i també per reclamar la importància de preservar el cel nocturn i el dret a la llum de les estrelles. També aquest 2017 el PAM renovarà la certificació de "Reserva Starlight" pel Montsec, que ja va aconseguir el 2013.

Recursos econòmics

La partida pressupostària principal és per mitjà d'un conveni entre el Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya i el Consell Comarcal de la Noguera.

En segona instància, els recursos econòmics per a actuacions puntuals s'aconsegueixen per mitjà de subvencions públiques de la Diputació de Lleida, de la Generalitat de Catalunya (Pla de foment turístic, PUOSC, etc.) i també per mitjà de fons europeus (Leader, Interreg POCTEFA).

Impacte

- **Impacte ambiental**

- Reconeixement de la qualitat del cel, la biodiversitat i el paisatge nocturn.
- Conservació de la qualitat del cel nocturn, amb absència de contaminació

lumínica.

- L'Observatori és el punt de referència de la normativa catalana de contaminació lumínica.

• **Impacte econòmic**

- En l'any 2016 l'impacte econòmic del visitant al territori un cop ha sortit del PAM és d'1,3 milions d'euros. L'any 2014 l'impacte rondava els 750.000 €.
- Al llarg d'aquests onze anys la zona del Montsec ha passat de tenir 4 hotels a 10; els allotjaments rurals s'han triplicat, passant de 12 a 71; els 21 restaurants inicials han esdevingut ja 64; les 5 empreses de serveis turístics del 2001 s'han convertit en 21 i ara ja operen a la zona 4 agències de viatge receptives.

• **Impacte social-territorial**

- L'any 2016 s'han comptabilitzat 32.000 visitants, que representa un augment del 18% respecte l'any 2015. Aquests visitants es tradueixen en 243.000 € d'ingressos, 20.000 més que l'any anterior, i que alhora, representen un impacte territorial molt positiu.
- En el curs 2015-2016 van visitar el COU 62 escoles i 2.802 alumnes, i amb dades de 31 de desembre de 2016, pel curs 2016-2017, 16 escoles i 650 alumnes han passat pel centre, i hi ha una previsió que 50 escoles i 2.400 alumnes més ho realitzin fins a finalitzar el present curs escolar.
- S'ha creat un reguitzell de productes relacionats amb l'astroturisme. Sobre les activitats realitzades durant l'any passat destaquen l'èxit de "música sota les estrelles", el festival d'astronomia i l'aparició d'espots a la televisió catalana. Al conjunt d'activitats, enguany se n'afegeixen dues de noves: astronomia i empresa, dedicada a la promoció de l'univers en el món empresarial, i l'autocar de les estrelles, que recollirà persones i grups en un recorregut per Catalunya per traslladar-los fins al Montsec, on s'hi realitzaran visites nocturnes.
- S'han format 30 persones com a monitors astronòmics Starlight.

Aspectes normatius destacats

Llei 6/2001 de 31 de maig d'ordenació ambiental de l'enllumenament per a la protecció del medi nocturn.

Resolució TES 363/2013 de 20 de febrer per la qual es fixa l'Observatori Astronòmic del Montsec com a punt de referència i s'estableix l'àrea d'influència d'aquest territori.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- S'ha aconseguit preservar la qualitat del cel nocturn del Montsec.
- El cel ha esdevingut un motor de desenvolupament local i una estratègia de vertebració territorial amb la qual els municipis i els agents econòmics s'han alineat.
- Capacitat de resiliència fins i tot durant la crisi (no es va tancar cap negoci).

Punts dèbils

- Procés lent (quasi 20 anys de trajectòria), els resultats i impactes s'estan aconseguint ara.
- La mobilitat en transport públic no està resolta.
- L'oferta d'allotjament turístic no permet satisfer l'alta demanada que hi ha en determinats períodes.

Aplicabilitat

L'aplicabilitat de l'experiència passa perquè sigui una zona que presenti unes determinades condicions climàtiques i lumíniques amb les quals pugui optar a la certificació Starlight. A partir d'aquí, es fa difícil valorar si es pot exportar l'impacte aconseguit al Montsec, ja que, en aquest àmbit territorial, l'opció de l'aprofitament del cel com a recurs era una de les estratègies de desenvolupament local que s'identificaven en aquest territori i s'hi va creure i s'hi va apostar. En un altre àmbit territorial en el qual poden confluïr altres dinàmiques de desenvolupament local l'impacte de l'experiència pot tenir resultats diferents.

Contacte:

Parc Astronòmic del Montsec

<http://www.parcasrtrnomic.cat/>

Dr. Salvador J. Ribas

info@parcasrtrnomic.cat

Sistemes i polítiques alimentàries

El moviment Slow Food i el seu impacte a Catalunya

Slow Food Internacional

Àmbit territorial

El moviment Slow Food va ser fundat per Carlo Petrini i té els seus orígens a la regió italiana del Piemont. Des dels seus inicis, però, Slow Food s'ha convertit en un moviment mundial que involucra milions de persones en més de 160 països, treballant per assegurar que tots tinguin accés a una bona, neta i justa alimentació.

Descripció

Slow Food és una organització mundial de base, fundada el 1989 per evitar la desaparició de les tradicions i cultures alimentàries locals, contrarestar l'augment d'un estil de vida ràpid (*fast life* i *fast food*) i defensar l'interès de les persones en els aliments que mengem i la seva procedència i, en definitiva, conèixer com les nostres eleccions alimentàries afecten el món que ens envolta.

Slow Food creu que el menjar està lligat a molts altres aspectes de la vida, incloent la cultura, la política, l'agricultura i el medi ambient. Mitjançant la nostra elecció d'aliments, podem influir col·lectivament en com aquests són cultivats, produïts i distribuïts, i com a resultat generar grans canvis a nivell de societat.

Els tres principis de la filosofia alimentària i de producció d'aliments d'Slow Food són que un aliment sigui bo, net i just:

Bo: una dieta de temporada fresca i saborosa que satisfà els sentits i és part de la nostra cultura local;

Net: una producció d'aliments i un consum que no danyi el medi ambient, el benestar animal o la salut;

Just: preus accessibles per als consumidors i condicions de treball i preus justos pels petits productors.

Funcionament

A nivell de funcionament, Slow Food té tres nivells d'estructura:

- Internacional. Slow Food internacional té la seva seu central a la ciutat italiana de Bra (Piemont), lloc on va néixer el moviment. L'associació es coordina per mitjà d'un Consell Internacional i està dirigida per un Comitè Executiu que és l'òrgan de govern institucional més alt que es renova cada quatre anys.
- Nacional. En alguns països, Slow Food té estructures organitzatives a nivell nacional. Tots ells tenen autonomia de decisió però han de seguir les directrius polítiques establertes a nivell internacional. Coordinen activitats, donen suport als *convivium* (grups locals), organitzen esdeveniments i són elements de referència fonamentals.
- Local. A nivell local, els grups coneguts com a *convivium* coordinen les activitats i organitzen esdeveniments a les ciutats, pobles i comunitats a tot el món. Hi ha més de 1.500 *convivium* a arreu del planeta. Cadascun té un líder que és responsable de la promoció dels productors locals de la seva regió i d'organitzar actes com tastos, degustacions, fires, mercats, tallers, etc.

A l'estat espanyol hi ha 39 *convivium*, dels quals 12 són a Catalunya: Barcelona Vázquez Montalban, Catalunya Central, Garraf i Penedès, Empordà, La Selva-Costa Brava Sud, Maresme, Pirineus, Priorat, Tarraco, Terres de l'Ebre, Terres de Lleida i Vallès Oriental.

Entre els projectes d'Slow Food a destacar que s'estiguin desenvolupant a Catalunya des dels diferents *convivium* trobem:

- Arca del Gust: és un catàleg format pel conjunt de sabors, textures i aromes que des de diferents racons del món s'estan recuperant. Els socis d'Slow Food inclouen a l'Arca del Gust productes oblidats per tal de poder-los recuperar i tornar a cuinar. S'hi troben varietats tradicionals d'hortalisses i fruites, cereals que gairebé havien desaparegut, mètodes d'elaboració ancestrals, races animals, etc.
- Baluard: és un projecte local que neix per donar suport a la pagesia tradicional i de petita escala per recuperar productes de varietats antigues en risc de desaparició. S'impulsa des del mateix territori on es troba l'aliment i té per objectiu fomentar-ne la producció i el consum. Cuint aliments dels Baluards n'estem enfortint la recuperació i la coneixença.

Acte d'entrega de plaques dels restaurants km0 Slow Food Catalunya 2017

Són productes catalans de l'Arca del Gust i Baluards la patata del buffet, l'ovella de raça ripollesa, l'escarola perruqueta, la mongeta del ganxet, els brotons i espigalls, la col de paperina, la malvasia de Sitges, l'oliva sarrut, el gall del Penedès, la ceba de Coll de Nargó, la tomata trumfera, la tomata rosa d'Albesa i el Bitxo de Tiurana.

- Slow Food Catalunya km0: Són el conjunt de restaurants catalans on es cuinen plats de Km0 en els quals es prioritza la pagesia propera i ecològica, emprar aliments de temporada, evitar l'ús de transgènics, recuperar productes de l'Arca del Gust i dels Baluards d'Slow Food, i cuinar peix capturat de forma sostenible. El distintiu que els representa és la imatge d'un caragol, símbol del moviment slow.

Altres projectes a destacar:

- Terra Madre: xarxa internacional de productors d'aliments, representants de comunitats locals, cuiners, universitaris i joves, que treballa per aconseguir un sistema alimentari bo, net i just, respectuós amb el planeta, les persones que hi viuen, la seva cultura, la seva diversitat en els sabors i l'alimentació.

D'aquesta xarxa se'n deriven les Comunitats de l'Aliment que són grups de persones que produeixen, transformen i distribueixen aliments sostenibles, de qualitat, bons, nets i justos que a la vegada mantenen un fort vincle amb el seu territori i la seva cultura.

Actors

Associació Slow Food Internacional i dues fundacions internacionals: Fundació Slow Food per la Biodiversitat i la Fundació Terra Madre.

Xarxes nacionals a 160 països, amb 1.500 grups locals (*convivium*) i 100.000 afiliats, a banda de 1.000.000 persones que donen suport al moviment.

12 *convivium* al territori català.

Dates

L'any 1989 es funda Slow Food i se signa el Manifest Slow Food. El 1990 es realitza el primer Congrés Internacional Slow Food a Venècia i a partir de llavors comencen a crear-se delegacions nacionals a diferents països.

L'any 1996 té lloc el primer Saló del Gust a Torí i es presenta el projecte de l'Arca del Gust.

El 2003 es constitueix la Fundació Slow Food per la Biodiversitat. El 2004 es realitza la primera edició de Terra Madre, amb una trobada mundial de comunitats alimentàries amb 5.000 delegats de 130 països. L'any 2011 s'arriba al producte 1.000 inclòs en l'Arca del Gust a nivell mundial. Entre el 2004 i el 2016 es van crear més delegacions estatals més enllà d'Europa (Amèrica, Àfrica, Àsia) i van naixent nous projectes.

Recursos econòmics

Les quotes que paguen els socis d'Slow Food van en un 80% a finançar el moviment internacional i el 20% restant a finançar els grups locals de cada territori.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- Existència d'un col·lectiu de Restaurants Km0 de Catalunya (que abraça també altres territoris de parla catalana): 65 restaurants catalans han obtingut la distinció Km 0 Slow Food (2016), dels quals 13 l'han obtingut per primera vegada i també 1 menjador escola.

- **Impacte social-territorial**

- Presència del moviment Slow Food a 160 països i compta amb 100.000 membres.
- La xarxa de Terra Madre que integra 2.000 comunitats d'alimentació que treballen amb aliments de qualitat a petita escala i amb producció sostenible a tot el món.
- Existència de 1.500 convivium a tot el món; 39 convivium a l'Estat Espanyol, dels quals 12 són a Catalunya.

- **Impacte ambiental**

- Preservació de l'entorn natural en promoure el conreu i transformació de productes alimentaris respectuosos amb l'entorn.

Aspectes normatius destacats

Slow Food Internacional és una associació i els diferents grups regionals i locals hi estan adherits.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Capacitat de fer arribar el seu missatge i filosofia arreu del món (partint d'allò local arribar al global).
- El moviment Slow Food proposa una visió holística de la gastronomia que proporciona polítiques per fer front als principals reptes socials globals.
- Impulsa projectes que defensen la biodiversitat de les comunitats locals per tal de salvaguardar i preservar les varietats locals com a recursos endògens del territori.
- El moviment se sustenta en comunitats alimentàries obrint possibilitats a tancar el cercle dels productes alimentaris on producció-comercialització-consum sigui en un mateix territori, amb el mínim d'intermediaris possibles.
- La gran capacitat de creació de xarxa entre molts diferents agents de l'escala productiva a nivell local i també a nivell nacional i internacional.

Punts dèbils

- El repte actual continua essent com abaratir els preus dels productes alimentaris de qualitat per poder-los fer accessibles a tothom.
- A l'Estat Espanyol i a Catalunya, el moviment Slow Food es va veure als seus inicis com un moviment elitista, adreçat a classes de rendes mitges-altes de grans zones urbanes com Madrid o Barcelona. Aquest fet va dificultar la seva expansió i creixement a diferència d'altres territoris com a Itàlia on era un moviment amb suport territorial.
- El funcionament dels *convivium* locals es basa amb el voluntariat, fet que dificulta l'organització ja que les persones membres ho han de compaginar amb altres responsabilitats laborals i familiars (especialment, en el cas dels restaurants de Km 0 de Catalunya).

Aplicabilitat

Slow Food té la peculiaritat de ser considerat un nou moviment social que reivindica les arrels gastronòmiques dels territoris respectant la idiosincràsia de cada regió, per tant, la seva capacitat de transferència s'ha demostrat sobradament amb la seva presència a 160 països.

A nivell local, hi ha territoris catalans que ja en són membres i malgrat la iniciativa parteixi de la societat civil, el rol dels ens locals per donar-hi suport en les xarxes de les comunitats alimentàries és clar i necessari.

També és rellevant la possibilitat de compartir experiències a nivell local entre els diferents *convivium* aprofitant els aprenentatges, els èxits i els fracassos.

Cittaslow és un moviment de ciutats inspirat en l'Slow Food que va sorgir a Itàlia el 1999 i que ha proliferat a altres països. Actualment hi ha més de 100 ciutats lentes arreu del món.

Contacte:

Slow Food Internacional

www.slowfood.com

Slow Food Espanya

slowfood.es

Slow Food Catalunya

www.km0slowfood.com

Referències: Dumitru, A., Lema-Blanco, I., Kunze, I. & García-Mira, R. (2016). *Transformative Social Innovation: Slow Food Movement. A summary of the case study report on the Slow Food Movement*. TRANSIT: EU SSH.2013.3.2-1 Grant agreement no: 613169.

El Parc Rural del Montserrat, un projecte per posar en valor el sòl agrícola

Imatge del futur Parc Rural del Montserrat

Àmbit territorial

L'àmbit territorial del Parc Rural del Montserrat que es proposa són els municipis d'Abrera, Castellolí, Castellgalí, Collbató, Castellbell i el Vilar, Esparreguera, El Bruc, Els Hostalets de Pierola, Marganell, Monistrol de Montserrat, Olesa de Montserrat, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet i Vacarisses.

Descripció

El projecte del Parc Rural del Montserrat neix l'any 2005 de la prioritat compartida pels ajuntaments de Collbató, el Bruc, Esparreguera i Olesa de Montserrat, com a impulsors de la iniciativa, per protegir el seu sòl rústic, revitalitzar l'agricultura, revaloritzar el paisatge agrari i el patrimoni social i cultural associat, i dur a terme una gestió del sòl forestal adequada. El 2006 s'hi va afegir també el municipi d'Abrera i anys més tard, el 2012, Marganell.

Aquests municipis, al mateix temps, comparteixen diverses característiques comunes que donen major coherència al projecte:

- La ubicació a les falques de la muntanya de Montserrat.
- L'oliverar i la vinya com a cultius tradicionals de secà.

- El paisatge agroforestal característic i el patrimoni històric associat a les activitats primàries.

A aquests municipis, hi podem trobar un gran nombre de construccions que són un testimoni històric de la gran importància que l'agricultura havia tingut com a un dels principals elements motrius de l'economia al territori de l'entorn de Montserrat. Es tracta de masies construïdes prop de cultius. També hi ha un gran nombre d'altres testimonis de l'arquitectura popular directament relacionats amb el treball del camp com: assecadors, marges de pedra seca, cabanes de vinya, pous d'aigua, sínies, etc.

Després d'uns anys sense avançar, el projecte del Parc Rural es reactiva el 2015 i se sumen d'altres municipis de l'àmbit del Montserrat que també han mostrat el seu interès en formar-ne part com són Castellolí, Castellgalí, Castellbell i el Vilar, Els Hostalets de Pierola, Monistrol de Montserrat, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet i Vacarisses.

En aquesta segona fase es treballa per definir i crear un òrgan de gestió i administració per al Parc i per elaborar un Pla de gestió que identifiqui i prioritzi les actuacions per impulsar-lo definitivament. Aquestes actuacions compten amb el suport de la Diputació de Barcelona.

Funcionament

Es preveu que el funcionament del Parc Rural es reguli per mitjà d'un ens de gestió i administració del parc on hi hagi representació de la Diputació de Barcelona, de tots els municipis del Parc així com d'aquelles entitats públiques i/o privades que es considerin d'interès per al projecte. Les funcions d'aquest ens podrien arribar a ser les següents:

- La de planejament i gestió global (Pla de gestió, Pla Especial de Protecció del sòl rural, etc.).
- La de foment, suport i millora del sòl rural.
- Integració de tots els sectors primaris (agrícola, forestal i ramader) i relació – potenciació dels terciaris (comerç, restauració, turisme).

El Parc Rural representa tanmateix la matriu que uneix l'Espai Natural de Roques Blanques amb el Parc Natural de Montserrat i l'Espai Natural de Sant Salvador de les Espases – Puigventós; a més d'aproximar la unió amb l'Ordal.

El fet de el Parc Natural de Montserrat ja disposi d'un Pla Especial de Protecció i d'un ens de gestió com és el Patronat de la Muntanya, no es valora com un inconvenient per a la creació i gestió del Parc Rural: només representa un doble blindatge de protecció per a aquells espais comuns a ambdós àmbits. A més, el Parc rural ja té un fort component en valors ambientals com per assimilar i compartir els que protegeix el Pla Especial de Montserrat.

Oliveres al Camí de Puigventós

Vinya de Can Estruch

Les línies principals d'actuació del Parc Rural del Montserrat serien les següents:

- Fomentar la recuperació de terrenys agrícoles. Les noves polítiques ambientals impulsades per la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona i altres organismes supramunicipals, el naixement d'una nova cultura del paisatge, i la ferma voluntat dels ajuntaments implicats en dinamitzar el seu territori donen un raig d'esperança per recuperar el mosaic rural del Montserrat. És en definitiva una gran oportunitat de preservar la identitat de Montserrat, històricament vinculada al món rural.
- Consolidació i augment de la població agrària activa.
- Reconèixer el paper econòmic, professional i social que exerceixen els pagesos i pageses en la funció productiva, ambiental i social del Parc Rural del Montserrat.
- Orientar la producció envers un producte amb marca pròpia, de qualitat, proximitat i ecològic. Fomentar la recuperació dels terrenys abandonats amb cultius tradicionals del Montserrat, buscant fórmules i tècniques que els facin el més rendibles possibles perquè aquest sector recuperi un paper important en l'economia i en la identitat dels municipis, i prioritant la tradició, l'agricultura ecològica i els productes del territori. Amb aquestes condicions es podria assolir una producció de gran qualitat i, en molts casos amb el segell distintiu de l'agricultura ecològica, sota la "marca" de ser un producte elaborat a les falces de la muntanya de Montserrat. Crear la denominació d'origen del Parc Rural per l'oli i la vinya.
- La venda de productes agrícoles típics de Montserrat ja que no hi ha cap estructura de comercialització dels productes agrícoles propis d'aquesta zona. L'únic producte que es troba a la venda actualment és l'oli, però de manera individual.
- La gestió dels sòls forestals. El Parc Rural cooperaria en aquest àmbit amb l'APF "Entorns de Montserrat" i amb el Parc Natural de Montserrat per la planificació territorial del sòl forestal.
- Impuls i manteniment de l'activitat ramadera al territori des del punt de vista productiu i com a eina de gestió dels espais oberts i manteniment del sotabosc. El Parc Rural pot ser una estructura de suport a aquesta activitat incipient al territori i facilitar les sinergies entre els productors per afavorir el seu desenvolupament conjunt i cooperatiu.

- Infraestructures pel rec de suport per tal d'incrementar la producció de cultius de secà com l'olivera, la vinya i l'ametller.
- La catalogació i restauració de tots els camins rurals: camins, pistes, corriols i senders del Parc Rural, i també els elements d'arquitectura en pedra seca.
- La custòdia del territori i els fons de terres. Una fórmula més que existeix actualment per fer front a la pèrdua de gestió del sòl agroforestal i de llurs valors és la custòdia del territori entesa com a un conjunt d'estratègies diverses (d'educació, de gestió, de mediació, de participació) que pretenen crear, afavorir i fer possible la responsabilitat en la conservació i l'ús sostenible del territori i dels seus recursos i valors naturals, culturals i paisatgístics, per part de propietaris i usuaris del territori.
- Gestió, millora i recuperació de l'espai fluvial del riu Llobregat en relació, principalment, amb els seus valors ecològics, a la xarxa de camins que permeten accedir-hi i la millora del rec de l'espai agrari fluvial.
- La difusió del patrimoni natural i cultural i paisatgístic de forma conjunta entre els municipis que integren el Parc Rural.
- Impuls turístic: rutes guiades per l'àmbit del Parc Rural, foment de l'agroturisme i de les aules de natura i els centres d'interpretació del Parc, etc.
- Repercussió econòmica a partir de l'activitat agrària, la transformació de producte primari (oli i vi, principalment), l'activitat turística, de restauració i comercial des d'un punt de vista integral.

Actors

Els ajuntaments de Collbató, el Bruc, Esparreguera i Olesa de Montserrat, com a impulsors de la iniciativa.

Els ajuntaments d'Abrera, Castellolí, Castellgalí, Castellbell i el Vilar, Els Hostalets de Pierola, Marganell, Monistrol de Montserrat, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet i Vacarisses que s'han anat sumant posteriorment al projecte per formar-ne part.

Pagesos, ramaders, propietaris forestals i associacions de productors, que des del sector privat també donen suport al projecte.

Altres entitats que també donen suport al projecte: la Xarxa de Custòdia del Territori (2004) i la Unió de Pagesos (2005). També va rebre el suport de la Diputació de Barcelona; del Patronat de la Muntanya de Montserrat; del Departament d'Agricultura i Ramaderia de la Generalitat de Catalunya; del Consorci de Formació i Iniciatives del Bages Sud; de la Plataforma de Defensa del Territori i del Patrimoni; i de la Fundació Territori i Paisatge.

Dates

L'any 2005, els alcaldes de Collbató, el Bruc, Olesa de Montserrat i Esparreguera van signar una sol·licitud conjunta adreçada a l'Àrea d'Espais Naturals de la Diputació de Barcelona proposant un conveni de col·laboració a fi de possibilitar la creació del Parc Rural del Montserrat.

Posteriorment, entre el 2006 i el 2012 els municipis d'Abrera, Esparreguera, Collbató, Olesa de Montserrat, el Bruc i Marganell van subscriure als corresponents Plens municipals la Carta de preservació, millora, desenvolupament i gestió del Parc Rural del Montserrat, en la qual es determina la voluntat de crear un organisme gestor del sòl no urbanitzable d'aquests municipis i se'n marquen les finalitats i els objectius, orientats a l'aprofitament del sòl agrícola, ramader, forestal, cultural i turístic.

L'any 2015 es torna a impulsar el projecte ampliant el seu abast i implicant a tots els municipis de l'entorn del Montserrat per la via d'un conveni de col·laboració. No obstant aquesta via evidencia dificultats de gestió per part dels municipis davant la impossibilitat de crear un Consorci que involucri els municipis interessats i totes aquelles administracions, entitats, empreses i persones a títol individual que vulguin adherir-se al Parc.

L'any 2017 els municipis impulsors plantegen a la Diputació de Barcelona un nou full de ruta per la creació del Parc Rural, considerant que la seva participació en el projecte és estratègica per al seu impuls i consolidació. Aquesta col·laboració es concretaria en l'aprovació d'un conveni de col·laboració entre la Diputació de Barcelona i els Ajuntaments que conformen el Parc amb els objectius bàsics d'obtenir l'assessorament i acompanyament per a la creació d'una figura supramunicipal per la gestió i administració d'aquest espai; aconseguir la dotació pressupostària per la redacció i posada en marxa del Pla d'Acció del Parc Rural i disposar d'un tècnic per a gestionar-lo i coordinar tots els municipis.

Recursos econòmics

Inicialment el pressupost anual del Parc Rural estaria conformat per l'aportació dels municipis associats (ponderada segons població i superfície) i una aportació de la Diputació de Barcelona.

Entre les despeses inicials es contempla la disponibilitat d'un tècnic del Parc Rural del Montserrat, a jornada completa, que s'encarregui d'implementar el Pla d'Acció per als propers 3 anys; i les partides suficients que permetin optar a convocatòries d'ajuts, programes o projectes que requereixen de cofinançament de les actuacions i capacitat financera.

Aspectes normatius destacats

La creació del Parc rural del Montserrat passa per la formalització d'un òrgan de gestió i administració integrat per tots els municipis que conformen el Parc Rural del Montserrat, així com aquelles entitats públiques i/o privades que es considerin d'interès per al projecte.

Actualment, s'està estudiant quina hauria de ser la fórmula jurídica més adient per al Parc Rural. Davant la impossibilitat normativa de crear consorcis es proposa la creació d'una 'Associació de municipis'.

Cal redactar i aprovar el Pla de Gestió del Parc Rural del Montserrat, amb els objectius, les línies estratègiques i les accions que definiran l'acció del Parc Rural del Montserrat. També és necessari redactar, aprovar i implementar un Pla d'Acció a tres anys amb les actuacions prioritàries de posada en marxa del Parc, que es recullen a la Carta i a la Memòria de l'any 2006.

Posteriorment, un cop engegada la gestió del territori del Parc amb els documents anteriors, caldrà plantejar la idoneïtat de disposar d'un Pla Especial de Protecció que garanteixi la protecció urbanística de l'àmbit del Parc.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La implicació de fins a 14 municipis conforma un territori ampli de gestió conjunta.
- Implicació d'un ens supramunicipal com és la Diputació de Barcelona.
- Altres figures de protecció i projectes de gestió al mateix territori (Projecte LIFE Montserrat) o espais contigus (Parc Natural del Montserrat i Xarxa Natura 2000).

Punts dèbils

- Canvis polítics a nivell municipal que difuminen l'interès en la creació del Parc Rural i paralitzen el projecte durant més de 10 anys.
- Dificultat de coordinació entre un elevat nombre de municipis sense una figura supramunicipal en comú.
- Manca de partides pressupostàries per part dels municipis, que impedeix disposar de capacitat financera per optar a convocatòries d'ajuts, programes o projectes que requereixen de cofinançament de les actuacions.

Aplicabilitat

El Parc Rural pot constituir un mitjà de gran valor per establir una col·laboració fluida entre els diferents municipis i impulsar així una fórmula que pot fer viable una gran quantitat de projectes que de manera aïllada no poden reeixir. Aquest aspecte seria un element per transferir a altres territoris.

El Parc Rural podria donar cobertura en qualitat d'estructura tècnica a la continuïtat al territori de les línies de treball endegades amb el Projecte Life Montserrat, centrat en la conservació de la biodiversitat i la prevenció d'incendis forestals per mitjà de la gestió silvo-pastoral integrada.

Contacte:

Ajuntament de Collbató

www.collbato.cat

Patricia Castro i Lopez, tècnica de Medi Ambient

m.ambient@collbato.cat

Nota: més informació a la memòria 'Parc Rural (entorn agroambiental) del Montserrat. Un projecte per a la posada en valor del sòl agrícola del Montserrat'

Sant Cugat Sesgarrigues, posada en marxa d'horts socials i obrador comunitari

Obrador comunitari de Sant Cugat Sesgarrigues

Àmbit territorial

Sant Cugat Sesgarrigues és un municipi de la comarca de l'Alt Penedès amb una població de 973 habitants.

Descripció

L'Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues pretén potenciar l'ús de les finques agràries en desús del municipi amb finalitats socials i d'autoocupació amb els objectius següents:

- Aprofitar tot el potencial i les sinergies que pot oferir el municipi (humà, d'infraestructures, territorial, associatiu...) per assolir la plena ocupació i la prosperitat econòmica i social basada en l'economia social i l'economia verda.
- Impulsar i donar suport a processos d'ocupació i a la recuperació econòmica i social a partir el foment i el suport a la incorporació/reincorporació al món laboral i l'autoocupació.

El projecte gira entorn a dues línies d'actuació:

- Línia 1. Creació i posada en marxa d'un espai obert terapèutic, a realitzar en una de les finques de l'inventari, en el qual es desenvoluparà un pla de capacitació utilitzant l'horta ecològica com a eina per tractar aspectes emocionals/personals per a la inclusió social i laboral de les persones participants.
- Línia 2. Suport a la creació i la consolidació de projectes d'emprenedoria social i economia verda, que es concreta en dues actuacions com són l'adequació de la cuina del centre cívic per adaptar-la a obrador per a l'elaboració de conserves per part de l'emprenedoria local i, per l'altra, donar suport a l'emprenedoria local per consolidar els projectes. En aquest sentit es preveu la intercooperació entre les dues línies de treball.

Funcionament

La idea inicial de l'Ajuntament era realitzar un estudi per poder identificar sòls en desús, no urbanitzables, en què degut a la seva situació jurídica i per tant el seu destí agrícola, permetessin definir i impulsar projectes de dinamització econòmica i ocupacional de pagesia ecològica i de productes de proximitat. Una de les conclusions a què es va arribar amb l'estudi és que a la pràctica no hi ha terrenys en desús, emplaçats en zones no urbanitzables, que acompleixi amb els requisits mínims per a l'explotació professional dels terrenys en cultiu en horta ecològica. És a dir, per poder obtenir el rendiment mínim necessari per tirar endavant un projecte d'autoocupació en horta ecològica.

A partir dels resultats obtinguts amb l'estudi, es va realitzar un procés participatiu per plantejar altres alternatives. El procés va consistir en dues jornades participatives i una sessió de retorn de les conclusions dels tallers amb les quals es va comptar amb la presència de diferents agents socials i entitats que s'hi van voler implicar. També es va concretar la creació d'un equip promotor per a la definició i impuls dels diferents projectes, amb el convenciment que si els agents i associacions s'impliquen i tenen un paper actiu en tot el procés es pot garantir la continuïtat del mateix. Les conclusions dels tallers participatius van generar dos eixos de treball sobre els que dissenyar el projecte actual:

- Eix 1. Facilitar i donar suport a la incorporació/reincorporació al món laboral de persones amb risc d'exclusió.
- Eix 2: Dinamitzar, promoure i donar suport a la generació i la consolidació de projectes d'emprenedoria local i promoure la intercooperació.

Així doncs, el nou enfoc del projecte se centra en els eixos de treball acordats en el procés participatiu.

El projecte preveu les actuacions següents a realitzar per cada línia d'actuació:

Estat actual de la parcel·la on s'ubicaran els horts

Línia 1. Creació i posada en marxa d'un espai obert terapèutic i social

- Acció 1. Adequació i condicionament de l'espai. Es tracta d'identificar l'espai que es destinarà a hort, cercar la fórmula de gestió més idònia i definir les inversions necessàries per adequar-lo per a la seva funció.

A hores d'ara ja s'ha detectat la parcel·la on s'ubicaran els horts lúdics o socials i terapèutics. La parcel·la té 2.950 m², però per començar s'adequaran uns 1.000 m². D'aquests, es preveu que 500 m² siguin horts terapèutics (única parcel·la) i els altres 500 m² siguin horts socials (d'aquests segurament seran 10 parcel·les de 50 metres cadascuna per a usuaris del municipi interessats en cultivar-los). En aquests moments, s'està treballant per fer una estimació de costos que suposaran les accions inicials següents:

- Tancament del perímetre amb tanca de simple torsió.
- Instal·lació d'un sistema de reg per degoteig.
- Adequació del terreny realitzant un llaurat amb motocultor de les zones on s'habilitaran els cultius.
- Delimitació de les parcel·les.

- Acció 2. Inversions necessàries per a la posada en marxa i l'adequació del terreny. El pressupost final d'adequació de l'espai dependrà del terreny resultant i de la implicació de les persones usuàries en la realització de les obres, les instal·lacions i l'adequació dels terrenys, així com de poder aconseguir donacions dels materials, les eines i la maquinària que es necessiten.
- Acció 3. Idees i propostes per al finançament del cost de les inversions. Cercar idees i propostes per al finançament del cost de les inversions.
- Acció 4. Programa de capacitació dels usuaris. Es preveu realitzar un programa de capacitació dels usuaris pel que fa a competències transversals i específiques, orientació personal i laboral, i continguts específics d'horta ecològica.

S'espera que entre l'octubre i el novembre de 2017 puguin entrar en funcionament els horts socials i terapèutics.

Línia 2. Suport a la creació i la consolidació de projectes d'emprenedoria social i economia verda. Adequació de la cuina per a obrador d'ús professional

- Acció 1. Adequació de la cuina per a esdevenir obrador comunitari. L'espai identificat és la cuina situada al Centre Cívic de Sant Cugat Sesgarrigues, de titularitat municipal i on es desenvolupen activitats obertes de cursos i tallers de cuina. Aquesta cuina està equipada amb eines, mobiliari i maquinària domèstica que dona servei als cursos i tallers de cuina. Les dimensions són suficients per a poder adequar-la a un obrador artesanal, però caldria adequar l'espai per complir mínimament amb les exigències sanitàries d'un obrador professional. La idea inicial de la proposta és adequar mínimament la cuina per tal de conjugar la inversió mínima necessària amb el compliment de les normatives sanitàries d'aplicació. A dia d'avui ja s'ha fet una gran inversió per adequar la cuina del Centre Cívic de Sant Cugat Sesgarrigues, que es compon de:

- Maquinària:

- Armari frigorífic de 3 portes i prestatges.
- Diverses prestatgeries inoxidable amb baldes.
- Campana central amb motor integrat 400°C.
- Cuina de 3 fogons amb forn gratinador a gas.

- Instal·lacions:

- Instal·lació de gas amb ampolles de gas industrial de GLP propà 11 kg.
- Instal·lació elèctrica de la cuina.
- Instal·lació d'extracció de fums de DN300 en tub d'acer galvanitzat.
- Instal·lació d'extinció en campana per gas/escuma.
- Instal·lació de campana d'extracció central.
- Equip de condicionament d'aire 1x1 tipus split de 5.1Kw tèrmics.

També s'està treballant amb el reglament que ha de regular l'ús de l'obrador comunitari per a les entitats per tal de poder-lo aprovar i posar en marxa.

- Acció 2. Pla de capacitació i apoderament. Es preveu dur a terme un programa integral que, d'una banda, generi i consolidi projectes d'autoocupació mitjançant un programa d'emprenedoria (generació d'idees, maduració, disseny i anàlisi de la viabilitat del projecte, capacitació en la creació i posada en marxa amb assessorament i *mentoring*, i suport i acompanyament en el primer any) i, de l'altra, faciliti l'alimentació saludable de la població més vulnerable o en risc d'exclusió social mitjançant la realització de tallers de dietètica i nutrició i de cuina i preparació de plats saludables a l'obrador.

Actors

Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues. Promotor de la iniciativa.

Diputació de Barcelona. Va fer l'estudi sobre les finques en desús del municipi per a la seva dinamització econòmica.

Sinergia Garraf-Penedès SCCL. Equip redactor del projecte

Comitè de seguiment format per agents socials del territori representants polítics de l'ajuntament, equip tècnic del propi ajuntament, representants de diferents entitats del municipi (entitats ecologistes, entitats d'assistència social, representants de la Cooperativa Integral Catalana), i també educadores de la Mancomunitat Penedès Garraf i de Serveis Socials que es van implicar en el projecte, participant en les dues sessions participatives i una sessió final de retorn de resultats.

Dates

El projecte s'inicia el 2015 amb la realització de l'estudi i un procés participatiu realitzat durant l'abril d'aquell mateix any, amb la voluntat de definir i posar en marxa un projecte de dinamització econòmica, ocupacional i social, basat en l'agricultura ecològica, els productes de proximitat, l'activació de terres i locals en desús al municipi.

Aquest projecte requeria, en primer lloc, l'elaboració d'un estudi i una diagnosi social i de la disponibilitat de terrenys en desús de Sant Cugat Sesgarrigues i de l'entorn per tal de conèixer les seves potencialitats i la seva realitat.

Un cop detectats els terrenys disponibles, es posa fil a l'agulla per trobar el més adient. Finalment, després de moltes gestions amb diversos propietaris, a principis del 2017 s'acorda que el terreny que s'utilitzarà per crear els horts serà una parcel·la del polígon industrial La Masia, propietat de l'Ajuntament.

Recursos econòmics

Es va comptar amb finançament de la Diputació de Barcelona per a la realització de l'estudi i procés participatiu.

L'any 2016, es va rebre un ajut per part de la Diputació de Barcelona de 15.000€ per a l'adequació de la cuina del Centre Cívic com a obrador,

Enguany, la partida de l'ajuntament destinada al projecte son 15.000€.

Impacte

- **Impacte social-territorial**

- Alt grau de participació en el procés participatiu, amb creació d'un comitè de seguiment integrat per 18 persones.
- Es disposa d'una borsa de gent interessada en els horts socials, habitants del municipi (molts d'ells jubilats).

- **Impacte econòmic**

- Per l'obrador hi ha algun productor agroecològic interessat, i també entitats tant del municipi com de la comarca (Alt Penedès) com l'EcoXarxa Penedès.

Aspectes normatius destacats

S'elaborarà un reglament d'ús tant de l'hort social i terapèutic com d'ús de l'obrador comunitari.

El reglament de l'hort social i terapèutic anirà encaminat a incorporar criteris de gestió sostenible, a partir d'ordenances municipals.

L'obrador comunitari tindrà en compte les diverses normatives sanitàries recollides en les lleis marc:

- Normativa estatal:

- Llei 17/2011, de 5 de juliol, de seguretat alimentària i nutrició. ((BOE núm.160 del 06/11/2011)
- Llei 14/1986 General de Sanitat. (BOE núm.102 del 29/04/1986)
- Llei 7/1985 reguladora de les bases de regim local. (BOE núm. 80 de 03/04/1985)

- Normativa autonòmica:

- Llei 18/2009, del 22 d'octubre, de salut pública (DOGC núm. 5495 de 30/10/2009)
- Llei 15/1990 d'ordenació sanitària a Catalunya. (DOGC núm. 1324 de 30/07/1990)
- Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya. (DOGC núm. 832 de 27/04/1987)
- Llei 15/1983, 14 de juliol, de la higiene i el control alimentaris (DOGC núm. 347 de 22/07/1983)

- En el sector de fruita i hortalisses es tindrà en compte la normativa sanitària horitzontal:

- Reial Decret 640/2006

- Reglament (CE) núm. 852/2004 del Parlament Europeu i del Consell
- Reial Decret 140/2003

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La implicació d'entitats del municipi i persones a nivell particular en projectes que s'inicien a Sant Cugat Sesgarrigues.
- La voluntat decidida de l'equip de Govern del municipi de tirar endavant aquest projecte.
- Disposar de consignació pressupostària per dur a terme (part) de l'actuació.

Punts dèbils

- Els pocs terrenys disponibles, que estiguin en desús, de la zona, fet que ha endarrerit molt el projecte de l'hort.
- La producció agroecològica és un procés de professionalització de llarga durada.
- Necessitats, interessos i perfils molt diferents de les persones que podrien participar.

Aplicabilitat

La iniciativa pot ser aplicable a aquells municipis que disposen d'espais municipals en desús dins la trama urbana i que poden ser aptes per acollir-hi una activitat hortícola. Aquesta tipologia d'iniciatives genera interès per part d'entitats, col·lectius i emprenedors que es volen iniciar amb una activitat agrària o agroalimentària, i el fet de poder fer ús d'instal·lacions d'ús comunitari els aporta facilitats i minimització de riscos.

L'activació d'espais buits o infrautilitzats sembla que hauria de partir més de les demandes i necessitats del municipi que no pas de l'oferta, i el procés d'activació d'usos ha de ser a la vegada un procés de dinamització social.

Contacte:

Ajuntament de Sant Cugat Sesgarrigues

www.santcugatsesgarrigues.cat

Oriol Pareta, tècnic municipal en gestió

Terra Franca, els bancs de terres com a oportunitat d'accés a la terra i relleu generacional al camp

Ramat pasturant

Àmbit territorial

Terra Franca desenvolupa la seva acció al conjunt del territori català.

Descripció

Terra Franca és una entitat sense ànim de lucre que promou relacions justes i perdurables entre parts arrendatàries i propietàries, a fi que vegin satisfetes les seves expectatives mitjançant un compromís mutu per l'ús respectuós del sòl.

L'objectiu principal de Terra Franca és protegir i preservar el major nombre de terres possible de les diferents formes d'especulació i de l'abandonament i facilitar l'accés a la terra per tal que esdevinguin la base de futurs projectes agroecològics que conformin un model agrari alternatiu al convencional dominant.

Es dedica a propiciar la cerca de terres per a preservar-les de qualsevol forma d'especulació, i a efectuar la intermediació entre propietaris que tenen finques sense treballar o que cerquen relleu per a la seva activitat (jubilació, etc.), i candidats a

pagesos/es que volen desenvolupar projectes productius de caire agroecològic, facilitant-los l'accés a la terra.

Funcionament

Terra Franca lloga les finques als propietaris i cerca la pagesia idònia perquè, a canvi d'un arrendament proporcional, s'hi instal·li per dur-hi a terme projectes d'agricultura o ramaderia seguint el model agroecològic.

Com que Terra Franca és una entitat sense ànim de lucre, aquest sotsarrendament mai no serà un negoci sinó un avantatge per a la persona que s'incorpora ja que li permet pagar un lloguer que estigui en consonància amb la rendibilitat del seu projecte. També suposa un avantatge per al propietari, al qual se li assegura la mediació i l'aval d'un projecte respectuós amb la seva terra, seleccionat i acompanyat per l'entitat.

L'actuació de Terra Franca respecte a les persones propietàries es concreta en:

- Assessorament respecte al lloguer o adquisició de la seva propietat.
- Realització d'estudis agroecològics de les terres.
- Recerca i selecció de projectes agroecològics adaptats a les característiques de la propietat.
- Adquisició o arrendament per mitjà de contractes a llarg termini.
- Suport en el procés de relleu generacional.
- Acompanyament dels projectes endegats a les seves terres.

L'actuació de Terra Franca respecte als pagesos i pageses es concreta en:

- L'acolliment i acompanyament de les persones emprenedores que cerquen terres.
- El sotsarrendament de les terres per mitjà de contractes a llarg termini.
- L'assessorament en la cerca de recursos formatius adaptats a cada projecte.
- L'orientació en la recerca de recursos financers de caire ètic i/o participatiu per fer front a les despeses d'instal·lació.
- El seguiment dels projectes i l'assessorament a les persones i entitats implicades.
- El treball en xarxa amb altres entitats i organitzacions per tal d'establir sinergies.

Actors

Associació Terra Franca.

Estructura del sòl

Plantant terres de Terra Franca

Dates

Després d'un llarg període de reflexió per definir l'ideari i els objectius, un grup de nou persones vinculades al món de l'agroecologia i l'activisme social va constituir, l'abril de 2013, l'associació Terra Franca.

A finals d'aquest any i durant tot el 2014 el grup promotor es va dedicar a difondre els seus objectius mitjançant presentacions a tot el territori català, a la vegada que es posava en marxa la pàgina web, fet que va permetre la recepció de les ofertes de terra i les sol·licituds dels portadors de projecte. Des de la data d'inici s'han rebut i valorat 48 ofertes de terra, de les quals n'hi havia 12 de seleccionades a finals de 2016. Pel que fa a portadors de projecte, des de la data d'inici s'han rebut i valorat més de 100 sol·licituds, de les quals n'hi havia 22 de seleccionades a finals de 2016.

Recursos econòmics

L'any 2013 Terra Franca va rebre un petit finançament per part de la Fundació Biodiversidad, fet que li va permetre la creació i difusió de la pàgina web i del dossier de presentació.

L'any 2014 Terra Franca es va donar d'alta com a entitat sòcia de Coop57 amb la intenció d'aconseguir vies de finançament. La quota d'inscripció va ser costejada amb aportacions extraordinàries dels membres del grup promotor.

L'aportació de quotes periòdiques per part dels socis/es de l'entitat i les aportacions puntuals han sigut fins ara els recursos principals de finançament de Terra Franca. A principis de l'any 2017, es comptava amb 21 socis, 4 dels quals aporten quotes mensuals i la resta, anuals.

Les aportacions puntuals per a projectes concrets són eines que es contempen com a recurs, però fins a dia d'avui no han pogut ser posades en pràctica. En aquest sentit, hi ha perspectives d'aconseguir finançament per part de la Fundació Coop57.

Impacte

• Impacte econòmic

- L'impacte econòmic, fins al moment, no ha pogut ser quantificat pel fet que encara no s'ha pogut iniciar cap projecte. A partir del moment en què es tinguin projectes en funcionament, es podrà quantificar i valorar l'impacte corresponent.

• Impacte social-territorial

- L'impacte social-territorial es pot valorar sobretot respecte a la bona acollida que ha tingut la iniciativa, tant en el territori de Catalunya com en altres territoris de l'Estat espanyol, que han contactat amb Terra Franca per conèixer el seu funcionament i iniciativa.
- També cal remarcar la quantitat d'ofertes de finques (48) i portadors de projecte (100) que s'han rebut. Aquestes dades fan palesa la necessitat que existeixi i es desenvolupi una entitat d'aquestes característiques.
- Com a darrera consideració, cal remarcar el progressiu interès que ha anat despertant entre diverses institucions de l'administració pública (ajuntaments, diputacions, consorcis, etc.), que veuen aquesta iniciativa com un possible factor de facilitació de l'ús de sòl públic per a implantar-hi projectes productius que creïn ocupació per a la població i a la vegada evitin la degradació dels espais periurbans i agraris.

• Impacte ambiental

- Tal com s'ha dit pel que fa a l'impacte econòmic, l'impacte en aquest aspecte no podrà ser quantificat fins que no hi hagi projectes en funcionament.

Aspectes normatius destacats

La llei del sòl d'ús agrari, el projecte de la qual fou aprovat l'any 2015 pel Govern, i que des d'aleshores està en tràmit parlamentari, és un marc inicial adequat per propiciar l'activitat agrícola i el desenvolupament rural, així com la recuperació de terres de conreu per afavorir la creació d'un mosaic agroforestal que contribueixi a endreçar el paisatge i a reduir el risc d'incendis.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La possibilitat de facilitar l'accés a la terra als joves portadors de projectes que tenen formació i ideari, però no provenen de l'àmbit rural.
- L'afavorir el relleu generacional, en el sector agrari, en les explotacions que no tenen possibilitat de passar de pares a fills.
- L'orientació, assessorament i acompanyament dels portadors de projectes i dels propietaris, sigui per mitjans propis o en col·laboració amb altres entitats.
- La creació i consolidació de vincles de confiança per mitjà de la intermediació entre propietaris i portadors de projectes.

Punts dèbils

- La manca de recursos per bastir una estructura professionalitzada amb dedicació plena per desenvolupar i materialitzar els objectius de Terra Franca.
- La volatilitat en les condicions inicials d'accés indicades pels propietaris i la impossibilitat d'obligar-los a mantenir-les.
- L'excessiva burocratització i dependència dels canvis polítics en els projectes vinculats a les entitats de l'administració pública.
- Es troba a faltar una aposta decidida per a l'impuls dels bancs de terres i una manca de voluntat per anar transformant el model productivista i intensiu vigent en un altre de base agroecològica.

Aplicabilitat

Terra Franca és una entitat privada sense vinculació ni dependència envers cap entitat de l'administració. Tot i això, i tenint en compte la tendència cap a la creació de bancs de terres observada en diversos municipis i entitats supramunicipals (amb algunes dels quals Terra Franca hi està col·laborant), es considera que pot ser un agent facilitador de les ineludibles relacions que s'han de produir entre els propietaris privats i l'administració en l'àmbit corresponent. Per altra banda, també pot ser un agent que aporti la seva borsa de portadors de projectes per optar a l'accés a terra de propietat pública, sigui municipal o supramunicipal.

Contacte:

Terra Franca

www.terrafranca.cat

admin@terrafranca.cat

Els espais test per fomentar el relleu generacional al camp

Finca del Ripollès

Àmbit territorial

Els Espais Test els trobem implantats en països com els Estats Units, Canadà (FarmStart) o França (xarxa Reneta). En l'àmbit català, les iniciatives són més incipients i algunes encara es troben en fases preliminars d'estudi o disseny. Aquí citem l'experiència de la xarxa Reneta a França i la seva aplicabilitat a Catalunya amb el Viver d'Agricultors de Ruffe, espai periurbà de la ciutat de Lleida, i els Espais Test del Ripollès.

Descripció

El concepte Espai Test Agrari neix de la necessitat de facilitar la instal·lació progressiva de nous agricultors i la renovació de la professió donant suport a les persones que acaben la formació agrària i encara no estan suficientment preparades per engegar una empresa per compte propi. Així, l'Espai Test Agrari consisteix a testar un projecte agrari, en un marc legal i material que redueix els riscos, en una ubicació física cedida per un temps definit, i amb l'acompanyament, assessorament i formació

per part d'una extensa xarxa professional d'agricultors i d'associacions. Durant aquesta fase de test, no hi ha una creació efectiva de l'empresa agrària sinó un assaig real del projecte empenedor amb cobertura legal i administrativa. El concepte Espai Test Agrari també es defineix amb altres nomenclatures com viver d'empenedors agraris, viver d'agricultors, granja incubadora o incubadora d'agroempenedors.

RENETA (Réseau National des Espaces-Test Agricoles) és la xarxa nacional d'espais test agraris de França creada l'any 2002 i té per objecte la promoció de l'assaig de l'activitat agrícola per afavorir la instal·lació dels empenedors al sector primari. Agrupa més de 70 membres, té 44 espais test en funcionament, 27 espais test en projecte i 6 membres associats (xarxes nacionals).

Els espais test agraris membres de Reneta són eines al servei de:

- Els empenedors del projecte agrari que desitgen provar o crear una activitat agrícola professional o una activitat relacionada amb la producció agrària i que no provenen forçosament del món agrícola.
- La pagesia respectuosa amb la humanitat i l'entorn i vinculada amb el seu territori.
- La instal·lació progressiva al sector primari.
- El reforç del treball col·lectiu i la cooperació en l'agricultura.
- La promoció de noves formes de govern territorial.

Funcionament

L'espai test de l'activitat agrícola consisteix a desenvolupar una activitat agrícola de forma responsable i autònoma, amb magnituds reals, per un temps limitat i en un entorn que redueix el risc. Permet avaluar el projecte i la capacitat de la persona per portar l'activitat, per tal de decidir sobre la continuació, l'ajust o l'abandonament del projecte.

El test de l'activitat posa a disposició:

- Un marc legal per a l'exercici de prova d'activitat. Els nous pagesos disposen d'un contracte d'aprenentatge de màxim 3 anys, que els permet realitzar l'activitat agrícola i alhora ser admissibles a l'ajut de nova incorporació si el volen demanar més tard. Durant aquest temps cotitzen per l'atur i poden utilitzar el registre de l'espai test per vendre els seus productes.
- Mitjans de producció. Les opcions poden ser molt diverses, des d'un tros de terra i res més a un tros amb tota la maquinària necessària, eines, hangars i una xarxa de consumidors a punt per comprar els productes.
- Un dispositiu d'acompanyament adaptat al promotor del projecte.

Cada espai test de la xarxa Reneta té un funcionament propi, però en general, segueixen un procediment similar consistent en fases successives:

Hort en actiu del Viver d'Agricultors de Ruffe

Finca en acord per a l'Espai Test Agrari del Ripollès

- Una primera fase d'acollida de l'emprenedor a l'espai test que ha escollit. Permet formalitzar l'activitat i comprovar amb el candidat la viabilitat del seu projecte, mesurant les limitacions tècniques i financeres.
- Una segona fase, consistent en l'entrada a l'espai test, d'una durada de 6 mesos a 3 anys, que permet de verificar, en un context real, el potencial econòmic de l'activitat abans de la formalització de la instal·lació. Permet al promotor d'assegurar-se que la seva activitat és viable i s'adequa amb el seu projecte de vida. En aquesta fase hi ha cobertura legal i administrativa, en funció dels objectius de l'emprenedor del projecte, de la fase de test en que es troba i del seu funcionament amb l'espai-test. Hi ha diferents models: CAPE (contracte de suport al projecte d'empresa), formació, salari o voluntariat. També hi ha un acompanyament tècnic-econòmic diari realitzat regularment pel dinamitzador de l'espai test o el tutor. Aquest acompanyament pot ser individual o bé col·lectiu
- Un cop passada la segona fase, hi ha dues sortides possibles: o bé els resultats del test confirmen que es pot procedir al registre oficial de l'activitat i tirar-la endavant; o bé cal considerar un canvi en l'activitat.

Actors

Reneta compta amb múltiples actors a diferents nivells: socis membres: federacions, associacions i xarxes nacionals els membres de les quals s'inscriuen dins de Reneta. En són membres associats Terre de Liens, Union des Couveuses, FADEAR, MIRAMAP, centres de recerca, etc., i socis financers i socis institucionals.

Dates

Els dos primers Espais Test veritables van ser creats l'any 2007 a Nord-Pas-de-Calais i a Rhône-Alps. Aquests van ser seguits després per d'altres en diferents indrets de França. A partir d'aquí, es crea l'associació Reneta l'any 2012.

Recursos econòmics

Els diferents espais-test obtenen els recursos econòmics necessaris amb finançament de les administracions competents a escala local, regional i estatal (subvencions i ajuts públics). Així mateix, per donar suport als espais-test, també compten amb aportacions econòmiques puntuals de ciutadans, entitats, fundacions, institucions, etc. i aportacions en espècie com terres en desús, material agrícola o hores.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- Creació d'empreses agràries ancorades a l'àmbit local.
- Foment de l'economia social i solidària vinculada al sector agrari.
- Promoció dels circuits curts i reforç de les economies locals.

- **Impacte social-territorial**

- La xarxa Reneta compta amb 39 espais-test en funcionament i 29 en projecte.
- Més de 200 projectes es troben en procés de test. El 70% dels emprenedors tenen menys de 40 anys i el 60% són homes.
- Des de 2007, 180 persones han sortit del test. Un 66% dels emprenedors s'han constituït com a empresa.
- Contribució a la continuïtat del sector primari juntament amb la innovació amb la incorporació de joves emprenedors amb projectes basats en l'agroecologia, la producció ecològica, la transformació amb valor afegit, etc.
- Reconeixement de l'experiència per part del Ministère de l'Agriculture, de l'Agroalimentaire et de la Forêt (MAAF) de França com a dispositius exemplars per a la producció agrícola.
- Replicació dels espais test agraris a diferents indrets arreu del planeta.

- **Impacte ambiental**

- Projectes d'empreses agràries que tenen en compte la minimització dels impactes ambientals negatius i aposten per un model agrari més sostenible.

Aspectes normatius destacats

Els membres i la xarxa es basen en la [Charte du RENETA](#).

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Experiència innovadora que facilita la incorporació al sector agrari d'emprenedors amb un projecte agroalimentari mitjançant el seu assaig supervisat en un espai test abans de tirar endavant l'empresa.
- S'ha replicat en diferents indrets amb èxit.
- Ha sabut donar resposta a alguns dels reptes del sector primari com la continuïtat, el rejuveniment o la sostenibilitat.

Punts dèbils

- Dificultat en la sostenibilitat econòmica d'algunes iniciatives.

Aplicabilitat

En l'àmbit de Catalunya, trobem dues experiències d'aplicació dels espais test agrari: el Viver d'Agricultors de Rufeia, a Lleida, vinculat a l'activitat agrícola; i els espais test agroalimentaris del Ripollès, vinculats a l'activitat ramadera i agroalimentària.

El Viver d'Agricultors de Rufeia es va engegar l'any 2013 per iniciativa de la Paeria de Lleida, en el marc del projecte de promoció de l'Horta de Lleida. El Viver està situat en una parcel·la de titularitat municipal a la partida de Rufeia, a uns 3 km de Lleida, i certificada com a ecològica pel CCPAE. A través del Viver, els emprenedors, ja siguin o no provinents del sector, tenen dret a una parcel·la d'1-2 ha durant 5 anys que inclou la xarxa principal de reg i l'aigua i un magatzem compartit. Per tal d'accedir a la parcel·la, l'interessat/da ha de presentar un projecte. El primer any l'ús de la parcel·la és gratuït, i a partir del segon any, hi ha un cost anual de 400€/ha. Altres despeses que han d'assumir els pagesos que s'instal·len són les de la xarxa de reg dins la parcel·la (goters, cintes, etc.), maquinària agrícola i seguretat social. A nivell tècnic, els nous pagesos tenen l'assessorament de l'ADV Ecològica de ponent, i en l'àmbit empresarial, es poden beneficiar de les formacions que promou Globalleida. Com a balanç del funcionament del Viver d'Agricultors de Rufeia, al seu inici, 3 emprenedors van sol·licitar l'accés: un no va acabar posant-s'hi, un altre va plegar després de 2 anys ja que no es trobava a gust amb el nou ofici, i el tercer continua amb l'objectiu de consolidar-se amb la venda directa. Posteriorment va entrar un nou pagès. Enguany s'ha obert novament el procés de presentació de projectes per entrar al Viver, i entraran 2 nous emprenedors. Actualment s'està treballant en definir un itinerari de

professionalització que s'iniciï amb una formació prèvia (per orientar-los a acabar de definir el seu projecte empresarial) i un acompanyament més proper i individualitzat en els primers anys d'activitat. Una vegada finalitzats els 5 anys de contracte, els nous emprenedors han d'instal·lar-se a la finca definitiva, on de forma consolidada continuaran el seu projecte. Per facilitar l'accés a la finca definitiva l'Ajuntament de Lleida està treballant en un projecte de recuperació de finques abandonades a l'Horta de Lleida.

El pla d'implementació de la Xarxa d'Espais Test Agroalimentaris del Ripollès defineix l'estratègia d'actuació i identifica els elements necessaris per poder posar en marxa el servei d'espais test al Ripollès. Aquesta iniciativa és impulsada conjuntament per l'Agència de Desenvolupament del Ripollès i l'Associació Leader Ripollès Ges Bisaura. La necessitat d'estimular el relleu generacional justifica la posada en marxa de mesures i instruments nous que fomentin una nova generació de pagesia que dinamitzi aquest sector estratègic al Ripollès. Així, l'any 2015 es va redactar el Pla d'implementació de la Xarxa d'Espais Test Agroalimentaris al Ripollès - XETAR i en el moment actual, el pla es troba en una fase inicial d'implementació. L'Agència està treballant amb dos acords de custòdia amb finques: una a Campelles (finca de titularitat municipal) i una altra a Llanars (finca comunal) per tal de poder posar en marxa els espais test agraris del Ripollès.

Contacte:

RENETA

<http://reneta.fr/index.php>

contact@reneta.fr

Viver d'agricultors de Rufeia

<http://sostenibilitat.paeria.cat/horta/viver-dagricultors-de-rufeia>

Joan Muntané, tècnic Fundació 21

infosostenible@paeria.cat

Espais test agraris del Ripollès

<http://www.ripollesdesenvolupament.com/serveis/sector-agroalimentari/>

Mariona Rota, tècnica per al sector agroalimentari

info@productesdelripolles.com

L'Olivera Cooperativa, referent d'agricultura social com a eina de desenvolupament local

Collint olives. Foto: Noemí Marín

Àmbit territorial

L'Agricultura Social (AS) és un fenomen emergent en el món rural i periurbà dels països europeus, però és una pràctica encara incipient a Catalunya. Aquí, s'ha desenvolupat principalment com a eina d'inserció sociolaboral i com a teràpia ocupacional per donar resposta a les necessitats del col·lectiu de persones amb discapacitat intel·lectual. En els darrers 30 anys han anat sorgint iniciatives privades motivades per les necessitats d'ocupació i d'inserció social de diferents col·lectius amb capacitats diferents i la resposta activa de la societat civil (famílies, entorn,...). En l'àmbit català, destaca la cooperativa L'Olivera, creada el 1974 a Vallbona de les Monges, que s'ha convertit en un referent de l'Agricultura Social del país.

Descripció

L'Agricultura Social és un fenomen derivat del terme anglès *Social Farming*, i es defineix com el conjunt d'experiències que empen els recursos locals, agraris o naturals, per promoure la salut, l'ocupació i l'apoderament de col·lectius en risc

d'exclusió, principalment a les àrees rurals i periurbanes, a través de l'activitat agrària i derivades.

L'Olivera és una cooperativa de treball associat i d'iniciativa social emmarcada dins el context de l'Agricultura Social. Des de l'àmbit rural (a l'Urgell) i periurbà (al Parc Natural de Collserola, al municipi de Barcelona) busca construir una proposta que integra tres àmbits d'actuació interrelacionats: 1) inclusió social de persones "vulnerables", 2) activitat agroalimentària basada en la creació de diferents "valors afegits" (ambientals, econòmics, socials, culturals i gastronòmics) 3) la gestió cooperativa.

Cultiva vinyes i oliveres i elabora 24 vins i 5 olis diferents, tractant d'expressar la seva procedència: un origen, una terra, i com a rerefons, unes persones. Integra a 77 membres, dels quals 33 amb algun tipus de discapacitat.

Funcionament

Com a iniciativa d'Agricultura Social, amb la seva activitat L'Olivera contribueix al desenvolupament local de la manera següent:

- Creació d'ocupació, apoderament i millora de la salut de col·lectius vulnerables i en risc d'exclusió social. L'Olivera crea llocs de treball de qualitat i estables per a persones amb discapacitat psíquica i mental als sectors primari del cultiu de la vinya i l'olivera i agroalimentari d'elaboració i comercialització de vins i olis. També empodera aquestes persones millorant i reforçant les seves capacitats i competències, i posant-les en valor, cosa que repercuteix en una millora de la seva salut i qualitat de vida.
- Creació d'ocupació estable en una localitat rural de pocs habitants, aportant llocs de treball de diferents graus de qualificació, especialment llocs estables per a dones, i estructures de treball participatives on el grau d'identificació i implicació dels i les treballadores pot ser molt elevat, contribuint al seu desenvolupament professional i personal. La configuració de models de treball en xarxa i per equips gestors permet també crear un model d'organització dinàmic que s'adapta a un entorn en constant evolució.
- Diversificació econòmica i dinamització agroecològica. L'Olivera ha contribuït a dinamitzar el sector primari tradicional d'un entorn rural de secà i de muntanya mitjana, posant en valor l'espai agrari d'aquest entorn aparentment poc rendible i amb una estructura social reduïda, i amb un relleu generacional fràgil, mitjançant el cultiu amb producció ecològica certificada i l'obtenció de productes elaborats d'alts "valors afegits".

Membres de L'Olivera. Foto: Ian Brunell

Encaixant

- Dotació i millora de serveis a les àrees rurals. L'activitat terapèutica i assistencial que ofereix L'Olivera permet apropar aquests serveis a les persones d'entorns rurals que ho necessiten, on la distància geogràfica als centres i professionals que presten aquests serveis, normalment localitzats als caps de comarca o a les capitals, juntament amb les deficiències en les comunicacions internes i la quasi absència de transport públic són unes de les principals barreres per poder-hi accedir.
- Participació a diferents xarxes i foment de l'Economia Social i Solidària. L'Olivera forma part i participa a la Xarxa Agrosocial que promou la Fundació Catalunya - La Pedrera que ofereix acompanyament a aquells emprenedors que inicien una activitat d'agricultura social. Així mateix, forma part i participa de la Xarxa d'Economia Solidària (XES) que engloba les entitats que treballen i promouen els valors de l'economia social i solidària com una nova economia. L'Olivera participa igualment a diferents espais lligats al desenvolupament local: l'Associació per al Desenvolupament Integral de la Vall del Corb (amb iniciatives d'estudis i jornades per projectar aquesta zona cap a un desenvolupament sostenible) i l'Associació Vins del Riu Corb (que aplega els diferents productors de vi de la zona i que s'han organitzat per trobar espais de cooperació i treball conjunt: en els esdeveniments, la promoció o jornades tècniques).
- Participació i redisseny d'un projecte innovador d'agricultura periurbana i social al Parc Natural de Collserola. Amb el bagatge de més de 30 anys en entorn rural, l'any 2010 L'Olivera assumeix la direcció del projecte de la Masia Can Calopa de Dalt, on es produeix el vi oficial de la ciutat de Barcelona, amb l'objectiu de crear un espai de formació, inserció socio-laboral i vida en comú de persones amb capacitats diferents. Des d'aquest projecte s'ha creat 14 llocs de formació i treball per a persones vulnerables i 12 llocs de treball per a professionals de diferents àmbits (social, tècnic...). Des de la Masia Can Calopa es planteja el paper de l'agricultura urbana i periurbana com a font de valor especial en el desenvolupament de les àrees urbanes i les ciutats: producció d'aliments de proximitat, saludables i de qualitat gastronòmica, creació d'ocupació estable, nous

usos per a espais no urbans limítrofes amb les ciutats... En conjunt, una sèrie de valors que posen l'agricultura i l'alimentació en el centre de la reflexió de les ciutats del futur, i com a elements clau de creació de qualitat de vida per als seus habitants.

Dates

L'Olivera inicia la seva activitat a Vallbona de les Monges l'any 1974 i es constitueix com a cooperativa l'any 1978. El 1989 comença l'activitat vinícola, i el 2006, l'oleícola. A partir de l'any 2010 inicia una nova activitat en l'entorn periurbà de la serra de Collserola, a Barcelona, a la Masia de Can Calopa.

Recursos econòmics

El pressupost de l'exercici de 2016 va ser de 2.372.432 €.

Els recursos econòmics de L'Olivera provenen de diferents fonts. La venda dels productes elaborats d'oli i vi és una de les principals vies de finançament de L'Olivera, amb poc més del 50% dels ingressos. També rep finançament procedent de concerts públics (per a la seva activitat assistencial), i diferents subvencions i ajuts públicoprivats.

L'Olivera va crear una Fundació l'any 2003 per a canalitzar alguns ajuts rebuts així com les accions de solidaritat local i cooperació que du a terme amb l'import del 0,7% de la seva facturació. Actualment col·labora amb comunitats locals de Guatemala, Benin i amb entitats locals associatives.

Impacte

- **Impacte ambiental**

- Producció agrària i elaboració agroalimentària de producció ecològica.
- Participació a l'Agrupació de Defensa Vegetal Ecològica de les Terres de Ponent, promovent diferents estudis i recerques en temes de producció agrària sostenible.
- Ús i recerca de productes fitosanitaris respectuosos amb el medi ambient, i estudis de desenvolupament de nous sistemes de defensa vegetal (ús de microorganismes, amb conveni amb l'IRTA).
- Recuperació i conservació del paisatge local (agricultura en bancals i costers, construccions de pedra seca, etc.)
- Recuperació i estudi de varietats locals.

- **Impacte social-territorial**

- Inclusió social.
- Creació d'ocupació estable en zona rural.
- Creació d'experiència de treball conciliadora en entorn rural.
- Creació d'ocupació estable i de qualitat per a la dona rural.
- Presència de voluntaris locals i internacionals a través de diferents xarxes (WWOOF...).
- Nombroses visites de particulars i institucions que s'interessen pels productes i per l'organització.
- Treball en xarxa amb altres entitats, al nivell local i internacional.

- **Impacte econòmic**

- Creació de valor afegit econòmic.
- Creació de valor territorial de marca.
- Multiplicació dels recursos en àmbit local.
- Redistribució dels recursos generats.
- Fixació de població en un entorn rural.
- Creació d'una experiència de treball amb remuneracions equitatives.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La capacitat de consolidar una experiència amb uns valors ambiciosos d'inclusió, cooperació, producció agrària i vincle amb el territori.
- La creació d'una experiència que ha aportat llocs de treball estables per a tot tipus de capacitats en un entorn rural i periurbà que sovint té dificultats de generar alternatives de futur viables al nivell econòmic i social.
- L'elaboració i consolidació al mercat d'aliments (vins i olis) d'alt valor afegit que ajuden a generar una riquesa territorial, un valor immaterial i una alternativa real de desenvolupament local, lligada igualment a d'altres activitats econòmiques importants com el turisme al qual també li aporta valor afegit.
- La creació d'una experiència que posa en valor diferents elements propis, autòctons (varietats cultivades, paisatge, arquitectura de pedra seca...) i que busca potenciar-los amb diferents eines (recerca, tecnologia, experimentació, comunicació...).
- La contribució a crear un territori viscut i habitat per població (local o no) que s'hi arrela, essent una peça que suma per a l'autoestima i la visió positiva i de futur de la pròpia zona.
- La capacitat d'atreure visitants, voluntaris, estudiants d'origens molt diversos que ajuden a enriquir la pròpia vida de la cooperativa i de l'entorn.

Punts dèbils

- La necessitat de suport financer sòlid per construir un projecte econòmicament viable, sobretot partint d'una experiència on el capital inicial era mínim i el patrimoni agrari (terres, edificacions, maquinària...) inexistent.
- La vulnerabilitat financera (sobretot a partir de la crisi de 2008) en dependre una part dels ingressos de l'administració pública.
- La dificultat de consolidar un equip humà estable i compromès amb el projecte per diferents motius (entorn rural, retribucions ajustades, poca població nadiua...).

Aplicabilitat

L'experiència acumulada de L'Olivera permet valorar i situar l'Agricultura Social com a eina de desenvolupament local transferible i aplicable en diferents sentits:

- Es contribueix a elaborar nous productes (vins, olis, iogurts, cistelles, bolets...) que, al costat d'una qualitat organolèptica evident, creen altres valors identificats per la societat.
- Dóna a l'agricultura el paper que es mereix en la recerca d'estratègies de desenvolupament local sostenible, i en un context català, en particular, de manca d'efectius evident del sector primari (1,5% de la població activa agrària envers nivells del 3-5% dels nostres veïns), té una incidència clara en el desenvolupament socioeconòmic.
- Es recuperen pràctiques agràries i laborals respectuoses amb el medi ambient i amb les condicions de treball. En un context on el model agroindustrial s'imposa (mecanització creixent, augment d'escala de les explotacions, condicions de treball específiques...), l'Agricultura Social emergeix com un model que torna a donar un paper social central a l'agricultura, creant aliments bons, produïts èticament, generant llocs de treball estables i que afavoreixen la inclusió, i que sovint recuperen valors (agrobiodiversitat, pràctiques de treball,...) que d'una altra manera es van erosionant i perdent a les nostres societats tecno-modernes.
- Assumir "pràctiques d'Agricultura Social" per empreses familiars agràries arreu pot ser també una manera de fer créixer la seva notorietat i d'incorporar l'anomenada responsabilitat social en aquest àmbit del sector primari i, d'aquesta manera, fer créixer el valor de l'explotació i els seus productes a ulls dels consumidors. Algunes experiències a Europa i alguna puntual a Catalunya mostren que és un camp innovador a explorar.
- La promoció de projectes d'Agricultura Social haurà de tenir en compte, tanmateix, les següents limitacions i condicionants:
 - Són iniciatives de llarg recorregut, que necessiten plantejaments estratègics llargs en el temps.
 - Són iniciatives que necessiten d'un acompanyament financer a mig-llarg termini, ja que posicionar un aliment al mercat és un esforç que dura, com a mínim, al voltant dels 10 anys.

- Els projectes necessiten d'efectius humans amb una visió emprenedora i que entengui les particularitats del món agrari, on els esquemes de treball i dedicació (horaris, caps de setmana, vacances...) són diferents que en altres àmbits de l'economia.
- Són projectes d'inclusió laboral on el número de llocs de treball creats normalment és petit en relació amb el que tradicionalment ha estat per a les empreses socials en altres segments econòmics, això fa que els resultats no sigui convenient mesurar-los únicament amb un criteri del ràtio [llocs de treball creats/inversió]

Contacte:

L'Olivera Cooperativa

www.olivera.org

comunicacio@olivera.org

Navàs, avançant cap a la sobirania alimentària i el desenvolupament agroecològic

Terreny que acollirà el banc de terres

Àmbit territorial

L'experiència es localitza al municipi de Navàs, poble de la comarca del Bages, situat en un extens pla al marge dret del riu Llobregat. Compta amb una població de 6.045 habitants (any 2016).

Descripció

"Navàs Sobirania Alimentària" és un projecte pioner que pretén estimular l'economia de proximitat lligada al sector agroecològic, garantir una alimentació sana i respectuosa amb l'entorn i donar resposta a la pobresa alimentària, en una iniciativa que busca incidir en la ciutadania des de tots els àmbits, implicant productors, elaboradors, restauradors, botiguers, escolars, serveis i equipaments municipals i ciutadans, i estimulant l'economia de proximitat lligada al sector agroecològic. Es tracta d'un projecte global de futur pensat per anar intervenint a curt termini.

La Sobirania Alimentària és un concepte, un paradigma, una reivindicació i una proposta que amb més de vint anys d'existència que guanya rellevància progressivament com a model de reflexió i d'alternativa a la globalització alimentària. La Sobirania Alimentària és una proposta que parteix del qüestionament profund del sistema agroalimentari, el model de desenvolupament i el sistema socioeconòmic dominants en l'àmbit internacional. Amb el projecte Navàs Sobirania Alimentària es pretén treballar amb aquesta visió global des del món local.

En aquest sentit, es pretén que Navàs SA esdevingui:

- Un projecte transversal, que agrupi les diverses experiències que les regidories duen a terme.
- Un projecte obert, on la participació dels diferents actors (productors, elaboradors, restauradors i botiguers), i de la ciutadania en general, serveixi per aconseguir un projecte dinàmic i viu, amb constants reflexions i propostes també per part de la ciutadania.
- Un projecte global on l'Ajuntament esdevingui dinamitzador i facilitador de recursos però també on l'economia local vagi obtenint resultats que es vagin retroalimentant.

Els objectius de Navàs SA són:

- Dinamitzar econòmicament el poble a partir d'una economia de proximitat.
- Impulsar l'ocupació en el sector agroecològic vinculant l'activitat dels productors i elaboradors locals, i de proximitat, amb els restaurants i comerços del municipi.
- Recuperar terres, producció, paisatge i tradició i donar-ho a conèixer a tothom.
- Assegurar el relleu generacional al món rural donant suport al jovent que vol recuperar l'entorn incentivant la incorporació i fixació de nova pagesia i professionalitzant i posant en valor l'ofici de pagès.
- Donar exemple com a Ajuntament en l'ús de productes locals i de proximitat.
- Oferir als infants aliments de qualitat i fer de les escoles, les activitats esportives i dels menjadors escolars espais on transmetre els valors d'una alimentació sana i respectuosa amb el nostre entorn.
- Donar resposta a la pobresa alimentària promovent una economia solidària mitjançant l'apoderament de les persones en situació de vulnerabilitat i l'impuls de mesures per a l'accés favorable a la terra per part de les dones, els joves i les persones en situació de vulnerabilitat.
- Promoure les bones pràctiques agràries i d'ús dels recursos.
- Protegir el sòl agrari envers l'especulació, com un actiu territorial estratègic que permet protegir el patrimoni natural i ambiental i millorar la qualitat del nostre entorn.

Funcionament

Navàs SA és un projecte transversal que incideix en les diferents regidories de l'ajuntament i a diferents nivells i agents socials. Integra un conjunt d'accions amb les quals s'està treballant:

Regidoria de Promoció econòmica

- Campanya de promoció i visibilització del projecte:
 - Creació d'un logotip identificatiu del projecte: Navàs Sobirania Alimentària.
 - Creació i aplicació de logotips específics per a la visibilització dels productes locals, de proximitat o ecològics a botigues i restaurants locals.
 - Creació i aplicació de logotips específics per a la visibilització dels establiments adherits a la iniciativa.

Logotip del projecte Sobirania Alimentaria

Acte de presentació pública del projecte

- Organització de fires i esdeveniments per donar a conèixer i incentivar el consum de productes locals i de proximitat:
 - Amb la fira A prop, Tastaentorn, Navàs t'apassiona, realització de tallers entorn el producte local (taller d'elaboració de làctics; taller d'elaboració de cervesa artesana; formació teòrico-pràctica de cuina ecològica i de proximitat per a col·lectivitats).
- Confecció d'un llistat de productors i elaboradors de proximitat i ecològics: un total de 220 productors i elaboradors de les comarques del Bages, Moianès, Berguedà, Solsonès i del Lluçanès.
- Promoció de la creació d'ocupació en el sector agroalimentari:
 - Acompanyament a productors i elaboradors emprenedors mitjançant l'oficina Omple Navàs (Oficina de suport a l'emprenedoria, el cooperativisme i l'autoocupació)
- Xerrades de sensibilització sobre els avantatges econòmics, socials, ambientals i sanitaris del consum ecològic i de proximitat.
- Canvi de les bases per accedir al mercat municipal i establiment de parades eventuais de productes ecològics al mercat dels dissabtes.
- Campanya anual d'adhesió d'establiments al projecte. Per ser un establiment adherit (comerç, restaurant o parada del mercat) a Navàs Sobirania Alimentària caldrà que anualment els establiments compleixin uns requisits mínims en l'oferiment de productes locals, ecològics i de proximitat als seus clients. Els establiments adherits, a canvi, podran participar de les campanyes i promocions quadrimestrals que s'organitzen des de l'Ajuntament. Amb aquest objectiu es crea una targeta de butxaca per als clients dels establiments adherits que podran segellar quan facin compres superiors a 10 € en productes locals, ecològics o de proximitat.
- Creació de Circuits Curts Alimentaris com espais de relació socioeconòmica entre els productors i els comerços locals d'alimentació, restaurants, menjadors col·lectius i mercat municipal. Un cop identificats els productors caldrà identificar la demanda de

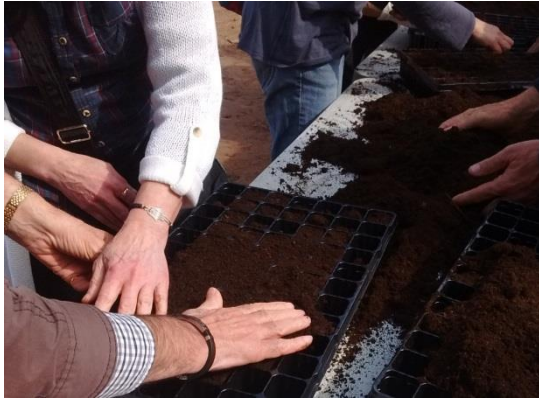
productes per part dels establiments i donar suport i assessorament a aquests per a la creació dels acords comercials, els circuits curts. L'entrada en funcionament dels circuits curts ha de permetre a mitjà termini la creació i establiment d'un espai logístic de distribució alimentària, una central de compres.

- Restauració i adequació de l'antic escorxador municipal com a espai de dinamització econòmica on encabir-hi: Centre d'interpretació de la Vinya i el Vi; Central de compres; i Obrador municipal.

Regidoria de Món rural i Turisme

- Facilitar l'accés a la terra, la recuperació del paisatge, de la tradició agrícola i dels conreus típics de la zona:
 - Enviament de cartes al propietaris rurals per sol·licitar si tenen terres en desús que vulguin posar a disposició per a la creació d'un Banc de Terres municipal, com a registre públic de parcel·les agrícoles, i facilitar-les a persones amb ganes d'incorporar-se al sector primari ecològic i de proximitat.
 - Suport a la promoció dels conreus tradicionals de la zona: vinya i olivera.
 - Suport als productors locals per cultivar i mantenir les varietats tradicionals i autòctones de vinya (mandó, sumoll, malvasia, picapoll...) i d'olivera (corbella i verdal).
 - Acompanyament a vinyataires per compartir experiències i coneixements.
 - Organització de jornades i formació: tractaments ecològics a la vinya, els sòls i la vinya, poda virtuosa...
 - Organització de la Mostra de vins de Navàs. Conjunt d'actes entorn els vins de Navàs, dels quals en destaquen: la Mostra de Vins de Castelladral; el sopar de Vinya, en el qual es recuperen plats tradicionals vinculats amb la verema; i el sopar-maridatge de la Mostra de Vins al Teatre de Palà de Torroella (gastronomia maridada amb actuacions artístiques).
 - Sensibilització i divulgació de la importància del paisatge i el patrimoni lligat al món del vi com les barraques de pedra seca i tines medievals mitjançant caminades i visites guiades.
- Projecte expositiu, divulgatiu i de promoció i experimentació agrícola a la pallissa de Castelladral. L'adequació de l'espai interior i exterior ha de permetre:
 - La lluna en un cove: creació d'un projecte expositiu i audiovisual divulgatiu que expliqui, a través de l'experiència, la lluna en els diferents àmbits de la vida emfasitzant la seva relació amb la pagesia i el producte local (especialment la vinya i l'olivera)
 - La creació d'un banc de llavors de varietats locals de caràcter experimental i divulgatiu però que també pugui proveir els horts del municipi.
 - La promoció i l'experimentació agrícola mitjançant tallers i formació en agroecologia: agricultura biodinàmica, sessions d'intercanvi d'experiències i formació especialitzada...

Regidoria de Joventut, Festes i Comunicació

Taller de planter

Taller de cuina

- Impuls de mesures per a l'accés favorable a la terra per part del jovent i suport en la incorporació al sector agroecològic.
- Realització del calendari anual amb fotografies dels productes locals de cada mes.
- Utilització dels productes ecològics, locals o de proximitat en les festes i actes organitzats per l'Ajuntament també com a eina pedagògica amb el jovent i amb la població en general.

Regidoria d'Educació i Esports

- Promoció dels horts escolars ecològics com a eina pedagògica. S'ofereix a les escoles la possibilitat de disposar de parcel·les dels horts municipals.
 - Organització de tallers i xerrades: taller d'alimentació a les escoles; taller sobre nutrició i autoestima a l'ESO; taller d'alimentació per a pares i mares; xerrada nutrició a l'esport.
- Realització d'assessorament dietètic per millorar nutricionalment els avituallaments de curses com la Romànica o la Trenca 3 pics.
- Continuar introduint productes ecològics i de proximitat a les escoles:
 - Introducció de l'esmorzar saludable.
 - Estímul i assessorament perquè els menjadors escolars facin compra directa a productors propers per tal de garantir la continuïtat d'aquests productors, afavorir noves produccions, aliments de temporada i enfortir l'economia local.
 - Creació del Consell Alimentari Municipal amb totes les parts implicades en els menjadors col·lectius: gestors, escoles, AMPA, tècnics de l'ajuntament, entitats...
 - Participació de les cuineres de les escoles en la de formació teòrico-pràctica en cuina ecològica i de proximitat per a col·lectivitats.

Regidoria de Drets socials i Sanitat

- Continuar introduint productes ecològics i de proximitat a la Residència municipal.
 - Incentivació i assessorament perquè la residència faci compra directa a productors propers per tal de garantir la continuïtat d'aquests productors, afavorir noves produccions, aliments de temporada i enfortir l'economia local.
 - Participació del cuiner de la residència en la formació teòrico-pràctica en cuina ecològica i de proximitat per a col·lectivitats.
- Accions per donar resposta a la pobresa alimentària:
 - Distribució d'aliments mitjançant la Taula Solidària.
 - Berenar diari pels usuaris del projecte Xalar (Xarxa d'Àrees de Lleure i Activitats de Reforç).
 - Implementació del programa «la carmanyola solidària» per donar sortida a les racions d'aliments no consumits i alhora evitar el malbaratament alimentari.
 - Priorització dels col·lectius més desfavorits, o en situació de vulnerabilitat, per accedir a la xarxa d'horts municipal.

Regidoria d'Urbanisme i Medi ambient

- Realització de convenis per a la recuperació d'horts i l'impuls a la creació d'horts comunitaris. Creació del nou hort urbà de Navàs.
- Promoure les bones pràctiques agroecològiques mitjançant accions divulgatives i la formació en horticultura ecològica de les persones que s'incorporin a la xarxa d'horts municipals.
- Eradicar l'ús del glifosat i d'altres herbicides tòxics i oferir alternatives més respectuoses amb el medi ambient i la salut de les persones.
- Al nucli de Palà de Torroella, el compostatge comunitari barrejat amb la poda municipal triturada permet obtenir matèria orgànica, compost, que es posa a disposició dels veïns que tenen horts. D'aquesta manera es tanca el cercle del cicle dels aliments, una de les primeres accions va tenir lloc el novembre de 2016, amb un curs per al personal de les cuines de les escoles i la residència de gent gran del poble sobre alimentació ecològica i de proximitat.

Actors

Ajuntament de Navàs com a impulsor i promotor.

Entitats assessores (Associació L'Era; Associació Menjadors Ecològics; Revista Soberania Alimentaria, Biodiversidad y Culturas; Arran de Terra - Eines per la Dinamització Local Agroecològica; MengemBages).

Dates

El projecte neix l'any 2016 i es preveu que tingui una durada mínima de 4 anys, fins al 2020.

Recursos econòmics

L'Ajuntament ha destinat una partida de 50.000 euros el 2017 per donar impuls a aquest projecte.

Per altra banda, s'ha sol·licitat una subvenció de 50.000 € a l'any durant 3 anys, fins al 2020, a una fundació privada per dur a terme accions en aquests 5 àmbits: la governança alimentària (per l'assessorament en la creació del Consell Alimentari de Navàs i a la redacció de l'Estratègia Alimentària de Navàs), la distribució sostenible econòmicament, socialment i ambientalment dels aliments (la creació de circuits curts alimentaris i d'una central de compres), el suport a la pagesia local amb un projecte de Dinamització Local Agroecològica, la transformació dels menjadors col·lectius en menjadors sostenibles (amb aliments ecològics i de proximitat) i la creació d'una cuina-obrador col·lectiu, i la promoció d'una educació transformadora de la realitat (promoció del Coneixement Ecològic Tradicional, entre d'altres accions).

Impacte

• **Impacte social, territorial, econòmic i ambiental**

- La presentació del projecte i el consegüent inici de les accions ha generat múltiples sinergies amb municipis, entitats i actors de fora del municipi que treballen entorn la Sobirania Alimentària i dels quals es rep el suport, acompanyament o assessorament puntual.
- En el marc d'A prop de la Fira de Tardor, s'han realitzat 4 tallers i hi han participat entre 15 i 25 persones.
- 25 comerços adherits a la campanya, amb possibilitat que arribin a ser 30 a finals d'any.
- S'ha aconseguit la cessió d'un terreny per fer un hort urbà (1500 m²), un altre terreny al Mujal per fer-hi un hort amb finalitats socials (350 m²), i s'està començant a parlar d'un altre terreny per a hort urbà (3500 m²).
- S'espera la sensibilització de la ciutadania per tal que adopti uns hàbits de consum que tenen en compte la proximitat dels productes i com estan elaborats.
- S'espera obtenir un millor coneixement dels productes locals i de proximitat, així com dels productors que hi ha al darrere.
- S'espera una reducció dels intermediaris en la distribució i comercialització dels productes agroalimentaris, amb l'establiment d'una Central de Compres.
- S'espera aconseguir que els menjadors de col·lectivitats (escoles i residència de gent gran) siguin menjadors sostenibles, amb aliments ecològics i de proximitat.

Aspectes normatius destacats

No hi ha normativa destacada però es treballa en base a la Carta per una sobirania alimentaria des dels nostres municipis.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Afrontar les problemàtiques econòmiques, socials i ambientals del sistema alimentari actual de manera holística, actuant en tots els fronts.
- Implicació de totes les regidories de l'Ajuntament en el disseny i elaboració del projecte.
- La participació i implicació social en el projecte com a base d'obtenir resultats positius.
- Xarxa amb entitats expertes en la temàtica.
- Estratègia amb recorregut, permet actuar des d'avui fins d'aquí a uns anys.

Punts dèbils

- Els resultats són a mig i llarg termini, cal tenir paciència.
- Requereix de molta implicació, de recursos humans i econòmics.

Aplicabilitat

El projecte es pot replicar, adaptant-lo a la realitat concreta, a qualsevol municipi si hi ha voluntat i recursos per a fer-ho. Al ser un projecte amb objectius a mig i llarg termini, el recorregut fins arribar als objectius poden ser ben diversos, es poden adaptar a les necessitats de cada municipi. Però és important posar-se a caminar ara, i amb decisió, per canviar la realitat d'un sistema alimentari globalitzat que no permet la sostenibilitat econòmica, social i ambiental dels nostres municipis.

Contacte:

Ajuntament de Navàs

www.navas.cat

Jordi Almiñana Domènech, tècnic de Sobirania Alimentaria

sa@navas.cat

Oficis, artesanies i productes locals

Escola de pastors de Catalunya

Alumna de pràctiques a la formatgeria Serrat Gros d'Ossera

Àmbit territorial

La seu de l'Escola de Pastors de Catalunya està ubicada a Rialp (Pallars Sobirà) tot i que els alumnes són d'arreu del territori i les finques on fan les pràctiques estan situades en diferents indrets de Catalunya i darrerament també a França.

Descripció

L'Escola de Pastors de Catalunya és un projecte formatiu que proposa un nou model de pagesia, basat en l'agroecologia, el qual està produint i produirà canvis molt importants en el desenvolupament rural del nostre país. A través de la incorporació de noves generacions, molts cops alienes a una tradició familiar, es demostra que el sector primari, per si mateix, és un sector viable econòmicament. Amb una aposta per una producció a petita escala de base familiar o cooperativa; sostenible amb l'entorn i amb el sector.

L'Escola de Pastors de Catalunya, en els seus inicis, pren el model de l'escola de pastors d'Astúries (Picos d'Europa) i de les escoles oficials del País Basc, Artzai

Eskola i l'Escola de pastors d'Ipparalde. A mesura, però, que s'han anat desenvolupant les edicions, s'ha generat un nou model d'escola propi català que ha anat complementant l'oferta formativa del país adaptant-se a les necessitats dels seus participants.

El relleu generacional existeix i està protagonitzat per persones amb vocació, il·lusió i capacitat de treball. L'Escola amplia la seva missió intervenint en el debat de la incorporació d'aquesta nova pagesia al sector i activant mesures que aportin solucions: formació específica, accés a la terra, assessorament individualitzat per a projectes de talla humana.

Funcionament

L'Escola acull a totes aquelles persones que desitgin aprendre l'ofici de pagès/a i pastor/a amb decisió de portar-ho a terme. L'Escola vol formar persones pageses i pastores vinculades a tot tipus de bestiar: ovelles, cabres, vaques de carn i de llet, cavalls de carn, rucs per cria, etc.

Els alumnes reben una formació teòrica-pràctica que dura sis mesos. Dos mesos de teoria i quatre de pràctiques. Durant el primer mes de formació teòrica intensiva es tractaran temes bàsics per al maneig d'una finca; el segon mes de teòrica és en format de seminaris d'especialització d'una setmana cada un, on s'aprofundirà en temes importants com l'alimentació animal, el maneig i salut animal, la transformació de productes i el Pla d'empresa. Les pràctiques es realitzen en finques en actiu on els pagesos són els tutors i la finca l'aula.

Els alumnes no reben cap remuneració per fer el curs. S'entén que l'objectiu és formar a persones perquè puguin realitzar aquest ofici. Per aquest motiu es proposa com un intercanvi on les cases de pagès ofereixen la seva experiència, formació i instal·lacions i l'alumne ofereix el seu treball. Per altra banda l'alumne té cobert durant tot el període del curs l'allotjament i la manutenció durant les hores lectives.

El curs té el reconeixement i l'homologació del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. Per aquelles persones que tinguin la intenció de fer una incorporació oficial la formació serà convalidada segons l'itinerari formatiu.

Un cop finalitza el curs, l'Associació Rurbans realitza un acompanyament als alumnes que tenen un projecte propi ajudant així que aquest sigui viable i arribi a bon port. Per aquells que volen treballar com a assalariats, l'Associació compta amb una Borsa de Treball, dirigida als exalumnes de l'escola que vehicula una vintena d'ofertes l'any.

L'Escola treballa estretament amb altres entitats que poden contribuir a donar sortida a les necessitats laborals dels alumnes: Terra Franca i Xarxa de Suport de l'Escola de Pastors.

Alumnes novena edició de l'Escola de Pastors

Ramat d'ovelles a la Vall d'Àssua

Actors

Associació Rurbans (Associació sociocultural per a la dinamització rural de muntanya) que impulsa i coordina l'Escola de Pastors de Catalunya.

Les delegacions de l'Escola: La Gaiata, La Serra de Llaberia, Consorci del Lluçanès, Consorci Desenvolupament Ripollès i EA Amporta. Gràcies a elles l'Escola pot arribar arreu del territori.

Xarxa de Suport de l'Escola de Pastors de Catalunya integrada per voluntaris, alguns d'ells antics alumnes de l'Escola, que porten a terme les tasques següents: el seguiment de les pràctiques dels alumnes, cerca de nous pagesos/es col·laboradors, ajudar en la difusió de l'escola participant a xerrades arreu del territori i sent socis fent aportacions econòmiques estables.

Terra Franca, entitat que actua com a mitjancera buscant terres per a instal·lar-hi la persona o persones que, amb garanties, se'n vulguin fer càrrec. D'aquesta manera la finca o les terres no quedaran abandonades i es donarà l'oportunitat a que una persona pugui viure d'aquesta activitat.

mOntanyanes. Empresa que promou estratègies creatives per a la dinamització local.

Dates

L'Escola de Pastors de Catalunya neix l'any 2009 i aquest 2017 realitzarà la seva 9a edició.

Recursos econòmics

El cost real del curs de l'Escola de Pastors és de 4.063 euros per alumne (comptant 20 places per curs). El preu final per l'alumne, però, és de 800 euros gràcies al suport econòmic de la Generalitat de Catalunya i altres fonts com administracions locals i entitats privades, i a les quotes de les persones sòcies de la Xarxa de Suport de l'Escola de Pastors de Catalunya.

Impacte

Les dades per valorar l'impacte són del període 2009-2016:

- **Impacte econòmic**

- 69 ex-alumnes que s'han vinculat al sector ramader.
- 31 alumnes amb projecte propi
- 38 alumnes assalariats en explotacions

- **Impacte social-territorial**

- 379 sol·licituds per entrar a l'Escola
- 154 alumnes
- 112 alumnes que han finalitzat els estudis

- **Impacte ambiental**

- L'escola promou un canvi de paradigma en el sector primari en què els futurs pagesos i pageses treballin de manera sostenible entre ells i en relació amb el medi.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La formació és única a Catalunya.
- Adaptació de la formació al perfil dels alumnes.
- El procés de selecció garanteix que els alumnes tenen autèntica vocació per l'ofici.
- Seguretat en què revifar el sector primari, no basat en els subsidis, és necessari.

Punts dèbils

- La dificultat de mobilitzar terres on instal·lar aquesta nova pagesia.

- La inestabilitat del finançament de l'Escola de Pastors.

Aplicabilitat

L'Escola compta amb diverses delegacions a Catalunya que faciliten la incorporació de territoris a la iniciativa. El funcionament en xarxa a nivell dels projectes formatius i de l'alumnat és una clau de volta significativa per a la recuperació del sector primari.

Contacte:

Escola de Pastors de Catalunya

<http://www.escoladepastorsdecatalunya.cat/>

Associació Rurbans

info@rurbans.org

La Vall de la Vansa i Tuixent, revalorització de l'ofici de les trementinaires i tradició artesana i etnobotànica

Trementinaires de Cal Casal, d'Ossera

Àmbit territorial

L'àmbit territorial se centra en la Vall de la Vansa i Tuixent (comarca de l'Alt Urgell), la qual es pot considerar una de les valls més singulars de la Serralada Prepirinenca. La població total de la vall és d'uns 322 habitants segons dades del 2016 (Idescat) repartida entre el municipi de Josa i Tuixent (122 habitants) i el municipi de la Vansa i Fórnoles (200 habitants). En total, hi ha 13 nuclis de població repartits al llarg de la vall.

Descripció

Aquesta àrea ha tingut una gran transformació en la seva economia en els últims 20 anys. La crisi de les activitats tradicionals com l'agricultura i la ramaderia de llet van provocar la necessitat que els habitants de la vall cerquessin altres fonts econòmiques, bàsicament en el sector secundari i terciari. I, per tal de revitalitzar la població i assegurar la seva viabilitat s'hi ha desenvolupat diverses estratègies de dinamització econòmica a partir dels seus recursos endògens.

Algunes de les iniciatives han vingut de la mà de l'administració local i d'altres han sorgit del propi sector privat, especialment, en la vessant del turisme i l'artesanía. L'estudi i la revalorització d'un ofici característic de la vall com fou el de les trementinaires ha permès recuperar un patrimoni etnològic molt valuós i alhora potenciar nous usos d'aquesta tradició etnobotànica, així com la creació d'un museu especialitzat en aquesta temàtica al poble de Tuixent. Al mateix temps, l'artesanía també s'ha sabut potenciar i convertir-se en un atractiu turístic i, alhora, un referent en productes agroalimentaris de qualitat, especialment, al poble d'Ossera (la Vansa i Fórnols) de tan sols 20 habitants.

Funcionament

Amb el despoblament que van patir els territoris de muntanya durant les dècades dels seixanta i setanta, i la posterior crisi de la producció lletera -l'empresa Lleteries de la Seu d'Urgell va haver de tancar i això va provocar que les explotacions lleteres de la vall haguessin de tancar-, el conjunt del territori es va veure abocat a una transformació econòmica que va coincidir amb l'arribada de neorurals als anys vuitanta i noranta, que van establir-se als diversos pobles de la Vall, especialment a Ossera. El turisme -obertura de residències cases de pagès i de l'estació d'esquí nòrdic de Tuixent-Lavansa- i l'artesanía agroalimentària van ser els principals eixos de supervivència dels residents, juntament amb explotacions ramaderes de boví d'engreix cap a on es va reconvertir el sector ramader local.

Es tracta d'una vall molt ben conservada des del punt de vista del medi natural, amb una rica biodiversitat d'espècies de flora i fauna. D'altra banda, també ha quedat al marge dels creixements urbanístics, guardant certa "autenticitat".

L'any 2001, els dos ajuntaments de la Vall de la Vansa i Tuixent, sol·liciten el suport al Centre Tecnològic Forestal de Catalunya per aconseguir un AODL. Aquest ajut es va aprovar i entre els anys 2001 i 2006 es va comptar amb una persona tècnica que va promoure i dur a terme diverses iniciatives i actuacions en el marc del projecte de dinamització socioeconòmica d'aquest territori. Ens centrarem en dues vessants d'aquest projecte global:

Festa de les Trementinaires (Tuixent)

Festa de les Trementinaires (Tuixent)

1. Revalorització de l'ofici de les trementinaires

La recerca etnogràfica al voltant d'un ofici tradicional propi de la vall anomenat "Trementinaires", va possibilitar entendre que existeix a la Vall una cultura tradicional d'herbes i remeis naturals per a la gent i el bestiar. Aquest ofici que es va desenvolupar al llarg del segle XX, amb més incidència abans de la Guerra Civil, extingint-se pràcticament durant els anys cinquanta, i exercit de manera residual fins a la dècada dels setanta, el portaven a terme generalment les dones, que recollien plantes i preparaven remeis -trementina, oli de ginebre, pega negra, etc.- que eren venuts per tota Catalunya, en rutes que feien a peu, seguint els camins que connectaven des de temps immemorials la muntanya amb la plana. Es tractava d'una pràctica econòmica estacional que exercien les dones durant els mesos d'hivern, amb l'objectiu de contribuir a l'economia domèstica de les cases; la casa era l'eix fonamental de l'organització socioeconòmica de la Vall. L'estudi va permetre identificar la posició de les trementinaires a la societat local, els seus coneixements i pràctiques, i el seu paper en la interrelació entre la muntanya i la plana. També analitzava aquesta activitat identificant-ne tres fases: la d'existència, la de desaparició i la de la reaparició de les trementinaires. Aquesta darrera fase, de recuperació i conversió de les trementinaires en un bé patrimonial, culmina a finals del segle XX amb la creació del Museu a Tuixent el 1998 i l'inici de la celebració de la Festa de les Trementinaires (1999), que té lloc anualment.

Aquesta recerca dirigida pel catedràtic Joan Frigolé (Universitat de Barcelona), que es va perllongar durant dos anys, entre el 2002 i el 2004, i la publicació que en va resultar amb el llibre *Dones que anaven pel món. Estudi etnogràfic de les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixent*, editat el 2005, va permetre valoritzar una pràctica que havia estat menystinguda pels habitants del territori, descendents de les trementinaires, augmentant l'autoestima local. Malgrat que la creació del Museu havia col·locat a les trementinaires com a símbol d'identitat local, no s'havia treballat en el fet de superar la "vergonya" que per a molts implicava el fet d'haver exercit o de ser fills o néts de trementinaires. Els resultats de la recerca també van possibilitar actualitzar el discurs del Museu de les Trementinaires, que havia estat construït sense comptar amb la profunditat que la nova recerca proporcionava, i que va culminar amb la remodelació

del contingut i de la presentació museogràfica del Museu, l'any 2008. El llibre, ja un clàssic en l'àmbit de l'etnografia a Catalunya -compta amb tres reedicions- ha esdevingut una eina de divulgació al voltant de la figura de les trementinaires, i de retruc ha col·laborat a donar a conèixer la Vall.

Paral·lelament a la recerca, i amb l'objectiu de capacitar a principis del segle XXI, amb relació al coneixement i el maneig de les plantes aromàtiques i medicinals de la Vall, es va programar un taller d'ocupació que va contractar, durant un any, 8 dones residents als dos municipis, en el període comprès entre l'octubre de 2004 i l'octubre de 2005. El taller va combinar diverses disciplines formatives: sobre la recol·lecció, el conreu i la transformació de plantes aromàtiques i medicinals; el treball al voltant del condicionament de camins per a la descoberta botànica i, finalment, l'estudi i praxi de tècniques per al guiatge i el monitoratge d'activitats turístiques al medi natural, especialment a l'entorn de la Vall. Pel que fa a les accions pràctiques que es van dur a terme, cal destacar el disseny i la creació del jardí botànic a la casa forestal de Tuixent, que va comptar amb el suport del Parc Natural del Cadí-Moixeró; i es van desbrossar i senyalitzar dos itineraris per a la descoberta botànica i el senderisme. Una altra acció realitzada va ser la posada en cultiu d'una parcel·la, on es va conrear planta aromàtica i medicinal, a més de servir de planter per al jardí botànic. D'altra banda, les alumnes/treballadores del taller d'ocupació van realitzar dues actuacions no previstes de bon principi. En primer lloc, van condicionar una ruta de descoberta botànica pels volts del poble d'Ossera i, en segon lloc, van elaborar un inventari aprofundit dels arbres fruiters autòctons de tota la Vall.

La realització del taller va afavorir, en primera instància, que un grup de dones a l'atur, gaudissin de la possibilitat de formar-se, a l'hora que cobrar un sou durant un any, en un territori on les possibilitats laborals són molt escasses. D'altra banda, des del punt de vista de les accions realitzades, el taller va furnir la Vall d'un seguit de recursos turístics d'interès, com els senders de descoberta botànica, i sobretot el Jardí Botànic de les Trementinaires, que vindria a complementar el discurs del Museu, amb un espai on es poden veure les plantes medicinals i aromàtiques in situ. Finalment va qualificar a les participants de manera aprofundida al voltant de les plantes de la Vall, amb la repercussió final d'una persona treballant a l'actualitat al Museu.

En la línia de recuperació i valorització del patrimoni local, es va dur a terme un projecte, desenvolupat entre el 2003 i el 2006, per condicionar i restaurar un seguit d'esglésies -algunes romàniques en origen i transformades en època del barroc, i d'altres barroques- i de retaules de tradició gòtica, que s'havien conservat in situ, però que no eren coneguts ni havien estat estudiats mai per especialistes. En el marc d'aquest projecte es van intervenir 5 esglésies: Sant Julià dels Garrics, Sant Climent de Fórnoles, Sant Pere de Cornellana, Sant Quirze i Santa Julita d'Ossera i Sant Esteve de Tuixent, reforçant-les estructuralment i adequant-ne l'interior. A la vegada es va procedir a restaurar i remuntar en aquestes esglésies els conjunts retaulístics conservats. Paral·lelament, també es van estudiar aquests conjunts, i es va publicar l'any 2006 una monografia específica amb el títol *Els retaules gòtics de la vall de la Vansa i Tuixent*.

Finalment, cal assenyalar un treball intens per a la recuperació dels antics camins de la Vall. En aquest sentit, es va dur a terme el condicionament i la senyalització de camins tradicionals, per a la pràctica del senderisme. També es va aprofitar per a millorar abeuradors, accessos a pastures, etc. en un treball per adequar i actualitzar els espais naturals del territori i la seva gestió. Alhora, es van dur a terme un conjunt d'ordenacions forestals dels boscos comunals dels municipis, amb l'objectiu de conjugar el desenvolupament territorial amb l'explotació de la fusta, que havia estat una activitat tradicionalment rellevant.

2. Ossera, poble d'artesans. El model de desenvolupament d'Ossera és un exemple paradigmàtic de transformació d'un poble petit del Prepirineu en un referent de l'artesania alimentària actual.

El nucli d'Ossera es troba a una altitud de 1.250 m i a uns 40 km de la capital comarcal, la Seu d'Urgell, per tant, la llunyania dels centres de serveis importants ha estat un factor clau en el procés d'evolució del poble. Ossera l'any 1940 va arribar a tenir fins a 129 habitants, però a partir dels anys 40 la població va anar decreixent fins gairebé arribar a l'abandonament. La tendència, però, es va invertir a partir dels anys 80 amb l'arribada de nova població, majoritàriament procedent de l'àrea metropolitana de Barcelona i també de l'estranger (el que s'anomenaria neorurals). Molts d'ells joves amb forts ideals cercant un vincle més estret amb la natura i fugint de la societat de consum de les grans ciutats. La seva arribada va permetre consolidar una població que l'any 2000 era de 17 persones, l'any 2011 de 26 i el 2017 s'ha estabilitzat als 19 habitants.

El desenvolupament d'unes activitats alimentàries artesanals a Ossera ha estat un procés molt lligat a la trajectòria vital dels nous habitants que han anat arribant en aquests últims 30 anys i que han convertit l'artesania en el seu *modus vivendi* a partir, en bona part d'haver preservat tècniques i formes de fer tradicionals donant -hi un enfocament actual.

Avui, la producció agroalimentària d'Ossera està integrada per 3 empreses artesanals (una formatgeria amb ramat de cabres propi, una herboristeria i productora de planta aromàtica i medicinal ecològica i una elaboradora de melmelades i conserves) i per 2 tallers artístics (un d'escultura en pedra i un de pintura i dibuix).

Els moments claus que defineixen l'evolució d'aquesta producció artesanal serien els següents:

- Primera Fase (1980-1990). Arribada i aprenentatge. Els nous habitants que arriben a Ossera es troben un poble on només hi ha una desena de cases habitades, la majoria persones majors de 60 anys i on no hi ha ni aigua corrent, ni telèfon, ni carretera asfaltada i només un vehicle disponible. Quan s'instal·len al poble, comencen a refer cases abandonades, a posar en cultiu terres en desús i aprenen de les persones locals les activitats pròpies de la subsistència a la muntanya, l'elaboració de productes locals derivats de l'hort familiar i a vendre els productes sobrats als mercats, fires i botigues properes. Progressivament, aquestes activitats

tradicionals van agafant més força i es van convertint en activitats principals d'on poder obtenir ingressos econòmics per aquestes famílies.

- Segona Fase (1990-2000). Professionalització. A mesura que aquestes activitats, especialment les agroalimentàries van agafant força, es fa necessari regular-les, obtenir els permisos de sanitat i poder iniciar la producció i comercialització de forma ja més professional per assegurar-se que els ingressos els permetran donar viabilitat econòmica als seus projectes artesanals.
- Tercera Fase (2000-2017). Consolidació i reconeixement. És en aquests últims quinze anys quan les empreses agroalimentàries d'Ossera es consoliden com a negocis estables tant en producció com en estratègies de venda. Hi juga un factor clau el binomi artesanía-turisme ja que contribueix a atraure nous potencials consumidors. La venda directa de productes artesanals propis als visitants que arriben als obradors i tallers és una estratègia cada cop més emprada i que permet obtenir majors beneficis en les vendes eliminant intermediaris. Els artesans d'Ossera han promogut aquesta estratègia de forma, gairebé, natural, des de fa molts anys, acollint visitants als seus obradors, explicant-los l'origen dels seus negocis i fent una degustació dels seus productes. Han estat uns pioners en aquest àmbit, fet que els ha permès fidelitzar clientela i obrir nous canals de comercialització.

A banda de les visites als seus obradors, també ofereixen anualment un programa de tallers i cursos de temàtiques diverses entorn a les seves activitats artesanals i que atrau persones interessades en l'artesanía agroalimentària, principalment, d'arreu de Catalunya.

Actors

Els actors principals han estat els dos municipis de la vall, el municipi de Josa i Tuixent i el de la Vansa i Fórnols que van impulsar la sol·licitud d'un AODL per mitjà del suport i la coordinació del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya.

El Consell Comarcal de l'Alt Urgell ha donat suport al projecte per mitjà de la renovació de la tècnica AODL i per la seva implicació en la remodelació del Museu de les Trementinaires, així com suport en l'organització de la Festa de les Trementinaires.

El Parc Natural del Cadí-Moixeró és un dels agents que també ha donat ajut a aquest territori, especialment entorn de la vessant més botànica entorn de les plantes aromàtiques i medicinals, primer amb el Jardí Botànic vinculat al Museu de les Trementinaires i, després, amb la creació del Centre de Flora de Tuixent, un equipament interpretatiu del Parc Natural centrat en el patrimoni natural d'aquesta Vall.

Col·lectiu Artesans d'Ossera que a nivell particular han dignificat l'ofici de l'artesanía i l'han convertit en el seu mitjà de vida.

El poble d'Ossera (La Vansa-Fórnsols)

Herboristeria Nogué (Ossera)

Dates

El projecte de desenvolupament local s'inicia amb la contractació de l'AODL l'any 2001. El primer període de l'AODL és entre 2001 i 2004 i el segon període de l'AODL és del 2005 al 2006. Amb posterioritat a aquesta data, els ajuntaments de la Vall i els privats han continuat el projecte, amb suport del Consell Comarcal de l'Alt Urgell i del Parc Natural del Cadí-Moixeró.

Recursos econòmics

A nivell de recursos tècnics:

-Suport del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, Unitat de Promoció i Desenvolupament, en el disseny i la cerca inicial de l'AODL, i Àrea de Planta Aromàtica i Medicinal en el disseny i implementació del taller d'ocupació.

-Suport dels tècnics de Cultura del Consell Comarcal de l'Alt Urgell, en tot el que fa referència a la recerca trementinaires i la festa de les trementinaires i la valorització del patrimoni local en general.

-Suport des de l'àrea de gestió del Consell Comarcal de l'Alt Urgell per a la realització del taller d'ocupació.

-Suport del Departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona, per a la realització de la recerca sobre les trementinaires i, posteriorment, amb la realització de treballs específics.

-Suport des del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per a la realització del projecte de restauració d'esglésies i retaules. Concretament dels serveis territorials de Cultura a Lleida per a la part dels immobles, i del Centre de Restauració

de Béns Mobles de Catalunya, per a la restauració dels retaules i el seu posterior remuntatge.

A nivell d'inversions:

-Costos laborals de l'AODL, un 80% del sou com a tècnic superior durant cinc anys (ajut SOC).

-Taller d'ocupació de la Vall de la Vansa i Tuixent: inversió de 143.418 €.

-Recerca sobre les Trementinaires en el marc d'un Projecte de recerca anàlisi de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya del Centre de Promoció de la Cultura Tradicional i Popular Catalana (CPCTPC) de 24.000 €.

-Diversos ajuts del Parc Natural del Cadí-Moixeró i per als espais naturals del territori per condicionar i senyalitzar camins tradicionals (Serres d'Odèn-Port del Comte-Serra del Verd amb inversions aproximades de 40.000 €).

-Projecte integral de restauració d'esglésies i retaules gòtics. Aquest projecte va comptar amb la inversió del Departament de Cultura de la Generalitat, la Diputació de Lleida, el Consell Comarcal i els ajuntaments de la vall (310.430,58 €).

Impacte

• Impacte econòmic

- Creació d'un lloc de feina estable per a la gestió del Museu de les Trementinaires.
- Formació-treball per a 8 dones de la vall durant un any.
- Arran del projecte, s'ha creat la base per un posterior desenvolupament de negocis turístics de referència (incloent establiments que han rebut el premi al millor projecte de turisme rural de Catalunya 2006 i el premi Cuiner de l'any 2015).
- Els premis i reconeixements que reben els formatges d'Ossera tant a nivell català (Concurs de formatges pirinencs en el marc de la Fira de Sant Ermengol de la Seu d'Urgell) o a nivell internacional (World Cheese Awards) han donat major projecció als mitjans de comunicació de la formatgeria Serrat Gros i de retruc, a la resta d'artesans, al poble d'Ossera i a tota la Vall de la Vansa i Tuixent, com a destinació turística per descobrir.
- Consolidació de l'Herboristeria Nogué, la qual entronca amb la tradició de la cultura de les herbes de la vall.
- Consolidació de les melmelades de Cal Casal, que es vincula amb la tradició familiar de supervivència de recol·lectar fruits silvestres, per una banda, i aprofitar el sobrant de l'hort, per una altra, per elaborar melmelades i conserves.

- **Impacte social-territorial**

- Canvi positiu de la percepció de l'ofici de les trementinaires per part de la població local: de ser un element que generava "vergonya" a ser un actiu que genera "orgull".
- Les trementinaires s'han convertit en una imatge icònica de la Vall i un element diferenciador i singular.
- La consolidació de les activitats artesanals d'Ossera ha permès establir la població local i obrir oportunitats de futur laboral.
- El reconeixement dels productes artesans d'Ossera conjuntament amb la tradició de les trementinaires han singularitzat el territori respecte d'altres territoris veïns.

- **Impacte ambiental**

- Les activitats artesanals que duen a terme a Ossera tenen com a premissa minimitzar el seu impacte ambiental aplicant mesures com la producció ecològica (en el cas de les plantes), la recol·lecció silvestre (en el cas de les melmelades) o les pastures properes (en el cas del ramat de la formatgeria).
- La recuperació dels camins tradicionals per a la pràctica del senderisme i la descoberta botànica han posat en valor àrees de la Vall que quedaven al marge de les activitats locals i turístiques.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Diversificació de l'activitat econòmica amb el sorgiment i consolidació d'activitats turístiques i artesanals.
- La cultura de les herbes, amb les trementinaires al capdavant, aporta singularització del territori. Destaca la importància de la imatge exterior diferenciada a l'hora de competir en el mercat turístic amb valls més ben connectades des del punt de vista de les infraestructures.
- Les activitats artesanals que s'han desenvolupat a Ossera han permès establir la població que hi va arribar als anys 80, trobar una font d'ingressos i evitar l'abandonament del poble.
- Manteniment de l'escola oberta a Tuixent.

Punts dèbils

- Poca massa crítica i envelliment de la població.
- Llunyania de la Vall de les principals capitals comarcals properes (1 hora de distància) i aïllament pel fet d'estar rodejada de ports de muntanya.
- Els negocis artesanals d'Ossera van molt lligats a reptes personals i a formes de vida determinades, en un context molt concret (viure a Ossera) fet que pot

condicionar trobar relleu per aquestes activitats d'aquí a uns anys quan les persones impulsores es jubilin.

Aplicabilitat

El projecte valoritza els recursos endògens, com a base per al desenvolupament social i econòmic del territori. En aquest cas és molt rellevant el fet de posar en valor tot el potencial de bé patrimonial local, cultural i natural, material i immaterial, permetent dues derivades: una primera, el reforçament de la identitat i de l'autoestima local, i una segona, la generació de recursos que possibiliten enllaçar el passat amb el present i el futur econòmic del territori.

Contacte:

Ajuntament de Josa i Tuixent

<http://tuixent.ddl.net/>

Ajuntament de la Vansa i Fórnsols

<http://vansaforols.ddl.net/>

Museu de les Trementinaires

<http://www.trementinaires.org/>

El Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la pauma a Mas de Barberans. L'artesanania com un actiu local

Dona llatant. Foto: Santi Martorell. Fons Museu de la Pauma

Àmbit territorial

La seu del Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma es troba al municipi de Mas de Barberans (comarca del Montsià) que compta amb una població de 605 habitants, segons dades del 2016.

El treball de la pauma, però, que es dona a conèixer al museu abraça diferents pobles que estan integrats al Parc Natural dels Ports: Alfara de Carles, els Reguers, Paüls i Mas de Barberans. A la resta de les Terres de l'Ebre el treball de la pauma també era tradicional a pobles com Rasquera a la Ribera d'Ebre o el Pinell de Brai a la Terra Alta.

Descripció

Mas de Barberans és un municipi agrícola basat en l'agricultura de secà de l'olivera, el garrofer i l'ametller. Des de l'ajuntament, es va considerar que era necessari diversificar l'economia del municipi amb nous filons d'ocupació d'acord amb els temps i les tendències vigents, tot aprofitant de manera sostenible les tradicions culturals i l'entorn en el qual està immers.

L'origen de la iniciativa parteix d'una petita fira d'artesans (Racó dels Artesans) que es va impulsar l'any 2002 en la qual es posava en valor el treball de la pauma i que va ser una idea original de l'AODL de l'Ajuntament de Mas de Barberans. En aquell moment, l'artesania de la pauma era més una activitat d'oci que una activitat econòmica principal.

El 2005 es va incorporar una historiadora per dur a terme un treball de recerca sobre la pauma per mitjà dels ajuts a la recerca de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. L'any següent, es va detectar un trencament en la transmissió de l'ofici, la generació nascuda a la dècada dels 50 del segle passat sabien fer la llata, però no sabien créixer les peces. Per tant, s'organitzaren uns cursos en què les artesanes grans van ensenyar l'ofici a unes senyores de mitjana edat que estaven en situació d'atur. Aquestes artesanes van aprendre l'ofici i van crear la col·lecció de referència del museu mitjançant la tutorització de les artesanes grans. La transmissió de l'ofici en aquell moment estava aconseguida i es van elaborar 48 peces tradicionals. A partir d'aquí les artesanes novelles ja podien fer joies amb pauma.

Arran d'aquestes formacions, l'any 2008 es constitueix un col·lectiu de dones que inicien la seva activitat empresarial a l'entorn de l'artesania de la pauma com a empresàries individuals iniciant un procés de professionalització.

Mentrestant, la fira inicial que s'havia creat el 2002 es va anar consolidant al llarg dels anys i el 2006 el Racó dels Artesans esdevé la Fira Monogràfica Artesanal de les Fibres Vegetals, catalogada per la Generalitat de Catalunya com a fira monogràfica. L'any 2007 s'inicia l'experiència pilot Oficis Singulars impulsada per Artesania Catalunya organisme de la Generalitat de promoció de l'artesania al nostre país. Per mitjà d'aquesta iniciativa un jove dissenyador establí un treball col·laboratiu amb les artesanes de la pauma per tal d'innovar en nous productes elaborats per mitjà de les tècniques tradicionals.

Els anys posteriors, 2009 i 2010 el projecte d'Ofici Singular es va continuar, però amb un enfocament específic en la creació de peces de joieria amb pauma.

L'any 2007 començaren les obres del Centre de Desenvolupament Rural de Mas de Barberans i al maig del 2010 es va inaugurar com un espai destinat a la realització d'accions que afavoreixin i diversifiquin el desenvolupament econòmic local i territorial, així com la posada en valor de part del patrimoni etnològic autòcton mitjançant el Museu de la Pauma.

Façana del Museu de la Pauma. Foto: Santi Martorell. Fons Museu de la Pauma

Grup escola Museu de la Pauma. Foto: Joan Maria Ventura

L'objectiu general del Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma de Mas de Barberans és dinamitzar la riquesa patrimonial per tal de generar ocupació, mitjançant el treball rigorós i la potenciació dels recursos endògens i, alhora, afavorir la cooperació dels agents socials i econòmics per tal de millorar la qualitat de vida i el benestar de la població. I, sobretot, frenar el despoblament.

Els objectius específics serien:

- Treballar pel territori i des del territori.
- Reutilitzar el patrimoni per tal de fer-lo productiu al segle XXI.
- Fer de la sostenibilitat emblema.
- Transmetre la idea que els oficis tradicionals s'entenen no d'una manera nostàlgica i romàntica sinó com un element de futur que pot generar i de fet genera ocupació.
- Promocionar turísticament el municipi. El turisme és perceput com l'eix principal de desenvolupament del sector serveis i una de les oportunitats per generar riquesa i ocupació.
- Buscar col·laboracions entre el sector públic i privat.
- Articular sinergies entre diferents artesans i artesanes per tal de professionalitzar i dignificar la seva activitat.
- Ser el referent de l'estudi i difusió del treball amb fibres al sud d'Europa.
- Crear nous productes per aconseguir noves ocupacions en el medi rural d'acord amb les tendències econòmiques actuals.
- Ser capaços d'intentar millorar la vida de les persones sense excedir els límits de capacitat de càrrega de la comunitat.

Funcionament

L'àrea de promoció econòmica de Mas de Barberans s'estructura sota tres pilars essencials a l'hora de contribuir al desenvolupament local en un marc de cooperació i de col·laboració entre els agents públics i privats del territori (Rodríguez-Pose, 2002):

- Millorar la qualitat de vida i el benestar social de la població local.
- Crear ocupació digna.
- Fomentar i diversificar l'activitat econòmica.

Les línies d'actuació que s'han impulsat per assolir aquests objectius són les següents:

- Centre de Desenvolupament Rural- Museu de la Pauma.
- Borsa de Treball.
- Ajuts i Subvencions. Orientació en línies d'ajut de diferents administracions a nivell català, estatal i/o europeu. Subvencions municipals per rehabilitació d'habitatges.
- Assessoria a la creació d'empreses.
- Suport a empreses i negocis locals.

El Centre de Desenvolupament Rural jurídicament és un òrgan especial de gestió desconcentrada amb un centre de cost específic dependent de l'ajuntament. Per no oblidar el tarannà del desenvolupament rural s'ha inclòs el col·lectiu d'artesanes en actiu, sorgit dels cursos de formació, en el funcionament del centre. El centre externalitza els tallers al col·lectiu d'artesanes i una d'elles està contractada a mitja jornada perquè sempre sigui possible la demostració de l'ofici. La idea d'unió entre empresa artesanal i projecte museístic és el que s'anomena "economuseu" i que funciona des de fa uns anys al Canadà: "Aquesta entitat uneix una empresa artesana que fabrica objectes sorgits de la cultura popular i de la tradició, oberta al públic, i que mostra com es practica l'activitat artesana, la qual és venuda i explicada allà mateix, una empresa amb instruments pedagògics per explicar els seus continguts, una exposició d'objectes antics, presentació d'obres actuals i centre de documentació i arxius." (Roigé, X., 2003).

A nivell d'espais d'ús, el Museu de la Pauma destaca per ser un edifici de nova creació, de quatre plantes amb una sala de reserva, magatzem, recepció, punt de venda artesanal, despatx, sala d'exposició permanent, sala de tallers, sala polivalent i terrassa interpretativa i panoràmica. Al punt de venda artesanal es venen bàsicament els productes masovers més genuïns: l'oli, sent el producte estrella l'oli d'oliveres mil·lenàries, productes fets amb pauma on es conjuga disseny i tradició i llibres de temàtica específica vinculada al centre.

Les principals activitats que es dissenyen, es coordinen i es realitzen dins del museu són:

- Programació anual. Enguany és la sisena edició de la programació anual del Museu de la Pauma. Han passat pel centre centenars de persones que han après

tècniques diferents de cistelleria i han conegut fibres vegetals amb les quals han elaborat diferents peces. Cada any és un repte fer la programació per tal de conjugar els millors professionals amb els desitjos del públic, aquesta tria és un joc no exempt de riscos però sempre basat amb el retorn constant tant amb uns com amb els altres. La programació surt la primera setmana de gener i almenys hi ha un curs mensual, habitualment el primer cap de setmana del mes.

- Fibrescampus (3a edició, el 2016). Un campus d'estiu (agost) amb tallers monogràfics que combinen el saber fer tradicional i la innovació absoluta amb artesans locals i internacionals convidats, tot això treballant amb una àmplia variació de fibres vegetals.
- Tallers programats a la carta entorn de l'artesanía en fibres vegetals de diferents tipus. Taller de fer cordell amb la llata, taller d'aprendre a llatar (trenar) la llata, taller de confecció de cinturons amb llata, etc.
- Visites guiades al Museu de la Pauma i al Viver de les fibres vegetals, viver on es poden observar plantes de les quals la humanitat n'ha obtingut fibres vegetals per usar-les en la cistelleria, el vestir, el tenyir i el beure. Hi destaca el margalló ja que és la matèria prima per realitzar l'artesanía de la pauma.
- Tallers a mida i específics per grups.
- Exposicions permanents i temporals. L'abril de 2016 es va inaugurar Cistells d'un Paisatge exposició coproduïda amb l'Associació de Cistellers de Catalunya. Mitjançant una important mostra de peces (35 peces) i fotografies s'explica com el paisatge és determinant en la cistelleria dins l'àmbit territorial de Catalunya. Anualment, una altra exposició de producció pròpia és formada per les peces que es presenten al Certamen Internacional de Fibres Vegetals. Durant els dies del Racó del Artesans és una altra exposició que es pot visitar al Museu. Dins d'aquest apartat de les exposicions de producció pròpia i amb la voluntat d'arribar al màxim de públic possible l'any 2014 es va inaugurar una exposició física: Ports i Mans que la vam acompanyar d'un [projecte web d'exposició](#) i d'un projecte d'App multiplataforma. Està disponible en anglès i català i tots els vídeos també disposen de traducció amb subtítols.
- Activitats amb centres educatius entorn del món de la pauma.
- Programa de formació des del Centre de Desenvolupament Rural. Des del 2012 es treballa conjuntament amb Montsià Actiu i amb cofinançament del SOC i de l'ajuntament del Mas de Barberans realitzant un programa formatiu gratuït bàsicament per als artesans. Des del 2015, però, es va fer un salt i la proposta va estar orientada a tres àmbits d'actuació: perfeccionament, innovació i comunicació. Aquesta proposta que va des d'un públic més especialitzat (artesans de fibres vegetals) a un públic que surt dels marges de l'artesanat pot incloure creatius en l'àmbit de la innovació i empresaris de diferents sectors en l'àmbit de la comunicació.

El 2016, sorgeix [Cortines](#), un projecte de creació col·lectiva per a professionals de diferents sectors: artesanía, disseny, educació, teràpia. Si durant el segle XX es feien cortines de sàrsia, de roba de sac, de jonquet, d'escorça de baladre, de puros de bova, de canyís, de panís per fer cortines, de canutets de diari,

Rogle de llatadores. Foto: Joan maria Ventura. Fons Museu de la Pauma

Punxes amunt. Foto: Filmsnòmades. Fons Museu de la Pauma

de xapes, de tires de plàstic de sacs de guano, de canuts de plàstic, etc.. Com podem fer cortines al segle XXI i esdevenir un producte tant estètic com comercial?. Tot un repte d'un any de durada amb els mestres: Mònica Guilera i Tim Johnson.

Des del Museu hi ha altres activitats que es dissenyen i es coordinen, però no tenen lloc dins del Museu, sinó per diferents indrets del poble. Aquestes activitats s'elaboren amb la col·laboració de l'Associació de Cistellers de Catalunya:

- Racó dels Artesans. La Fira de les Fibres Vegetals (14a edició, el 2016). Fira especialitzada en artesanía en fibres vegetals que compta amb presència d'artesans procedents d'arreu d'Europa. S'hi inclou demostracions artesanals, tallers de fibres per a infants i adults, visites al Museu, parades, exposicions i activitats musicals i gastronòmiques a l'aire lliure, entre d'altres. Aquesta trobada s'organitza en col·laboració amb l'Associació de Cistellers de Catalunya.
- Certamen Internacional de les Fibres Vegetals (10a edició, el 2016).
- Projecte de construccions efímeres (5a edició 2016) La proposta va ser crear un espai teixit a gran escala que serveixi tant com una experiència d'escultura com també un espai útil que es pogués visitar. La idea va ser fer una estructura no tradicional, i amb un aspecte orgànic, que tingui una aparença natural de manera que encaixi en el lloc com si sempre hagués estat allà. Set artistes-cistellers, de nacionalitats diferents, fan un intervenció a un espai del poble, els títols són suggeridors de les intervencions: Fent Rafal, Jardí Teixit, Era Teixida, Teixit dels Somnis, Punxes Amunt. L'estructura o estructures creades tenen una durada màxima de 2 anys i embelleixen els diferents espais des de la calidesa que proporcionen les estructures amb fibres.

Actors

Ajuntament de Mas de Barberans.

Figura tècnica AODL.

Artpauma: Col·lectiu d'artesanes treballadores de la pauma que ofereixen tallers fets a mida, venda de producte, entre d'altres.

ESARDI, Escola d'Art i Disseny d'Amposta.

Xarxa de l'Observatori del patrimoni etnològic i immaterial.

Montsià Actiu, a partir del projecte "Treball a les 7 comarques" (SOC)

Xarxa del SAM Museu Terres de l'Ebre.

Artesania de Catalunya.

Dates

El Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma neix l'any 2010 i es manté actiu fins al moment.

Recursos econòmics

El pressupost anual se situa entorn dels 60.000 € i la partida pressupostària d'activitats del museu va ser de 30.000 € l'any 2016. L'ajuntament assumeix les despeses fixes tant de personal com de manteniment de l'equipament.

L'estratègia de gestió econòmica s'orienta a diversificar les fonts de finançament, establir una política de preus i la generació de recursos econòmics.

Les principals fonts de finançament externes del Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma s'obtenen de diferents línies d'ajut de la Generalitat de Catalunya:

- des del Departament de Cultura i, a més, des del gener del 2016 el Centre és Antena de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial.
- des del Departament d'Empresa i Coneixement-Servei d'Ocupació de Catalunya per mitjà del projecte Treball a les 7 comarques.

I també es rep suport econòmic de la Diputació de Tarragona, de l'Institut Català de les Dones i del Parc Natural dels Ports amb el qual s'ha establert un contracte perquè el Centre sigui punt d'informació del Parc que ha permès l'ampliació d'horaris d'obertura durant la temporada d'estiu i Setmana Santa.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- Dades d'usuaris i visitants: xifra aproximada de 6.000 persones.
- Assistència als cursos al voltant de 500 persones anuals als tallers programats repartits durant tot l'any. Almenys una vegada cada mes hi ha un curs, això fa que es desestacionalitzi el públic i s'asseguri un cap de setmana al mes d'impacte econòmic a restaurants, cases de pagès, etc.
- La gestió de l'equipament i de les activitats derivades del projecte permet ocupar directament 3 persones residents al municipi i, indirectament, 3 artesanes més.

- **Impacte social-territorial**

- Suport al col·lectiu de dones que s'han professionalitzat entorn de l'artesanía de la pauma.
- Actualment en actiu són 5 artesanes, són les d'Artpauma.
- El Centre disposa d'una sala que les diferents associacions del municipi utilitzen i s'ha convertit en un punt de trobada i de referència per elles.
- Hi ha un treball actiu també amb l'escola de Mas de Barberans i amb escoles de pobles veïns.
- És importantíssima la col·laboració amb l'Escola d'Art d'Amposta (ESARDI). S'han realitzat diferents projectes conjuntament.
- El CDR Museu de la Pauma de Mas de Barberans pot esdevenir, de fet ja ho comença a ser, un centre de referència a les Terres de l'Ebre del treball creatiu lligat al desenvolupament territorial.

- **Impacte ambiental**

- Mitjançant el Viver de les Fibres Vegetals es treballa molt el coneixement de les plantes autòctones i especialment les diferents fibres vegetals que l'home ha utilitzat en cistelleria. És aquest relat continuat que s'impulsa des del Centre de Desenvolupament Rural del Mas de Barberans-Museu de la Pauma el que té un impacte ambiental a l'entorn. Des de les visites guiades i tallers s'insisteix en què la pauma i les fibres vegetals tornen a l'ecosistema, que són realment sostenibles i que els arqueòlegs d'aquí mils d'anys trobaran plàstic, però no pauma.

Aspectes normatius destacats

El Centre de Desenvolupament Rural-Museu de la Pauma no té figura jurídica pròpia i la seva gestió és directa des de l'Ajuntament de Mas de Barberans.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Lideratge i compromís amb el projecte per part de l'ajuntament.
- Suport de les diferents administracions a les quals s'ha sol·licitat recolzament.
- Participació activa de la població local en el projecte.
- Diversificació de les fonts de finançament.
- Elevat grau d'especialització en un sector artesanal molt concret, el de les fibres vegetals.
- Incipient autofinançament de les activitats, les programades al voltant del 35% i les no programades al 100% i amb un ingrés per a l'equipament.
- L'accés a les tecnologies ens ha permès internacionalitzar el projecte i donar-lo a conèixer a diferents llocs del món. Tenim una presència activa a les xarxes.
- Vetllar per la sostenibilitat com a emblema.
- Proposta de turisme creatiu i en les tendències actuals "do it yourself"
- Simbiosi efectiva entre el Centre i l'Associació de Cistellers de Catalunya que dona molt suport al projecte.
- Entorn natural i vistes panoràmiques extraordinàries: a recer dels Ports, davant la Plana d'Oliveres i el Delta de l'Ebre a l'horitzó.
- Relativament a prop de destinacions turístiques de sol i platja (Sant Carles de la Ràpita, Penyíscola, Salou, etc.)
- Plena disponibilitat horària, es treballa sovint a la carta.
- Es mira el món des de Mas de Barberans però des d'una òptica també internacional.

Punts dèbils

- Situació geogràfica marcada per la llunyania als principals centres urbans i llocs de decisió, una "perifèria de la perifèria".
- Vulnerabilitat davant la incertesa de la dependència, en gran part, del finançament extern i, per tant, dels recursos econòmics que es puguin obtenir any a any. No hi ha estabilitat pressupostària.
- La capacitat de càrrega tant de l'equipament, del personal com de la matèria primera.
- Localismes perillosos.
- Cert victimisme endèmic a determinats territoris, tot i que, a poc a poc, va canviant.
- Hiperoferta cultural i educativa gratuïta que dificulta la valorització de les activitats de pagament.
- Rapidesa en què els productes culturals passen de ser originals a ser estàndards.
- Manca de cultura del treball basat en la cooperació.
- Crisi més estructural que conjuntural.

Aplicabilitat

Es percep que darrere dels projectes que s'impulsen des dels pobles petits hi ha d'haver un mínim de pressupost i de recursos humans adscrits a aquestes iniciatives. D'altra banda, també els projectes gestionats pels propis ajuntaments i amb personal que té vinculació al municipi tenen, en general, un millor funcionament.

Contacte:

Centre de Desenvolupament Rural- Museu de la Pauma

<http://www.cdrmuseudelapauma.cat/>

info@cdrmuseudelapauma.cat

Art i cultura

El Centre d'Art i Natura de Farrera, un model de dinamització de la identitat cultural del territori rural per mitjà de l'art i la creació

Aplec Saó: Arts i Natura a l'Alt Pirineu. Intervenció de Quelic Berga a l'edició 2015

Àmbit territorial

La seu del Centre d'Art i Natura (CAN) es troba al poble de Farrera que dona nom al municipi de Farrera (Pallars Sobirà), que integra altres nuclis de població com Burg, Montesclado, Mallolís, Glorieta i Alendo. Tot el municipi de Farrera compta amb 126 habitants el 2016, però el poble de Farrera, situat a gairebé 1.400 m d'altitud, tan sols compta amb una vintena de veïns i veïnes permanents.

Descripció

El Centre d'Art i Natura de Farrera és una residència de treball per a artistes i investigadors d'arreu del món. De titularitat municipal, el servei està gestionat per l'associació sense ànim de lucre els Amics del CAN.

Els objectius principals dels Amics del CAN, com a entitat gestora de l'espai són:

- Donar suport al projecte del Centre d'Art i Natura de Farrera i, si és el cas, gestionar-lo tot aconseguint fons i mitjans per al seu integral desenvolupament.
- Agrupar totes aquelles persones i institucions que mostren interès envers el projecte del Centre d'Art i Natura de Farrera i canalitzar la seva ajuda econòmica, material, logística, intel·lectual i moral.
- Reforçar la recuperació i protecció del patrimoni cultural i natural de Farrera i el seu entorn d'alta muntanya.
- Promoure l'activitat cultural i artística de Farrera.

Funcionament

La gestació del CAN es vincula a la figura de l'irlandès Bernard Loughlin que va ser director de la prestigiosa residència d'artistes irlandesa The Tyrone Guthrie Centre i que havia visitat Farrera als anys 70 i, posteriorment, va promoure la idea de replicar-hi un model similar de residència que dirigia. Juntament amb diversos joves (neorurals) que s'havien instal·lat en aquell moment al poble, cap als anys 80, es va crear un grup de treball que entre el 1989 i el 1995 van posar tot el seu esforç per donar forma i entitat al projecte buscant una ubicació adient per a la residència. Finalment, la solució es va trobar en un edifici propietat de l'Ajuntament, les velles escoles de Farrera i Burg, que es van aconseguir rehabilitar amb l'ajut dels fons del programa LEADER i el suport de la Diputació de Lleida.

El centre va obrir les portes l'1 de gener de 1996, ja amb els actuals responsables al capdavant, Lluís Llobet i la seva companya, l'artista plàstica Cesca Gelabert, utilitzant diversos espais repartits per Farrera i el veí terme municipal de Tírvia (la oficina de gestió mentre no va arribar el telèfon al poble). Dos anys més tard, de nou amb l'ajuda de fons europeus (Interreg II) i aportacions de l'1% Cultural de la Generalitat (1a fase), l'Ajuntament va comprar la Bastida de Manresà, un antic assecador d'herba i les runes adjacents per instal·lar-hi els tallers, una cuina i un menjador i més espai de residència. Finalment, després de dues fases més d'obres amb gran suport del Departament de Governació (Plans Específics), de fons estructurals europeus i de la Diputació de Lleida, l'any 2005 es va completar l'actual estructura del centre amb l'obertura al públic de la Bastida, la seu central, i es va passar del model de gestió directa per part de l'Ajuntament a un model de gestió indirecta en què el consistori manté la propietat dels edificis pels quals rep un lloguer i l'associació Amics del Centre d'Art i Natura de Farrera s'encarrega de la gestió.

El Centre d'Art i Natura ofereix diversos serveis. El principal és la residència per artistes i investigadors, però també programa beques i intercanvis, cursos i seminaris, exposicions del seu fons d'Art, espectacles i presentacions. A més promou i edita publicacions, i participa sigui liderant o com a soci en projectes europeus.

Vista parcial de la Bastida, antic assecador d'herba habilitat per a tallers.

Curs d'il·lustració científica impartit per Carles Puche

D'entre els diversos projectes que s'han promogut o es promouen des del CAN mereixen ser destacats els següents:

- Els Divendres creatius: és una plataforma al servei de la difusió dels artistes de l'Alt Pirineu i els seus projectes, de debat sobre creació i el foment de la cooperació entre creadors de muntanya.
- Saó: Arts i Natura a l'Alt Pirineu és una trobada de creació artística anual que té com a objectiu la realització d'intervencions a la natura des de diferents disciplines en el context de muntanya de l'Alt Pirineu. L'Aplec Saó és el dia de presentació pública que es fa coincidir amb l'esplendor tardoral.
- Projecte Fem Escola: és el nou programa per apropar els infants de les escoles de la comarca a l'experiència creativa a través de la visita al Centre d'Art i Natura per mitjà d'un programa permanent de visites i activitats que vagi familiaritzant les noves generacions amb l'art contemporani i el CAN de Farrera.
- Programa europeu Grundtvig (2013-2014) d'intercanvis de pràctiques entre professionals, artistes, electes, voluntaris i ciutadans al voltant de la presència artística en territoris rurals d'Europa.
- Projecte Frontiers in Retreat (2013-2018): és un projecte europeu on participen 8 entitats d'Europa, entre elles el CAN. Aquest projecte permetrà rebre al Centre d'Art i Natura, durant 4 anys, uns 8 artistes que realitzaran 16 mesos de residència per a desenvolupar projectes artístics relacionats amb les problemàtiques ambientals del nostre territori de muntanya. Cada Centre ha de realitzar una Incubadora de reflexió al voltant de l'Art i de l'Ecologia. La procedència dels altres membres del projecte és diversa: Finlàndia, Escòcia, Sèrbia, Letònia, Islàndia i Lituània.
- Cursos d'Estiu. Concentrats al mes de juliol, s'organitzen amb gran acollida el Curs d'Evolució del Paisatge (el 2017, desena edició) conduït pel grup de recerca GRAMP de l'UAB; el Curs Internacional de Gravat, Paisatge i Espontaneïtat, conduït per l'artista australiana Danielle Creenaune; el Curs d'Il·lustració Científica (el més veterà) conduït per Carles Puche; i un quart de variable, enguany conduït per l'artista visual Eulàlia Valldosera (Dibuix i Energia). La resta de l'any n'hi ha de fotografia (*Click into Nature*, amb Jordi Oliver), d'Espectura i Natura (amb Raquel Pico) o de Cosmètica Natural i Plantes (amb Anna Salvat).

Actors

Associació Els Amics del Centre d'Art i Natura de Farrera es va crear l'any 1998 per facilitar el desenvolupament del CAN. Inicialment, mentre des de l'Ajuntament de Farrera es canalitzaven les inversions més importants per equipar el projecte amb les instal·lacions necessàries (tallers, cuina comunitària, espais de residència, magatzems...), l'associació buscava suport financer per a la programació i els veïns cedien o llogaven espais de residència i de treball. La cuina del CAN, per exemple, va ser la cuina de casa dels seus directors fins que les obres no es van acabar.

En una segona fase, ja acabades les inversions, a partir de l'any 2007 l'associació és qui gestiona el projecte en tota la seva amplitud i dissenya la programació cultural. Des d'aquell moment l'Ajuntament passa a ser exclusivament el titular de les instal·lacions que lloga a l'entitat gestora. Amb més d'un centenar de socis, l'assemblea anual dels Amics del CAN i la junta directiva formada per persones del món de l'art, la literatura i les ciències de la natura, i amb forts vincles amb l'alta muntanya, és qui gestiona el projecte en estreta col·laboració amb el director del CAN. L'entitat ha signat acords de col·laboració tant amb la Universitat Autònoma de Barcelona com amb la Universitat de Barcelona, ha fet programació amb l'Escola Massana, etc. També va col·laborar amb l'Institut Català de la Mediterrània (ara Europeu), etc. i ho fa habitualment amb institucions del territori com l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA) o el Parc Natural de l'Alt Pirineu.

Dates

El Centre d'Art i Natura de Farrera comença a donar servei l'estiu de 1995, però no és fins a l'1 de gener de l'any 1996 que obre una oficina de forma permanent i inicia el servei de residència de treball que es manté actiu a dia d'avui.

Recursos econòmics

Al llarg de la seva trajectòria, el Centre d'Art i Natura (de titularitat municipal) ha rebut el suport de la Unió Europea (Leader, Interreg II i Feder), de diversos Departaments de la Generalitat de Catalunya, però molt especialment de Governació (Plans Específics d'Obres i Serveis), i en menor mesura de la Diputació de Lleida i, finalment, del propi Ajuntament de Farrera.

Pel que fa a la programació i gestió cultural i residencial, el CAN en un inici va rebre el suport del Departament de Treball a través de la creació d'un Agent d'Ocupació i Desenvolupament Local (5 anys, claus per la seva consolidació). En l'actualitat té dos sistemes diferenciats de finançament: el propi i l'extern. El finançament propi es genera a través dels ingressos del servei residencial, com ara l'allotjament i la mantenció d'aquelles persones que venen a desenvolupar projectes, sigui pagant-ho de la seva butxaca sigui havent-se buscat el finançament ells mateixos. Així mateix,

les quotes que paguen els socis dels Amics del CAN i la distribució de materials editats, també hi contribueix.

La part externa més important del finançament del CAN, tradicionalment, ha arribat a través d'ajuts de l'administració pública catalana, sobretot del Departament de Cultura de la Generalitat. Actualment, la participació en programes europeus representa una font de finançament important, alguns anys superior a la local. El pressupost del CAN ha oscil·lat en funció del suport institucional: abans de la crisi s'havia apropiat als 200.000 €, però aquest darrers anys s'ha reduït a la meitat, contribuint a la precarització laboral generalitzada.

Impacte

• **Impacte econòmic**

- El principal és la generació de llocs de treball vinculats a la gestió del CAN que han variat des de dos llocs de treball a temps complet i dos a temps parcial, fins a l'actualitat d'un sol lloc a temps complet i dos de parcials.
- En el moment inicial de reconstrucció dels edificis i de reordenament de l'espai públic del centre de Farrera, hi va haver un impacte en la generació d'activitat econòmica en el sector de la construcció.
- L'activitat pròpia del CAN genera dinamisme econòmic en els comerços de la comarca, els taxistes i el transport en general.

• **Impacte social-territorial**

- Els beneficiaris directes de l'impacte positiu que genera el CAN són, sobretot, els veïns de Farrera per l'ús de les instal·lacions, d'internet, la biblioteca o els diversos espais. Però també com a primers beneficiaris de tota la gran activitat cultural, artística i formativa que s'hi genera: presentacions, cicles, festivals, cursos, concerts, etc. I aquest benefici es pot generalitzar a la resta de veïns de la Coma de Burg i de la comarca en general. Sense el CAN aquesta oferta cultural no seria ni tan propera ni accessible per la població d'aquest territori tan allunyada dels principals centres culturals i artístics del país.

• **Impacte ambiental**

- El model de desenvolupament i el tipus d'activitat del CAN no tenen afectacions negatives al territori, ben al contrari: la mesura del projecte és adequada al poble on s'inscriu (7-12 persones residents com a màxim, amb puntes d'estudiants de 30). El perfil dels usuaris és de persones molt respectuoses amb la natura i la cultura local.
- El coneixement que es genera a partir de recerques sobre el territori (estudi d'evolució del paisatge) o sobre la cultura pròpia (polifonies masculines, cantadors del Pallars...) que beneficia la gestió del territori i del seu entorn.

Aspectes normatius destacats

Segurament el model de gestió actual és molt positiu perquè amb la titularitat municipal es va iniciar el que és un servei públic, amb vocació, que posteriorment va assumir la societat civil a través de l'associació sense ànim de lucre. Es considera que aquest és un model adequat per al sector cultural.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Desenvolupament local respectuós.
- Públic divers i de gran qualitat (no necessàriament d'alt poder adquisitiu).
- Autonomia en la gestió.
- Generació d'autoestima.
- Manteniment de població.
- Reforçament de la xarxa social i cultural del territori.
- Generació de cultura i de coneixement.
- Internacionalització de les relacions locals.
- Participació activa en diverses xarxes del sector cultural i artístic tant a nivell català (Xarxaprod) com a nivell internacional (Res Artis, Alliance of Artist Communities) generant aliances a través dels programes internacionals on el CAN participa.

Punts dèbils

- Precarització dels llocs de treball del CAN en els darrers anys pel dèficit de finançament extern que no facilita l'estabilitat pressupostària.
- Dificultats en la gestió diària de l'equipament pel fet d'haver d'assumir des de l'associació totes les despeses de manteniment i el lloguer de l'espai que es paga a l'Ajuntament.

Aplicabilitat

Les residències de treball a Catalunya s'han multiplicat i unes quantes s'han inspirat amb el Centre d'Art i Natura que l'han agafat de referent de la mateixa manera que The Tyrone Guthrie Centre de la Irlanda rural havia servit per al Centre. Les visites del que s'anomenen "gestors culturals" són un dels grups de residents dins l'anàlisi de les estades anuals.

Contacte:

Centre d'Art i Natura (CAN) de Farrera

<http://www.farreracan.cat/>

artinatura@farreracan.cat

Urueña, municipi pioner en esdevenir Vila del Llibre

Panoràmica del poble d'Urueña, amb el perímetre emmurallat i l'Ermida de l'Anunciada

Àmbit territorial

El municipi d'Urueña (a la província de Valladolid) amb una població de 189 habitants (2016) és la primera Vila del Llibre de tot l'estat espanyol.

Descripció

La Vila del Llibre és una atractiva proposta de turisme cultural promoguda per la Diputació de Valladolid a Urueña el 2007.

Aquest ambiciós projecte cultural està inspirat en altres viles del llibre existents a Europa tot i que la pionera fou Hay-on-way, a Gal·les. El denominador comú és la dinamització econòmica, cultural i turística a partir de la recuperació dels espais públics com a llocs de compravenda de llibres i de la celebració d'esdeveniments culturals lligats a la literatura.

Aquestes viles del llibre estan vinculades a la International Organisation of Book Towns, concepte creat per Richard Booth a Hay-on-Wye. Aquesta organització defineix els municipis del llibre com a viles o pobles rurals que destaquen per tenir un número significatiu de llibreries, un patrimoni cultural valuós i un entorn paisatgístic ben conservat. Els membres d'aquesta organització poden ser tant associacions com entitats, governs locals, empreses o persones individuals dels municipis del llibre.

Els inicis d'aquest concepte es remeten el 1961 quan Richard Booth, un jove acadèmic de Hay-on-Wye, decideix transformar diferents edificis sense ús que tenia el poble per convertir-los en llibreries de segona mà. Aquest fet va generar un gran impacte i anaren arribant més llibreters que van ocupar més edificis que es van convertir en llibreries. D'aquesta forma, va néixer el primer municipi del llibre. Al cap de poc temps, la idea es va replicar a altres països com ara Bèlgica (a Redu), França (a Bécherel i a Montolieu), Holanda (a Bredevoort), Suïssa (a Saint-Pierre-de-Clages), entre molts d'altres.

L'any 1998 es va organitzar al poble de Bredevoort (Holanda) el Festival Internacional del Municipi del Llibre i s'hi van convidar les llibreries dels altres municipis europeus. Arran d'aquesta trobada es va començar a gestar la possibilitat de treballar en xarxa entre els diferents pobles i viles del llibre i, el 1998, es va aprovar el projecte europeu: "European Town Book Network - una aplicació telemàtica basada en un model de desenvolupament rural sostenible entorn del patrimoni cultural".

L'any 2001, després del segon Festival Internacional del Municipi del Llibre es va constituir la International Organisation of Book Towns i es va decidir que el festival fos bianual en un municipi del llibre diferent en cada edició. Actualment, aquesta organització compta amb membres de diferents llocs del món, no sols d'Europa, sinó també d' Austràlia, Nova Zelanda, Malàisia o Corea del Sud.

La Vila del Llibre de Urueña es va crear com un projecte de la Diputació de Valladolid amb la voluntat de generar estratègies de desenvolupament turístic innovadores al territori. Avui, el llibre és un imant per a viatgers i bibliòfils, un espai de trobada per a un número important de persones expertes o de curiosos, que han fet del llibre, i dels sectors en ell implicats, una manera de viure.

La Vila del Llibre té, repartits per diferents carrers d'Urueña, llibreries i establiments per a l'exercici de l'activitat comercial i artesanal de llibres, preferentment antics, rars, vells o descatalogats.

L'espai central de la Vila del Llibre és el Centro e-LEA Miguel Delibes (Espai per a la Lectura, l'Escriptura i les seves Aplicacions), un centre per a la promoció del llibre i de la cultura amb una biblioteca especialitzada, tallers, sala d'exposicions i sala d'actes per a cent persones.

Llibreria la Boutique del cuento (Urueña)

Llibreria Efímeros Pluscuam(im)perfectos (Urueña)

Urueña compta també amb altres elements de patrimoni cultural que reforcen el projecte com és el perímetre emmurallat millor conservat de tota la província i 5 museus i equipaments de temàtiques culturals, algunes vinculades al món del llibre i la literatura:

- Museu del Conte: creacions artístiques de representacions de relats de la literatura clàssica infantil i una col·lecció de llibres desplegable procedent de diferents llocs del món i diverses èpoques. En els últims anys, aquest tipus de llibres s'han popularitzat amb el terme anglosaxó *pop art*.
- Fundació Joaquín Díaz (Centre Etnogràfic) amb una important col·lecció de fonògrafs i gramòfons.
- Museu de la Música (Col·lecció Luís Delgado) amb una destacada exhibició de més de 500 instruments de diverses procedències, formes i dissenys partint des de la iconografia medieval fins a peces originals dels segles XVII, XIX i principis del XX.
- Museu de Campanes: col·lecció de campanes del fonedor Manuel Quintana amb peces de totes les mides i tipus datades entre els segles XV i XX.
- Espai DiLab: espai polivalent especialitzat en la difusió de la cultura contemporània on s'hi desenvolupen propostes de creació en tots els seus àmbits (cursos, presentacions, tallers, concerts, etc.)

Urueña, com a Vila del Llibre que és també compta amb un número destacat de llibreries i tallers de enquadernació, en concret 11 llibreries que es distribueixen per tot el nucli urbà cada una amb la seva personalitat pròpia i la seva especialització temàtica.

Funcionament

Les llibreries es gestionen de forma privada tot i que la propietat dels edificis és de la Diputació de Valladolid ja que es van construir en solars abandonats, la majoria contigus a la muralla. Aquestes llibreries tenen diverses estratègies de venda que van més enllà de la venda presencial per tal d'ampliar clients, com ara la venda en línia o l'assistència a fires especialitzades.

Pel que fa als equipaments culturals, la majoria estan gestionats per la Diputació de Valladolid a excepció del Museu de la Música que és de gestió privada.

Actors

Diputació de Valladolid, impulsora de la creació de la Vila del Llibre a Urueña.

Ajuntament de Urueña.

International Organisation of Book Towns.

Dates

L'any 2007 la Diputació de Valladolid funda a Urueña la primera Vila del Llibre.

Posteriorment, es va sol·licitar la seva admissió a la International Organisation of Book Towns.

Aquest 2017 se celebra el dècim aniversari deixant palesa la consolidació del projecte.

Recursos econòmics

El conjunt d'inversions que la Diputació de Valladolid ha realitzat en el projecte de la Vila del Llibre d'Urueña ascendeix a uns 3 milions d'euros, incloent la restauració del perímetre de la muralla, el condicionament del nucli històric, la compra de solars i l'edificació de les llibreries, la creació del Centro e-LEA Miguel Delibes, entre altres actuacions.

Els fons que es van emprar per fer front a aquestes inversions eren propis de la Diputació i no es van sol·licitar fons europeus amb aquesta finalitat.

Impacte

• Impacte econòmic

- Entre 60.000 i 70.000 visitants anuals arriben a Urueña.
- Creixement del sector serveis, especialment de la restauració i l'allotjament que gràcies al projecte: s'ha passat de 2 a 6 bars restaurants i de 2 cases rurals a tenir 2 cases rurals, un hotel rural i 4 apartaments turístics.
- Increment del nombre de llibreries: abans del projecte hi havia una llibreria i un taller d'enquadernació i ara hi ha 11 llibreries.

- La construcció i posada en marxa del Centro e-LEA Miguel Delibes ha generat 8 llocs de treball (entre fixos i temporals).
- S'han creat altres empreses del sector cultural: 2 empreses de disseny gràfic, una galeria d'art contemporani i un estudi de gravació de música vinculat al Museu de la Música.

- **Impacte social-territorial**

- El creixement de la població és lent, però s'ha estabilitzat.
- S'ha reduït l'èxode juvenil.
- S'ha creat dinàmica econòmica que ha generat un sentiment positiu, de noves possibilitats a Urueña.

Aspectes normatius destacats

La gestió de la Vila del Llibre de Urueña es realitza directament des de la Diputació de Valladolid, no és una gestió municipal.

Les diferents llibreries que s'han creat amb el projecte es gestionen a nivell particular mitjançant un contracte d'arrendament (d'import simbòlic) ja que els edificis són de titularitat de la Diputació de Valladolid.

Utilitat de l'experiència:

Punts Forts

- El municipi compta amb condicions objectives que van afavorir la seva elecció per convertir-se en Vila del Llibre: en primer lloc, per ser un poble ben comunicat (proximitat a l'autovia AP6 Madrid-La Coruña), en segon lloc, per la riquesa del seu patrimoni cultural (nucli històric emmurallat i església d'estil llombard català), en tercer lloc, per un paisatge de l'entorn ben conservat i, en quart lloc, perquè ja hi havia alguns projectes que estaven funcionant com la Fundació Joaquín Díaz.
- Aposta decidida de la Diputació de Valladolid per tal que el projecte de la Vila del Llibre fos una realitat amb les conseqüents inversions en infraestructures i en recursos tècnics.
- Suport al projecte des de l'Ajuntament de Urueña i des de la població local.
- Projecció major del poble respecte als pobles veïns per la singularitat del projecte pel fet de ser Urueña l'única Vila del Llibre d'Espanya.
- Trajectòria de 10 anys de pervivència del projecte.
- Revalorització de les propietats dels habitants locals per l'interès turístic despertat.

Punts dèbils

- Els valors demogràfics han augmentat poc. No totes les persones que regenten les llibreries viuen a Urueña, ni tampoc han arribat noves famílies joves amb fills.

Aplicabilitat

Alguns elements clau per transferir aquesta experiència són, per una banda, analitzar molt bé la ubicació del municipi que tingui interès en ser vila del llibre com estratègia de desenvolupament econòmic, cultural i turístic. I, per altra banda, a més de ser un municipi ben comunicat i accessible pels visitants, també ha de posseir prèviament actius amb capacitat d'atracció a nivell de patrimoni cultural i natural.

Contacte:

Diputació de Valladolid

<http://www.provinciadevalladolid.com>

Ajuntament de Urueña

<http://www.urueña.es>

turismo.urueña@hotmail.com

International Organisation of Book Towns

<http://www.booktown.net/>

Joves i retorn del talent

Place aux jeunes en région: retorn dels joves als pobles

Imatge promocional del projecte

Àmbit territorial

El projecte Place aux jeunes en région té el seu àmbit territorial a 15 regions del Quebec (Canadà).

Descripció

Els antecedents es remunten als anys 1990 i 1991 quan neix amb 3 regions inicials: Charlevoix, Chibougamau-Chapais i la Vallée-de-la-Matapédia. Llavors s'anomenava Place aux jeunes du Québec (PAJQ), el nom actual es canvia l'any 2009. En un principi s'oferien serveis de visites exploratòries als joves originaris de les regions rurals i del sector professional. Amb els anys, es van anar ampliant els serveis cap a joves de zones urbanes i també es va ampliar el nombre de regions que s'integraven al projecte.

La iniciativa tal i com la coneixem avui en dia Place aux jeunes en région (PAJR) va néixer en el marc de l'Estratègia d'Acció Jove 2009-2014 de la Secretaria de Joventut del Ministeri del Consell Executiu de Quebec.

La missió és facilitar la migració cap a zones rurals, per una banda, i l'arrelament en les zones d'origen, per una altra, de joves diplomats d'entre 18 i 35 anys. Per tal d'assolir aquesta premissa, s'ofereix assessorament i acompanyament per a la inserció laboral i social.

Aquest programa de joventut abraça 15 regions del Quebec i compta amb una xarxa de més de 400 agents distribuïts per tot el territori, per assistir i acompanyar el retorn i la inserció laboral i social dels i les joves al medi rural. La xarxa d'agents treballa

coordinadament amb les universitats i altres centres de formació professional, com les oficines de treball i amb els agents de promoció econòmica dels ajuntaments.

Els principals objectius del projecte són:

- Prevenir i frenar la migració juvenil de les zones rurals cap a les zones urbanes o periurbanes.
- Promoure el compromís social de la joventut amb el seu territori rural.
- Afavorir i promoure la integració laboral i l'emprenedoria dels i les joves en les seves zones rurals d'origen.
- Sensibilitzar la joventut, als agents locals i a la ciutadania en general dels efectes i dels impactes negatius de l'èxode juvenil a les zones rurals.

Funcionament

A nivell d'organització, el projecte compta amb una oficina de coordinació central, amb 5 agents d'enllaç i 66 agents de migració. Els agents d'enllaç es troben situats a les principals zones urbanes de Quebec (Montreal, Quebec i Gatineau) i s'encarreguen d'identificar joves interessats en anar a viure a zones rurals, tant si en són originaris com si no. Aquests agents d'enllaç posen en contacte aquests joves urbans (o rurals que viuen en àrees urbanes) amb els agents de migració ubicats a les diferents regions rurals. L'agent de migració és la persona de contacte en matèria de migració (com el seu nom indica), d'assentament, fixació i arrelament de joves dins la seva regió. Ajuda als joves a instal·lar-se, a trobar feina i a introduir-se als circuits socials que hi ha als municipis.

Cal destacar la importància que dóna el projecte a la concertació dels diferents agents que intervenen en tot aquest procés i definir conjuntament una estratègia de territori entorn de l'èxode juvenil i l'atracció de talent.

Les accions de referència que es duen a terme en el marc d'aquesta iniciativa serien les següents:

- Les estades o visites exploratòries: jornades intensives de 3 o 4 dies en què es convida a participar als joves urbans amb interès en anar a residir a un territori, per tal que descobreixin les oportunitats del món rural i hi puguin desenvolupar una xarxa de contactes locals amb empreses, entitats, polítics, etc. que els ajudi a dissenyar un projecte de futur en aquella zona rural.
- Assessorament: en cada un dels territoris hi ha agents assessors que ajuden i acompanyen els joves en temes de formació, oportunitats laborals al territori rural, habitatge, subvencions, incentius financers, esfera social, etc. Aquest assessorament pot ser presencial o també a distància per reduir desplaçaments i despeses per part dels joves que encara viuen a la ciutat i s'estan plantejant anar a viure al món rural.
- Plataforma de borsa de treball (on es poden inscriure els joves demandants d'ocupació i els empresaris amb vacants de feina).

- Oportunitats de negoci per a futurs emprenedors: base de dades amb oportunitats de negoci identificades al territori i que podrien ser la base de futurs projectes empresarials (nous serveis, empreses en traspàs, equipaments per ser gestionats, àrees empresarials amb sortides professionals, etc.)
- Sensibilització per a joves de 14 a 17 anys: col·loquis, tallers i cursos d'emprenedoria, concurs de fotografies de la regió, jornades d'un dia per visitar les empreses locals, campanyes de promoció territorial (materials de difusió i mitjans de comunicació), etc. Aquesta sensibilització té per objectiu contrarestar l'èxode dels joves rurals i desenvolupar un sentiment de pertinença al territori.

Altres serveis com ara:

- Organització de comitès de benvinguda per als joves que acaben d'arribar per primer cop a un territori rural.
- Creació de programes de reemborsament de despeses de viatge o de desplaçament dels joves que cerquen feina a la regió.
- Organització d'esdeveniments per donar suport a la participació juvenil a la regió.
- Participació en les activitats de promoció de la regió.
- Desenvolupament d'eines de comunicació com butlletins temàtics, notes de premsa locals, etc.
- Sensibilització sobre l'emprenedoria juvenil.

De forma coordinada amb la iniciativa de Place aux jeunes en la région, l'any 1999 es van crear els Fòrums regionals de joventut (n'hi ha 19 de fòrums) que tenen per objectiu aconseguir una completa participació ciutadana, especialment del joves, a les zones rurals.

Actors

Secretaria de Joventut (Ministeri del Consell Executiu de Quebec).

Secretaria de Relacions Intergovernamentals Canadenques del Govern de Quebec.

Socis locals.

Dates

Als anys 1990 i 1991 s'estableix el programa Place aux jeunes du Québec i fins al 2009 es van ampliant els serveis i el nombre de regions participants. L'any 2009 la iniciativa canvia de nom i passa a dir-se Place aux jeunes en la région i s'integra en el marc de l'Estratègia d'Acció de la Secretaria de Joventut. Actualment, segueix en funcionament.

Recursos econòmics

El pressupost del programa per al primer període 2009-2014 fou de 16.730.989 \$ (11.692.451,66 €).

Les fonts de finançament han estat les següents:

- Secretaria de Joventut (Estratègia d'acció 2009-2014).
- Moviment Desjardins (banca social del Quebec).
- Secretaria de Relacions Intergovernamentals Canadenques del Govern de Quebec.
- Socis locals.

Impacte

Les dades d'impacte del període 2008-2010 són les següents:

- **Impacte econòmic**

- 30.360 ofertes de treball penjades a la borsa de treball.
- 1.722 joves que s'han establert a la regió, dels quals 1.247 han estat per motius de feina, 102 per crear una nova empresa i 373 per altres motius.

- **Impacte social-territorial**

- El programa representa i dona suport a 70 tècnics membres de les delegacions territorials.
- 51 punts d'informació autònoms.
- 657 joves que han rebut orientació des de les seves oficines.
- 2.097 participants en les visites exploratòries (571 joves i 415 empresaris).
- 9.673 joves que han rebut recolzament a distància.
- 43.441 joves adolescents (entre 14 i 17 anys) han participat en accions de sensibilització.

Les dades de migració juvenil han disminuït respecte als anys 90 en què es va iniciar el projecte.

Aspectes normatius destacats

Al Quebec, les polítiques de desenvolupament rural es gestionen des d'un Ministeri propi (Ministeri d'Assumptes Municipals i d'Ocupació Territorial) que no està vinculat al Ministeri d'Agricultura. El sector agrícola al Quebec és molt potent i si el

desenvolupament rural es tractés conjuntament, les accions de desenvolupament rural tindrien molta menys força perquè el pressupost principal se l'enduria l'agricultura.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Metodologia consolidada després de més de 20 anys en funcionament.
- Acompanyament a la integració dels joves (no originaris de la regió) a les zones rurals des d'un enfocament integral: habitatge, laboral i social per tal d'afavorir el contacte amb altres joves ja residents a la zona. I, alhora, increment del sentiment de pertinença i el canvi de percepció dels joves que encara hi viuen perquè no marxin o almenys retornin després d'estudiar a fora.
- Iniciativa que ha realitzat un gran esforç en revertir els aspectes negatius de viure en una zona rural tal i com ho percebien els joves als anys 90. La qualitat de vida, la conciliació de la família i els amics, el sentiment de pertinença a una comunitat, la proximitat de la natura, l'ocupació i les oportunitats de negoci i l'accés a la propietat s'esmenten sovint com a actius que valoren els joves per justificar la seva decisió d'establir-se la regió.

Punts dèbils

- A l'inici del projecte, la comunicació no va ser gaire efectiva i per aquest motiu la iniciativa era poc coneguda entre els joves. L'any 2010 es crea l'actual lloc web per millorar la comunicació amb els joves.

Aplicabilitat

Per actuar sobre la migració juvenil no és suficient invertir en la retenció dels joves. També és important acompanyar els joves interessats en anar a viure a les zones rurals durant el seu procés de migració i posar en valor els atractius i els actius que les zones rurals els poden oferir.

Un dels aspectes transferibles a Catalunya seria la creació d'una "oficina única" que fos un referent per a l'acompanyament i la prestació de serveis unificats i de manera personalitzada per facilitar l'adaptació i la integració de la persona jove que té interès en instal·lar-se en una zona rural i que vagi més enllà de l'aspecte de recerca de feina. La coordinació de tots els serveis en un únic ens contribuiria a reduir la duplictat de serveis i recursos i facilitaria també la tasca de recerca d'informació i de suport cap als joves.

Actualment, a Catalunya hi ha les "Oficines Joves" que formen part de la Xarxa Nacional d'Emancipació Juvenil (XNEJ), amb la finalitat de facilitar la realització del

projecte de vida atenent la diversitat de formes i models de vida, millorant la taxa d'emancipació juvenil. Les OJ són una iniciativa de la Direcció General de Joventut de la Generalitat de Catalunya que, de manera interinstitucional i interdepartamental, amb altres administracions (ajuntaments i consells comarcals) i agents, posa a l'abast de la joventut una xarxa de serveis i equipaments que ofereixen informació, orientació i assessorament en tots aquells àmbits relacionats amb el procés d'emancipació: treball i empenedoria, educació, salut i habitatge.

El foment de l'arrelament al territori promogut des de les escoles és una altra de les actuacions amb potencialitat per ser transferibles. Es considera que és clau la sensibilització entre els 14 i els 17 anys dels joves rurals que, malgrat que puguin anar a estudiar a fora, tinguin clares les oportunitats que ofereix el territori per poder retornar als seus municipis d'origen si més endavant així ho desitgen.

Les visites exploratòries de joves als territoris d'assentament són un altre element d'interès per posar en contacte joves universitaris amb empreses residenciades al món rural.

A l'hora d'assegurar la viabilitat del projecte en zones rurals, prenen importància les taules de concertació per formar una xarxa d'agents del sector públic i del sector privat.

Contacte:

Place aux jeunes en région

www.placeauxjeunes.qc.ca

admin@placeauxjeunes.qc.ca

Nota: informació parcialment extreta de l'informe *Visita d'Intercanvi d'experiències amb Place aux Jeunes en region (Quebec)* elaborada per ARCA (2011).

Projecte Odisseu i eina Retorna: talent jove al món rural

Imatge promocional del projecte. Propietat d'ARCA

Àmbit territorial

L'àmbit territorial del projecte Odisseu són les zones rurals de Catalunya.

Descripció

El projecte Odisseu està impulsat per la Direcció General de Desenvolupament Rural del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació i la Direcció General de Joventut del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, a partir d'una iniciativa conjunta de la Fundació del Món Rural i de l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya, amb la col·laboració dels Grups d'Acció Local Leader de Catalunya i la xarxa de professionals de joventut.

L'objectiu és afavorir el retorn i la inserció laboral del capital humà jove al seu territori rural d'origen actuant en els principals actors que influeixen en aquesta transició:

universitats, empreses-nodes empresarials i agents relacionats amb les polítiques de treball i de joves.

Per tant, amb el projecte Odisseu es vol acompanyar i fer seguiment als i les joves interessats en conèixer millor les oportunitats que hi ha als entorns rurals per desenvolupar un projecte professional, siguin originaris d'aquestes zones rurals o d'altres. A través de diferents activitats, Odisseu acostava oportunitats laborals o convidava a crear iniciatives emprenedores que, alhora, permetin conèixer millor com es viu al món rural.

Funcionament

El projecte actua de forma transversal sobre els agents que incideixen en aquesta transició per facilitar el retorn dels i les joves (centres de formació, teixit empresarial i administració) i també porta a terme accions de divulgació i sensibilització sobre els impactes de les migracions juvenils en el medi rural en general i en els centres de formació.

L'èxode de persones joves, majoritàriament per formació però també per treball, cap a zones urbanes i el fet que en acabar la formació no retornin a la seva zona o municipi d'origen és un repte principal per al desenvolupament socioeconòmic i la vertebració dels territoris rurals. Aquest fenomen no és nou i contribueix als processos d'envelliment, masculinització i despoblament. Per això, és important ser capaç de millorar la capacitat d'atracció i retenció de població jove de les zones rurals.

Les actuacions de referència que s'ofereixen des d'Odisseu són:

- Activitats informatives, de sensibilització i formació per a joves i empreses.
- Concertació d'agents comarcals en promoció econòmica, ocupació, joventut, centres educatius, joves i empreses, a partir de taules de treball.
- Ajuts al Pràcticum Odisseu, que incentiven l'estada de joves universitaris en pràctiques remunerades a les empreses situades en municipis rurals, per tal de promoure la competitivitat empresarial així com el retorn i l'establiment d'aquests joves a les zones rurals.
- Eina Retorna: eina informàtica per connectar joves professionals i empresaris/es per potenciar el creixement econòmic de les zones rurals (amb vinculació directa a la xarxa social de professionals LinkedIn).
- Accions de networking entre joves i empreses: facilitar el contacte entre joves en recerca de feina i empreses de zones rurals amb necessitats de perfils professionals per cobrir.
- Catàleg en línia de recursos i serveis dels territoris rurals per a la instal·lació de nous habitants (web www.viurearural.cat).

Actors

Direcció General de Desenvolupament Rural, del Departament d'Agricultura, Ramadera, Pesca i Alimentació (DARP).

Direcció General de Joventut, del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

Grups d'Acció Local (GAL) Leader de Catalunya.

Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya (ARCA).

Fundació del Món Rural (FMR).

Xarxa de professionals de Joventut del territori català.

Dates

El projecte Odisseu s'inicia l'any 2011 amb la redacció de la *Diagnosi general. Els moviments migratoris de la joventut rural: què ofereix el mercat laboral als i les joves?*, així com un recull comparatiu de casos d'èxit similars en altres països i una visita d'intercanvi d'experiències al programa Place aux jeunes en région, dut a terme al Québec. A partir de l'anàlisi inicial es va dissenyar la metodologia d'intervenció del que seria Odisseu.

Entre els anys 2012-2015, el projecte es desplega territorialment a un total de 14 comarques pilot, de la mà dels GAL i de la xarxa de professionals de joventut.

A partir del 2016 el projecte s'amplia a tots els territoris rurals de Catalunya i es preveu la seva continuïtat durant tot el període de programació 2014-2020 de desenvolupament rural.

Recursos econòmics

Es va impulsar l'any 2011 a partir d'un projecte pilot d'*Experiencias Innovadoras de comunidades autónomas* de la Red Rural Nacional (109.778,06 €).

A partir d'aquí, el finançament del programa prové, bàsicament, de la convocatòria de cooperació Leader dels grups d'acció local, convocada pel DARP anualment, que entre 2012-2016 ha ascendit a 238.334 €, i d'una aportació periòdica anual de la Direcció General de Joventut, que per les mateixes anualitats suma 141.678 €. Cal esmentar que per l'acció Ajuts al Pràcticum Odisseu inclosa en la partida de Joventut també s'ha comptat amb el suport econòmic de la Secretaria d'Universitats i Recerca.

Networking d'Ocupació Jove. Flix, 2016

Jornada de treball Agents Odisseu i xarxa

Pel que fa a l'annualitat 2017, el DARP ha concedit un ajut de cooperació Leader amb un pressupost total de 100.214,67 € (43% FEADER i 57% DARP).

Impacte

• Impacte econòmic

- Resultats de la 1a edició 2015-2016 dels Ajuts al Pràcticum Odisseu:
 - 24 ofertes de pràctiques publicades i 13 convenis de pràctiques tramitats.
- Resultats del 1er Networking d'Ocupació Jove realitzat l'any 2016 a la Ribera d'Ebre:
 - 30 participants, en concret 7 empresaris/es de la comarca i 23 joves universitaris/es de procedències diverses, majoritàriament de la Ribera d'Ebre, però també de la Terra Alta, del Baix Camp i fins i tot de Barcelona.
- 74 cursos i tallers d'emprenedoria i ocupabilitat (1.874 assistents) (2012-2014).
- 28 accions de sensibilització (1.942 assistents) (2012-2014).
- 12 visites i intercanvis amb empreses (766 joves) (2012-2014).
- 6 sessions informatives per a empreses sobre l'acollida d'estudiants en pràctiques (47 empreses assistents i 37 empreses assessorades) i elaboració d'un informe sobre les modalitats de pràctiques.
- Elaboració de 7 fitxes de contactes comarcals de pràctiques i borses de treball i una fitxa amb les borses de pràctiques de les universitats i costos per a l'acollida de joves en pràctiques.
- Resultats 2016:
 - Creació de l'eina Retorna per connectar joves amb qualificació superior i empreses de les comarques rurals (365 joves inscrits/es entre l'octubre 2016 i el 3 de març de 2017).

- 4 sessions de formació per a prescriptors/es de Retorna al territori: a la Seu d'Urgell, a Ripoll, a Balaguer i a Móra d'Ebre (81 assistents).
- Altres sessions o jornades per treballar el vincle jove i empresa rural i difondre eines i recursos per a la contractació de joves (una Riba-Roja i una altra a Falset).
- 9.703 materials editats (llibretes, bolígrafs, planers setmanals, roll-ups, volants...).
- Actualització del portal odisseujove.cat i creació de perfils a les xarxes socials de Facebook i Twitter. A mode d'exemple, el nombre de visualitzacions a Facebook a 31.10.2016 havia arribat a 12.245 persones i 806 interaccions amb les publicacions. A 31.1.2017 hi havia 209 persones seguidores fidelitzades. I en el cas de Twitter el nombre de visualitzacions a 31.10.2016 havia arribat a 18.639 persones. A 31.1.2017, hi havia 109 seguidors/es fidelitzats.
- 29 xerrades i tallers informatius del projecte Odisseu als centres educatius (2n de batxillerat i cicles formatius superiors) amb l'assistència total de 701 joves.
- 4 punts d'informació específics sobre el projecte i com a espai de diàleg amb joves sobre el vincle amb el territori rural i el desenvolupament local a la Fira de formatges artesans del Pirineu i Workshop d'ocupació de la Seu d'Urgell, Fira del Treball de Cerdanya i Fira de la tardor de Sort.
- Creació d'una plataforma virtual per visibilitzar i facilitar l'accés als recursos i serveis de totes les comarques Leader de Catalunya (Viure a Rural): 960 recursos indexats en 7 vectors: Treball i empenedoria; Educació; Salut; Habitatge; Esports; Cultura i lleure; i Medi ambient.

• **Impacte social-territorial**

- S'ha treballat en 14 comarques pilot amb més de 100 reunions en taules de concertació i 480 agents implicats.
- Elaboració d'una diagnosi marc sobre les migracions de joves en territoris rurals i 12 diagnosis territorials.
- A nivell comarcal, alguns grups d'acció local han dut a terme accions específiques al seu territori. El 2016 destaquem "Arranca" del Consorci Leader Noguera-Segrià Nord (conjuntament amb el programa Catalunya Emprèn de la Generalitat i l'Oficina Jove de la Noguera, amb el suport del Consell Comarcal de la Noguera i dels ajuntaments del territori del GAL) amb els següents resultats quantitius:
 - Participants: 6 instituts d'educació secundària, 115 joves, 14 empresari/àries, 8 tècnics/es i 12 professors/es.
 - 6 visites a 19 empreses de sectors diversos: fusteria, ramaderia, alimentaris, adobs, viver d'empreses i informàtica, càmping, comerç, coworking, publicista, artesania tèxtil, genètica animal, maquinària agrícola, restauració...
- Creació d'una metodologia per conèixer l'opinió de joves originaris de les àrees rurals i sobre el fenomen de la migració juvenil a Catalunya i la possibilitat de retorn. Edició d'un [Qüestionari digital](#) (a finals de 2016 s'havien recollit 71 respostes)

- Una part important de la població jove universitària i postuniversitària d'origen rural que resideix a les principals ciutats de Catalunya utilitzen el tren com a mitjà de transport en els seus trasllats del lloc d'origen al de residència. Les estacions de tren, les andanes i els vagons són espais de transició entre diferents espais físics, culturals o simbòlics i contextualitzen bé el projecte. I per aquest motiu es van organitzar dos punts informatius a les estacions de Puigcerdà (línia R3) i de Tortosa (línia R16) que va permetre contactar, dialogar i intercanviar impressions sobre les possibilitats de retorn d'aquests joves al territori rural d'origen.
- Elaboració de la *Diagnosi de la incorporació de joves al sector agrari a Catalunya* a partir de la mesura 112 del PDR 2007-2014: Estudi quantitatiu i qualitatiu dels perfils d'aquest col·lectiu joves i la viabilitat de les explotacions que han creat.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- L'element innovador del programa és la seva metodologia i el plantejament del diàleg i la interacció entre els diferents agents, enllaçant les zones rurals i les urbanes i, alhora, els diferents àmbits d'actuació, establint vincles i afrontant el problema de la migració juvenil a les àrees rurals des d'una perspectiva holística.
- A Catalunya les universitats són relativament properes als territoris rurals i 4 d'elles tenen caràcter territorial i són les que han mostrat una major implicació en el projecte.

Punts dèbils

- L'objectiu del projecte és molt ambiciós i inicialment va faltar concreció en les accions a desenvolupar.
- Resulta molt difícil establir canals de comunicació amb les universitats i les zones rurals per captar joves interessats en instal·lar-se en territoris rurals. En el cas dels joves d'origen rural s'ha optat per intervenir abans que abandonin el territori en l'etapa escolar.
- La participació de diferents entitats i institucions és positiva en un projecte transversal com aquest però dificulta la coordinació i implementació de les accions. A escala comarcal, resulta complicat mantenir la implicació i la dinàmica de concertació d'agents.
- Els indicadors de resultats no són a curt termini i és difícil mesurar l'impacte sobre l'objectiu inicial.

Aplicabilitat

Els aspectes del projecte que presenten una major aplicabilitat en altres territoris són l'especificitat rural, l'eina Retorna i les diferents metodologies per a posar en contacte joves i empreses.

Contacte:

Projecte Odisseu

<http://www.odisseujove.cat/>

info@odisseujove.cat

Desenvolupament sostenible

Itinerànnia, xarxa de senders locals

Traçat senyalitzat d'itinerari a la zona de Cap de Creus (Alt Empordà)

Àmbit territorial

Itinerànnia és una xarxa de senders de 2.500 km entre les comarques del Ripollès, la Garrotxa i l'Alt Empordà.

Descripció

Itinerànnia està basada en el model suís de manera que la xarxa de senders és com un mapa de carreteres, però pedestre, que permet anar d'un punt a qualsevol altre punt.

El projecte va néixer l'any 2004 arran d'un fons de cooperació del programa Leader. La gènesi de la iniciativa parteix del moment en què la comarca de la Garrotxa es planteja com un dels seus objectius claus treballar en la desestacionalització turística en el marc de l'estratègia que estava desenvolupant d'acord amb els principis de la Carta Europea de Turisme Sostenible. Per aquest motiu, la Fundació Garrotxa Líder, com a Grup d'Acció Local, va encarregar un estudi en què es va enfocar que el senderisme a

públics europeus motivats per realitzar viatges per caminar i als quals, mentre van recorrent el territori, se'ls fa el transport de les maletes. Per tant, es tractava de turistes respectuosos amb el medi natural i molt interessats en la idiosincràsia local.

L'estudi també determinava que la comarca era un territori una mica reduït per fer-lo atractiu a aquests tipus de viatges. En aquest moment va ser quan es va entrar en contacte amb les comarques veïnes. El Ripollès també tenia programa Leader i aquestes dues comarques van poder finançar la implantació de la xarxa de senders amb ajuts de cooperació entre GAL. Per la seva banda, l'Alt Empordà va entrar al projecte, inicialment, a través d'un ajut PRODER i una altra part de la implantació de la xarxa es va pagar amb el Pla únic d'obres i serveis de Catalunya (PUOSC).

Els objectius que fonamenten l'itinerària són els següents:

- Promoure el posicionament dels territoris que integren la xarxa com a destinació senderística diferenciada i reconeguda.
- Garantir el desenvolupament territorial a través de la conservació de la xarxa de camins senyalitzats i homologats i de la creació, difusió i promoció de productes turístics en la xarxa de senders.
- Desestacionalitzar la demanda i reduir la hiperfreqüència de determinades àrees del territori.

Funcionament

A l'inici els socis impulsors eren els 3 Grups d'Acció Local i les entitats de promoció comarcal eren associades al projecte. L'any 2010, quan la xarxa estava ja implantada al territori, les entitats de promoció comarcal van prendre la responsabilitat de seguir fent la promoció del senderisme i la xarxa de senders i els consells comarcals van assumir la responsabilitat de mantenir-ne els camins. Llavors, es crea el Consell Dinamitzador.

El Consell Dinamitzador d'itinerària està format pels Consells Comarcals i per les entitats impulsores del projecte (Consorti Ripollès Desenvolupament, Turisme Garrotxa i Alt Empordà Turisme). Consta de tres comissions especials de treball:

La comissió política integrada pels presidents dels Consells Comarcals, juntament amb els presidents de les entitats impulsores abans esmentades. La seva funció és vetllar per mantenir els camins de la xarxa, la reposició i millora de la senyalització horitzontal i vertical, la promoció adequada d'aquesta infraestructura per tal que reverteixi en una millora econòmica i social pels territoris que formen part de la xarxa de senders.

Senyalització pròpia d'Itinerànnia. Comarca de la Garrotxa *Itinerari a la comarca del Ripollès, entre Ogassa i Sant Joan de les Abadesses*

- La Comissió executiva que s'encarrega d'impulsar totes les accions encaminades a un bon funcionament de la xarxa de senders. Està formada pels gerents dels Consells Comarcals o qui aquests designin i els components del comitè de pilotatge, gerents i tècnics de les entitats impulsores juntament amb la coordinació del projecte.
- Taula de concertació amb entitats de conservació de natura i grups excursionistes. Dins d'aquesta comissió hi ha totes les entitats de conservació de natura i grups excursionistes dels territoris que formen part de la xarxa de senders i es convoquen a una sessió conjunta anual i és rotatiu als diferents territoris.

En definitiva, Itinerànnia ofereix als visitants una infraestructura de 2.500 km de camins connectats en xarxa que permeten desplaçar-se pel territori. A partir d'aquesta infraestructura i depenent de les motivacions de cada tipus de turista s'han anat desenvolupant diferents productes turístics:

- Viatges de senderisme comercialitzats per agències de viatges.
- Propostes d'itineraris sobre la mateixa xarxa que tenen un fulletó específic amb la ruta explicada i es poden consultar a través de l'aplicació per mòbils.
- Eina de *routing* a partir de la qual cadascú es pot crear la ruta que vulgui posant on la vol iniciar i on la vol acabar, llavors es calcula i es pot descarregar el *track* del tram concret que es vol caminar.

A més de tot el que s'ofereix al turista com a client final, des d'Itinerànnia també s'impulsa la creació de producte a través d'operadors internacionals. Es contacta amb ells a través del Patronat de Turisme o l'Agència Catalana de Turisme i se'ls ajuda en la creació de productes per tal que ho puguin oferir en els seus catàlegs.

Els municipis també han mostrat interès en densificar la xarxa i a més de tenir la xarxa bàsica que són els 2.500 quilòmetres que uneixen un poble amb l'altre, s'estan fent itineraris circulars que surten de la xarxa, però que van a llocs d'interès patrimonial o paisatgístic. Aquests itineraris se senyalitzen amb la punta verda mentre que la xarxa

bàsica que indica municipis es marca amb punta vermella. Totes aquestes rutes també es poden consultar a l'aplicació per a mòbils.

Un dels objectius pels propers anys és impulsar la creació de productes sobre els camins d'Itinerànnia per altres usos, no només per caminar sinó també per córrer, anar amb bicicleta, amb raquetes de neu a l'hivern, entre d'altres de possibles.

Actors

Inicialment, els Grups d'Acció Local de les tres comarques integrades al projecte.

Després, entren a liderar el projecte, els 3 consells comarcals dels territoris implicats: el Consell Comarcal del Ripollès, el Consell Comarcal de la Garrotxa i el Consell Comarcal de l'Alt Empordà.

I tres organismes de promoció econòmica i turística d'aquests territoris: Consorci Ripollès Desenvolupament, Turisme Garrotxa i Alt Empordà Turisme.

Dates

El 2004 és quan des de la Garrotxa s'entra en contacte amb les altres dues comarques i se sol·licita l'ajut europeu de cooperació.

El 2008-2009 és quan s'acaba d'implantar la xarxa a totes les comarques.

El 2010 es crea la figura del Consell Dinamitzador i es prenen responsabilitats importants en el manteniment dels camins i del cost de la persona responsable de la coordinació del projecte.

El 2015 comencen a haver-hi municipis que demanen densificar la xarxa i es van creant itineraris circulars seguint el model d'Itinerànnia.

Recursos econòmics

Per tal de poder posar en marxa el projecte va ser necessari implementar una sèrie d'accions: estudis de camins històrics, estudi de definició de camins que formarien part de la xarxa, realització de continguts de la senyalització i ubicació dels pals, redacció del manual de senyalització i redacció del manual de manteniment, col·locació de la senyalització i marcatge dels 2.500 quilòmetres de camins. El total d'aquesta inversió inicial és al voltant d'un milió d'euros.

El cost del manteniment actual de la xarxa de camins es reparteix entre les tres comarques i es troba entorn d'uns 100.000 € anuals. Cada comarca es responsabilitza dels quilòmetres que li pertocuen i aporta el cost del finançament de formes diferents. Al Ripollès, es finança una part a través del PUOSC i l'altra part és assumida pels municipis segons el percentatge de camins. A la Garrotxa s'assumeix a través del PUOSC i de la taxa turística. Els municipis aporten una part dels diners de la taxa turística per portar a terme el manteniment. A l'Alt Empordà el cost del manteniment s'obté a través del PUOSC.

Els Consells Comarcals també assumeixen el cost del tècnic de coordinació, cada Consell Comarcal aporta un terç del cost tècnic.

Les partides de promoció del projecte les aporta cada comarca a través dels ens de promoció turística comarcal. Hi ha accions que s'assumeixen a parts iguals entre els tres territoris com ara la pàgina web, l'aplicació per mòbils, el sistema *routing* i de gestió d'incidències i l'assistència a workshops, entre d'altres. Aquestes despeses compartides suposarien uns 12.000 € l'any, en conjunt.

Les accions específiques de cada comarca (edició de material específic de senderisme, edició d'itineraris, famtrips, entre d'altres), formen part del pressupost i del pla d'accions de cada ens de promoció comarcal i depèn de la disponibilitat pressupostària que tinguin anualment.

Impacte

Cada any es du a terme un estudi quantitatiu per saber quina és la incidència de les actuacions realitzades en matèria de senderisme a través de la xarxa de senders Itinerànnia a les comarques del Ripollès, la Garrotxa i l'Alt Empordà.

• **Impacte econòmic i social**

- Any 2008 (inici del projecte): es van detectar 38 productes de senderisme a les 3 comarques. El 2013 ja n'eren 91, i un any més tard havien augmentat a 131.
- L'estimació de la xifra de negoci que han suposat els clients europeus durant el 2014 és de 3.351.590 €. La xifra es basa en el preu dels paquets turístics, calculant així mateix les despeses generades en alimentació (en cas que no estigui inclosa total o parcialment en l'oferta) i en comerç i compres.
- L'estada mitjana dels productes analitzats de senderisme és de 6,03 nits, dels quals 4,25 dies es passen a les tres comarques que formen part de la xarxa de senders.
- S'han estimat 4.946 persones respecte les 4.772 persones del 2013, que en total de dies d'estada al territori suposaria un total de 21.020 pernотacions.
- L'any 2014 hi va haver un 13,33% d'increment de visites al web.
- L'aplicació del projecte per a dispositius mòbils va tenir 2.600 baixades (entre la Setmana Santa del 2014 i la del 2015).

- Llocs de treball directes: un lloc de treball directe (persona tècnica coordinació), una nova empresa creada que realitza el manteniment de part de la xarxa de camins (dues persones), una agència de viatges receptiva que treballa en l'àmbit territorial d'ltinerània (dues persones) i ampliació de personal permanent en empreses de manteniment ja existents (com a mínim dues persones).
- Llocs de treball indirectes: en allotjaments (hotels, cases rurals) que incrementen les ocupacions entre setmana i que poden ampliar horaris del personal que abans només tenien cap de setmana. El projecte hi ha contribuït, malgrat que no s'ha quantificat aquest aspecte.
- Perfil dels clients. El tipus de client europeu que realitza aquests viatges són persones de més de 55 anys, que vénen amb parella o en grup, de nivell cultural i adquisitiu mig-alt. Són amants de la natura i molt respectuosos amb el medi ambient. Els agrada rebre un tracte molt proper i familiar en els establiments, allotjant-se en cases de turisme rural i hotels de petites dimensions i tenen gran interès en conèixer productes de la gastronomia local, la cultura i la forma de vida dels llocs que van trobant al llarg del camí. Viatgen en períodes de baixa ocupació: tardor i primavera i entre setmana.

El client internacional, però, no és l'únic usuari de la xarxa de senders: hi trobem també el turista de proximitat. Per aquest perfil, tot i que el motiu principal del seu viatge no és el senderisme, sí que té interès en realitzar una activitat de senderisme durant el seu viatge. Del total de visitants del web del projecte, un 48% visiten l'apartat de propostes d'itineraris creats específicament pels turistes de proximitat i que any rere any es va completant.

- **Impacte territorial i ambiental**

El projecte assegura la conservació i manteniment de la xarxa de camins integrats dins d'ltinerània i, al mateix temps, ha permès ampliar la importància de conservar, mantenir i posar en valor altres camins que, inicialment, no hi estaven integrats, ampliant les ramificacions i la densificació de la xarxa principal.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Visió territorial àmplia que permet que el projecte tingui més ressò i una visió enfocada als interessos dels turistes.
- Bagatge dels diferents territoris que permet la transferència de coneixements, no només en senderisme, sinó també en gestió turística dels projectes comarcals.
- Consens polític entre les administracions que impulsen el projecte perquè ha prevalgut per davant de tot la contribució positiva del projecte per fer front a la desestacionalització turística.
- La cooperació com a forma de treball.

Punts dèbils

- Els ritmes entre tots els agents no sempre són els mateixos.
- Dificultat per posar en marxa alguns processos pel fet d'haver-hi molts interlocutors.
- Inicialment, Itinerànnia va ser un projecte sense cap cost pels municipis ja que es va pagar amb fons europeus. Aquesta no implicació municipal en la primera part del projecte, condiona que, ara, no tots els municipis se sentin igual de responsables amb la seva part de la xarxa de senders i que la vegin com un recurs turístic del municipi.

Aplicabilitat

Tot el projecte en conjunt és transferible, des de l'enfocament del senderisme en xarxa fins a l'organització interna supracomarcal implicant els consells comarcals, els municipis i les entitats públic-privades de promoció econòmica i turisme d'aquests territoris.

Des del punt de vista del desenvolupament econòmic local, el senderisme crea ocupació i rendes, complementa les activitats econòmiques i diversifica l'estructura productiva, facilita posar en valor altres recursos territorials (patrimoni, paisatge, etc.), millora globalment l'oferta territorial i contribueix a cohesionar el territori.

Contacte:

Itinerànnia

<http://www.itinerannia.net>

info@itinerannia.net

Territoris serens, un model de desenvolupament basat en les singularitats

Imatge gràfica de Territoris Serens

Àmbit territorial

Territoris Serens abraça els 33 municipis dels territoris del Lluçanès, el Cabrerès, la Vall del Ges, Orís i Bisaura i el Moianès.

Descripció

Els Territoris Serens són una xarxa de territoris (el Lluçanès, la Vall del Ges, Orís i Bisaura, el Moianès i el Cabrerès) que aposten per un model de desenvolupament endogen centrat en la gent que hi viu, potenciant la participació i el dinamisme dels agents i recursos propis i fent de la "serenitat" un paradigma de l'estil de vida que s'hi persegueix. La seva filosofia s'inspira amb la del moviment de les anomenades "slow cities", però adaptat a l'àmbit territorial català, i que consisteix, entre d'altres coses a enfocar l'urbanisme local al servei de les persones, a promoure els valors de l'educació, a potenciar les qualitats positives del territori, i a consumir productes agroalimentaris propis per millorar la sostenibilitat ambiental.

Aquests quatre àmbits geogràfics implicats tenen uns trets prou similars i persegueixen centrar el model de desenvolupament en el propi territori. Les línies centrals de treball són: Territori i entorn, Treball i economia i Cicle de vida.

Aquest projecte sorgeix de la necessitat de reflexionar sobre quines característiques ha de tenir la innovació en territoris rurals com els esmentats, que tenen serioses limitacions i desavantatges respecte a d'altres més ben comunicats i amb més serveis. En aquestes zones es duen a terme una gran diversitat d'iniciatives de petit format (com ara els serveis residencials, l'hostaleria, el comerç local, la producció semiartesanal d'aliments i d'altres productes, el turisme rural, els petits tallers, etc.) que tenen una notable importància socioeconòmica.

Es tracta de potenciar un model de desenvolupament territorial lligat a les singularitats, generant així un marc estratègic que serveixi com a base per a la dinamització local de cada espai.

Funcionament

Entre els anys 2005 i 2006 es fa un treball conjunt entre les oficines de promoció econòmica de la comarca d'Osona en el marc del Pla d'Innovació d'Osona. Del Pla d'Innovació d'Osona, en sorgeixen 7 línies estratègiques a desenvolupar, una de les quals és Territoris Serens. En aquesta línia estratègica es crea un acord de treball entre els territoris rurals: Lluçanès, Vall del Ges, Orís i Bisaura, Cabrerès i Moianès.

Entre els anys 2007 i 2008 es desenvolupa l'estratègia Territoris Serens començant en fer una cerca de referents i arguments (moviment Slow). D'aquí en surten les 3 línies de treball esmentades:

- Territori i entorn
- Treball i economia
- Cicle de la vida

S'elaboren els tres documents estratègics de base de cada àmbit amb el suport de consultors, experts, coneixent experiències similars i fomentant la participació entre els ajuntaments, entitats i agents socioeconòmics.

Mitjançant dos processos de participació (Lluçanès 2010 i Lluçanès Territori Serè), es fa la priorització, consens i validació de les línies de treball. Els espais de participació creats en aquests processos participatius han consistit en:

- Taules de treball (intersectorial, cultura i turisme, formació, joves, gent gran), tallers de debat i participació, enquestes a la població, presentació i retorn dels resultats.
- Jornada de treball (2010) de retorn de les taules de participació i debat del projecte territoris serens.

Un cop consensuada l'estratègia de Territoris Serens, els anys següents s'ha procedit a la implementació de l'estratègia territorial. A part del seguiment general del projecte i adaptació de les línies i plans de treball, s'han realitzat accions de coneixement i difusió del projecte, accions de promoció i marca i, de forma més concreta, l'itinerari

Serè, un recorregut el qual està editat i traquejat per fer caminant entre els 4 territoris (<https://ca.wikiloc.com/wikiloc/view.do?id=1654258>).

Amb el temps, Territoris Serens ha sofert una evolució. Malgrat deixar d'utilitzar-se el concepte com a marca territorial, les bases i línies estratègiques del projecte Territoris Serens han estat incorporades en els plans de treball, plans estratègics i fulls operatius de les entitats impulsores dels projectes. Per tant Territoris Serens ha esdevingut un element per bastir les estratègies de desenvolupament rural i en el fons moltes de les accions o línies de treball desenvolupades des del Consorci estan sota el paraigües i per tant en sintonia amb Territoris Serens.

Actors

Consorci del Lluçanès, Consorci de la Vall del Ges, Orís i Bisaura, Consorci del Moianès i Cabrerès. Tradicionalment el Consorci del Lluçanès és l'ens que ha tingut un paper més rellevant en Territoris Serens com a coordinador de les accions i beneficiari dels ajuts sol·licitats i rebuts. I tots els territoris formen part del grup de treball i les actuacions a realitzar. La reformulació, si s'escau, de línies estratègiques i plans de treball es realitzen de forma conjunta.

Dates

L'any 2010, a partir de diferents processos de participació ciutadana es validen i consensuen les línies de treball. A partir d'aleshores es procedeix a la implementació de l'estratègia i a la realització de les diferents actuacions en l'àmbit territorial.

Recursos econòmics

El projecte ha comptat amb el suport de la Diputació de Barcelona per la seva implantació al llarg de diverses anualitats.

Estand promocional de Territoris Serens en diferents fires

Impacte

- **Impacte social-territorial**

- Ha permès la construcció d'un marc conceptual a partir del qual bastir línies estratègiques de desenvolupament rural.
- Ha alimentat els plans i fulls operatius de les entitats que en formen part i ha propiciat el desenvolupament de projectes i accions paral·lels (per exemple, la ruta del pa i de la llet; la recuperació de llavors; la carta del paisatge; el territori educador, etc.)
- Malgrat no ser utilitzat majoritàriament com a marca, sí que ha esdevingut un projecte pilot de "branding" territorial, en què el propi concepte i valors que transmet el projecte són utilitzats per a les definicions del territori.
- Ha aconseguit el treball en xarxa entre territoris i ens locals amb un enfocament de desenvolupament territorial.
- Ha generat accions visibles.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Treball transversal centrat en nous models de desenvolupament i noves oportunitats territorials.
- Establiment de bases per definir plans estratègics de les entitats.
- Desenvolupament de conceptes teòrics en accions pràctiques.

Punts dèbils

- Actualment hi ha una sèrie de limitacions que no permeten avançar suficientment en el projecte de Territoris Serens, i en conseqüència, fan que el projecte estigui força aturat.
 - La primera fa referència al marge relativament estret d'actuació del que es disposa des del món local per adoptar aquests models de desenvolupament.
 - La segona fa referència al treball operatiu i de concertació. El fet de desenvolupar de forma conjunta entre diferents ens locals supramunicipals, amb els seus ritmes, processos, dificultats i prioritats polítiques i de desenvolupament, requereix un gran esforç de coordinació, que en moltes ocasions no és possible a causa de la manca de temps que es pot destinar a aquests tipus d'accions.

Aplicabilitat

L'aplicabilitat de Territoris Serens rau en primer lloc en la possibilitat de definir conjuntament les estratègies i en la incorporació en aquesta definició de diferents agents territorials, i el fet de construir a través del propi projecte els plans estratègics locals. En segon lloc, resulta d'interès per a territoris amb característiques similars i valors associats a la tranquil·litat, la lentitud, la posada en valor dels recursos i sabers locals, etc.

Contacte:

ConSORCI del Lluçanès

<https://www.consorci.llucanes.cat>

Xavier Barniol

consorci@llucanes.cat

Les ciutats en transició i la seva aplicació a Catalunya

Preparant l'hort comunitari d'Argelaguer en transició

Àmbit territorial

Existeixen més de 1.700 iniciatives en gairebé 50 països, en més de 20 xarxes nacionals. Actualment hi ha més de 40 iniciatives en marxa a Espanya. A Catalunya trobem iniciatives en l'àmbit urbà, a Cardedeu (18.158 hab), Granollers (60.174 hab), Vilanova i la Geltrú (65.972 hab), el barri de Sant Martí de Barcelona (26.152 hab), i també en pobles petits: Santa Coloma de Queralt (2.726 habitants), Tous (1.190 hab.), i micropobles com Argelaguer (415 hab.).

Descripció

Davant els grans reptes globals que ha d'afrontar el planeta (canvi climàtic, manca de seguretat energètica, inestabilitat econòmica i esgotament dels recursos), el moviment de la transició és una proposta d'acció local amb una visió orientada a canviar el món, creant comunitats resilents que siguin capaces d'afrontar les adversitats i dificultats externes, explorant i generant des de la pràctica un retorn conscient a una vida local.

Els moviments de transició es fonamenten en uns determinats principis i valors:

- Consciència dels límits de recursos i creació de capacitat de resiliència.
- Promoció de la inclusió i la justícia social.
- Principi de subsidiarietat (autoorganització i presa de decisions en el nivell apropiat).
- Atenció a l'equilibri.
- Part d'una xarxa d'experimentació i aprenentatge.
- Compartir lliurement idees i poder.
- Col·laboració i cerca de sinergies.
- Foment de la visió positiva i la creativitat.

La Transition Network és la xarxa de ciutats i projectes que treballen per la transició energètica i ambiental, creada l'any 2006 per inspirar i donar suport a les comunitats.

La primera ciutat que va utilitzar el nom de ciutat en transició va ser Totnes, al Regne Unit, ciutat situada al sud d'Anglaterra i que té uns 7.500 habitants. Aquest poble va iniciar el 2005 un procés de transició (Totnes Transition Town, TTT) que es pot considerar el pioner de tots els que han vingut després. L'iniciador va ser Rob Hopkins. La idea darrera del moviment és que una ciutat amb menys consum energètic i de recursos serà en el futur més resilient i més agradable que no pas ho és en el present. El moviment TTT va començar amb un conjunt d'activitats orientades a conscienciar la població en diversos temes com el pic del petroli, el canvi climàtic, etc. L'any següent es van començar a organitzar grups de treball i dur a terme accions orientades a construir un futur amb més resiliència i menys consum energètic per Totnes.

Funcionament

El moviment internacional de transició s'organitza a cada país mitjançant una xarxa formada per les iniciatives locals i un eix vertebrador. En aquest sentit, la Red de Transición-RedT és la xarxa espanyola dins la Transition Network. Treballa per visibilitzar i dinamitzar el moviment així com recolzar les iniciatives locals i connectar-les entre si i internacionalment. L'acompanyament de la transició es realitza per mitjà de formació certificada per Transition Network a diferents nivells:

- Curs oficial "Com iniciar la Transició" de caràcter experiencial i participatiu.
- Curs "Com avançar la Transició", de continuació i aprofundiment amb eines imaginatives per fer un pas endavant i consolidar la transició a la comunitat.
- Formació per a la transició interior que ofereix eines, casos d'estudi, conceptes i fórmules creatives.
- Curs en línia de Transició per posar en marxa iniciatives i projectes de transició a la comunitat, ja sigui un poble, un barri o una ciutat.

Xerrada -col·loqui Argelaguer en Transició

Aniversari i Festa del Donar Argelaguer en Transició

El procés de la transició, segons el moviment, inclou diferents etapes:

- Començar, reunir un grup de gent entusiasta amb qui començar la transició.
- Avançar, descobrir que s'està convertint en un procés viable i apassionant.
- Connectar, tractar d'ampliar la implicació amb la comunitat local.
- Construir, augmentar d'escala en què s'està treballant.
- Atrevir-se a somiar, imaginar-se com podrien ser les coses si aquesta transició ocorregués a tot arreu.

A partir del 2015, RedT decideix fer un pas més i involucrar l'administració pública en el procés de transformació cap a una societat més resilient i sostenible. Així, es crea Municipis en Transició en el marc de la xarxa internacional. Es busca, d'una banda, investigar i recopilar pràctiques existents de resiliència a nivell municipal que siguin replicables i escalables a nivell estatal. D'altra banda, es pretén desenvolupar una metodologia de consultoria de sostenibilitat i resiliència. A principis de 2016 es llança el projecte amb una fase de prova pilot i se seleccionen 3 municipis de tot el territori espanyol:

- Argelaguer (Girona, Catalunya)
- Carcaboso (Cáceres, Extremadura)
- Orendain (Guipúscoa, País Basc)

En el cas d'Argelaguer, micropoble seleccionat, finalment no ha estat possible la continuació del seu ajuntament al projecte per limitacions econòmiques. Amb tot, des de l'ajuntament s'ha creat una taula que integra l'associació de veïns i el col·lectiu Argelaguer en Transició, i que ha de permetre seguir debatent i avançant en aquest àmbit.

Argelaguer en Transició és una iniciativa sense ànim de lucre d'un petit grup de veïns. Algunes de les iniciatives que han promogut són les següents:

- Cooperativa de consum: grup de persones que fa una compra conjunta i directa a productors ecològics i de proximitat. Actualment, són unes 25 famílies.

- Cistella compartida: dins la cooperativa de consum es reserva un espai (una cistella) en la que setmanalment tothom que té hort pot aportar aquells excedents que produeix i no consumeix.
- Festa aniversari Argelaguer en Transició i Fira del donar: durant el març té lloc una festa de celebració d'aniversari, amb una fira del donar o del regal en què es promou l'hàbit de donar, l'hàbit d'acceptar i l'hàbit de ser recíproc. Enguany, celebren el 5è aniversari.
- Tallers i conferències, amb assistència d'entre 10 i 40 persones.
- [Hort compartit i col·laboratiu d'Argelaguer en Transició](#). Actualment, hi participen unes 8 famílies.
- Sortides de descoberta i coneixement de l'entorn proper.
- Cine Fòrum.
- Espai de biblioteca, videoteca, i altres recursos al bloc.
- Foment del cotxe compartit.
- Banc del temps.
- Botiga lliure, consistent en intercanvi d'objectes i productes.
- Cosateca. Espai de préstec d'eines i altres objectes que es poden compartir.
- Traducció al català del llibre *Guia para o descenso enerxetico*.
- Assemblea: trobada oberta mensual per revisar la feina feta i programar noves activitats.

Argelaguer en transició disposa d'un [bloc](#) en el qual, a més de posar-hi referències informatives sobre l'abast del problema (webs, blocs, vídeos, biblioteca, notícies, etc.), es fan propostes sobre què es pot fer individualment i col·lectivament per avançar cap a la transició. També és l'espai de comunicació i divulgació de les accions que el col·lectiu realitza.

Actors

Transition Network és la xarxa de ciutats i projectes que treballen per la transició sostenible.

Red en transición és la xarxa espanyola dins la Transition Network que promou la transició a les comunitats i als municipis.

Col·lectius i entitats locals que impulsen un procés de transició al seu municipi o al seu àmbit local.

Ajuntaments que se sumen al moviment en transició i impulsen un projecte en clau de municipi.

Dates

El 2005 Rob Hopkins inicia el procés de transició a Totnes, amb un conjunt d'activitats orientades a conscienciar la població en diversos temes com el pic del petroli, el canvi climàtic, etc. A partir del 2006 es van començar a organitzar grups de treball i dur a terme accions orientades a construir un futur amb més resiliència i menys consum energètic. A partir d'aleshores, el moviment s'ha anat estenent per diferents ciutats i municipis d'arreu del món.

Recursos econòmics

A nivell local, cada col·lectiu o comunitat s'autogestiona per aconseguir el finançament de les accions o bé es promou l'intercanvi de serveis. En el cas dels ens locals, es poden destinar partides pressupostàries anuals al projecte de transició.

A nivell de la Red de Transición, se cerca la col·laboració per mitjà de l'intercanvi i el voluntariat. També es contempen les donacions.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- Contribució a reforçar les economies locals a partir de la producció, intercanvi i consum de proximitat.

- **Impacte social-territorial**

- Consciència de la capacitat de canvi global.
- Creació de comunitats que treballen i comparteixen en xarxa.
- Moviment amb projecció internacional i capacitat de replicació.
- Des de 2013 més de 300 persones han realitzat el curs "Iniciar la Transició" en diferents indrets de l'estat: Madrid, Barcelona, Gran Canaria, Marbella, Mallorca, Valencia i Cardedeu, i internacionalment s'ha realitzat amb èxit en més de 100 ocasions a diferents països. Des de 2013 més de 200 participants han realitzat el curs "Com avançar la Transició".
- En l'àmbit de les iniciatives més locals, com és Argelaguer, el moviment ha despertat interès per part de comunitats i grups d'altres indrets.

- **Impacte ambiental**

- Reducció de la dependència dels combustibles fòssils (no renovables), amb la conseqüent reducció d'emissions de gasos d'efecte hivernacle.
- Aposta per les energies renovables.

- Reducció de la generació de residus, apostant per la reutilització i la minimització
- Aposta per la sobirania alimentària, energètica, etc.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Sorgeix des de la iniciativa local i amb una visió de transformació col·lectiva i comunitària.
- És un moviment que té capacitat de replicació i escalabilitat.
- Són iniciatives que treballen en xarxa i s'interconnecten.

Punts dèbils

- Poca capacitat d'augmentar els recursos en les formacions (temps, diners, personal).
- Dificultat per avançar amb la motivació personal de cada persona o de cada comunitat, en tractar-se d'un moviment voluntari.
- La consecució del canvi és a mig-llarg termini, per tant, cal ser perseverants.
- En l'àmbit local, els ajuntaments poden no alinear-se en la mesura desitjable amb la comunitat local en transició, limitant-se la capacitat de poder avançar en la transició.

Aplicabilitat

L'energia és una de les dimensions principals de la sostenibilitat i un àmbit que hauria de formar part (juntament amb l'habitatge, l'alimentació o les finances) de la nova agenda del desenvolupament econòmic local.

La visió central del moviment és la idea que una vida sense combustibles fòssils pot ser molt més satisfactòria que l'actual i, en aquest sentit, s'entén el final de l'era del petroli més com una oportunitat que no pas com una amenaça. Per això es proposa plantejar alternatives de futur que permetin crear un món millor per viure i on les baixes emissions de carboni permetin ser pròspers i resilents, tot deixant enrere el mite del creixement perpetu.

Els factors que determinen el model dels territoris en transició són el desenvolupament de polítiques locals i la cooperació entre diferents administracions, així com la importància d'assolir uns nivells òptims de sostenibilitat, en termes de qualitat ambiental, al costat d'usos del sòl i teixits urbans adequats. Dins d'aquest context, el model fomenta la transició cap a una estructura econòmica formada per activitats baixes en carboni, que al seu torn demanarà cert múscul inversor i una capacitat ràpida d'adoptar innovacions de caràcter tècnic i social.

Contacte:

Transition Network

<http://www.thetransitionnetwork.org/>

info@transitionnetwork.org

Red de transición

<http://www.reddetransicion.org/>

conecta@reddetransicion.org

Argelaguer en transició

<https://argelaguerentransicio.com/>

Miquel Tort

argelaguerentransicio@gmail.com

TIC i noves oportunitats

Cowocat Rural, plataforma de coworkers per afavorir l'ocupació en entorns rurals

Imatge de l'espai de coworking rural Núria Social (Olot). Foto: Marc Planagumà

Àmbit territorial

El projecte Cowocat_Rural preveu tenir representació als territoris rurals dels 10 Grups d'Acció Local Leader de Catalunya.

Descripció

El projecte de cooperació LEADER Cowocat_Rural sorgeix de la necessitat de promoure l'emprenedoria mitjançant l'ús de les TIC. Amb aquesta iniciativa es vol potenciar la creació d'espais de cotreball a les zones rurals, i fomentar els valors del coworking i del teletreball.

El coworking o treball col·laboratiu permet a professionals independents, emprenedors i PIME de diferents sectors compartir un mateix espai de treball, tant físic com virtual, per desenvolupar iniciatives professionals de forma independent, alhora que es fomenten projectes conjunts. Suposa doncs una oportunitat per a professionals que tenen les TIC com a base de la seva ocupació, i que volen treballar en un espai col·laboratiu sense renunciar a un entorn rural. Així, i de manera indirecta, els espais

de coworking rurals provoquen una activació econòmica i ajuden a fixar la població activat.

Els objectius generals són els següents:

- Difondre el coworking com una nova manera de treballar a través de les TIC a l'entorn rural.
- Fomentar els hàbits del teletreball i el coworking entre els emprenedors dels territoris rurals.
- Sensibilitzar i crear sinergies amb altres territoris rurals en la difusió del coworking.
- Atraure talent i fixar població a l'entorn rural.

Així doncs, Cowocat_Rural permet atraure i fixar capital humà qualificat a les zones rurals, amb la corresponent retenció de talent. Un factor clau pel desenvolupament d'aquests territoris.

Val a dir que aquests objectius generals s'acaben desenvolupant a través d'una sèrie d'objectius estratègics, que tot seguit es detallen:

- Identificar professionals del territori o professionals d'altres zones que puguin treballar a distància a través de les TIC.
- Interconnectar i vincular aquests professionals, entre ells i a l'entorn d'una comunitat de coworking.
- Donar eines i suport als dinamitzadors/es territorials en la seva tasca de nodrir els espais i les comunitats de professionals, i per tal de configurar i mantenir viva i útil aquesta comunitat.
- Disposar d'una base de dades actualitzada de tots els espais de coworking existents en l'àmbit rural, i centralitzar i oferir tota aquesta informació als professionals i altres agents econòmics del territori.
- Transmetre els valors i atributs reals del coworking en els territoris Leader, i potenciar que els espais també assumeixin aquests valors, en facin bandera i els ofereixin als professionals de cada un dels territoris.
- Oferir a professionals dels espais de coworking (o pertanyents a les respectives comunitats), i als propis espais, visibilitat i eines per teixir xarxa i sinergies entre ells.
- Fomentar l'activitat econòmica en els territoris rurals, a través del desenvolupament de projectes compartits entre diferents professionals d'aquests àmbits.
- Possibilitar que els/les dinamitzadors/es acabin configurant-se com una xarxa de difusió i comunicació dels valors del coworking i del propi projecte.
- Donar eines i formació als dinamitzadors pel desenvolupament de les seves tasques.
- Possibilitar la connexió i el sorgiment de projectes compartits entre professionals.

Espai de coworking rural Zona Líquida (Ribarroja d'Ebre)

Espai de coworking rural Palau Cowork (La Seu d'Urgell)

- Transferir els coneixements i experiència en matèria de coworking en l'àmbit rural aconseguida al llarg dels darrers anys i posar-la a l'abast de nous espais, agents i territoris.
- Difondre a persones joves en edat universitària i a estudiants de secundària les possibilitats que ofereix el coworking com a sortida professional.
- Donar a conèixer casos de bones pràctiques de dones emprenedores i coworkers en l'àmbit rural.
- Crear sinergies amb altres territoris rurals per donar a conèixer el projecte i establir col·laboracions futures.

Funcionament

Des de l'inici de Cowocat_Rural, al maig de 2014, s'han analitzat els entorns de treball de les zones Leader que participen en el projecte i s'ha donat suport a les noves iniciatives de coworking que han anat sorgint. També s'ha establert contacte i s'han fet entrevistes a més de 100 professionals que conformen la comunitat professional d'aquests espais i s'han format els dinamitzadors.

El projecte es concreta en una Xarxa d'espais i ecosistemes de coworking en entorns rurals de Catalunya, que integra tant els espais físics per a l'exercici professional com els propis professionals que conformen les comunitats territorials, vinculades als espais de coworking existents.

Aquests espais possibiliten el treball compartit entre professionals i la generació de noves sinergies i projectes entre ells i, en estar ubicats en entorns rurals, disposen d'un valor afegit especial vinculat a una millor qualitat de vida i una reducció de cost econòmic, fet que possibilita una millora personal i professional.

Les actuacions més destacades del projecte fins a l'actualitat són les següents:

- Entrevistes personals a professionals (coworkers i potencials coworkers) de l'entorn rural català, per la creació d'una base de dades de professionals.
- Base de dades d'espais de coworking públics o privats existents als territoris dels GAL participants.
- Realització, a quatre dels GAL participants, de trobades entre coworkers rurals i coworkers urbans, amb la detecció de necessitats professionals i per a la creació de projectes conjunts.
- Disseny de la plataforma digital de Cowocat_Rural, eina per fomentar el treball en xarxa de coworkers i espais de coworking rurals (actualment en fase de proves).
- Jornada d'intercanvi d'experiències d'èxit (Coworking Day de Móra d'Ebre el 30 setembre 2016).
- Realització de jornades de formació específica per al dinamitzadors/es territorials.
- Disseny i implementació de sessions formatives a l'INS Julio Antonio de Móra d'Ebre relacionades amb el món del coworking, i sessions vinculades a donar a conèixer als centres de secundària (als seus estudiants i també difondre-ho entre el professorat) el coworking com a possibilitat professional.
- Participació en l'acte ebrenc del Dia Internacional de la Dona Rural 2016, amb una ponència de Cowocat_Rural.
- Elaboració del Pla de Comunicació del projecte.

Actors

10 Grups d'Acció Local Leader de Catalunya.

Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques, com a coordinador del projecte.

Associació Coworking de Catalunya (Cowocat). Es tracta d'una associació sense ànim de lucre que neix amb la voluntat de representar el concepte coworking entre els diferents espais i formats que existeixen a Catalunya. Concebuda com una comunitat de comunitats, un networking-lab, obert a noves experiències i formes de descobrir. Cowocat_Rural va establir vincle amb aquesta associació per tal d'aprofitar i generar oportunitats i coneixement compartit.

Dates

El projecte Cowocat_Rural va iniciar-se al maig de 2014 i continua durant el període de programació europea actual (2014-2020).

Recursos econòmics

El finançament del projecte prové d el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació i del FEADER, en el marc de l'operació 19.03.01 del PDR.

El pressupost aprovat per a l'annualitat 2017 és de 67.110,00 €.

Impacte

Les dades per valorar l'impacte són del període 2014-2016:

- **Impacte econòmic**

- 13 espais de coworking en els territoris participants en funcionament i en procés de creació.
- Entre 60 i 65 coworkers als espais.

- **Impacte social-territorial**

- Més de 130 professionals vinculats als espais.
- 109 entrevistes realitzades a professionals (coworkers i potencials coworkers).

- **Impacte ambiental**

- Els objectius plantejats i les accions que es preveuen executar en el projecte no impliquen actuar directament sobre el medi ambient o la valorització dels recursos naturals. No obstant això, es pretén contribuir de manera indirecta a la mitigació del canvi climàtic, amb la reducció dels desplaçaments cap a zones urbanes que fins ara havien de fer molts joves formats (i no tant joves) per buscar feina.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Possibilitats que ofereix el coworking com una nova manera de treballar a través de les TIC a l'entorn rural.
- Possibilitat d'atraure talent (o retornar-lo) i de fixar població a l'entorn rural.
- Creació de xarxes de professionals qualificats ubicats en entorns rurals.
- Generació de noves oportunitats ocupacionals i econòmiques per a les persones en l'àmbit rural.
- Disposar d'una base de dades actualitzada de tots els espais de coworking existents en l'àmbit rural, i dels professionals vinculats a aquests espais.
- Capacitat d'oferir a professionals i als propis espais, visibilitat i eines per teixir xarxa i sinergies.

- Aflorament de noves oportunitats de foment de l'activitat econòmica en els territoris rurals.
- Necessitat de difondre a persones joves universitàries i a estudiants de secundària les possibilitats que ofereix el coworking com a opció professional.
- Lent però progressiu sorgiment d'iniciatives similars a diferents zones rurals europees amb les quals es poden establir vincles i detecció d'oportunitats de treball compartides.

Punts dèbils

- Es tracta d'un concepte i una pràctica força inusual i, per tant, innovadora i desconeguda en l'entorn rural.
- Reduïda massa crítica del projecte, tant en nombre d'espais com de professionals vinculats a aquests.
- El fet de ser, en certa manera, un projecte pioner (integració en forma de xarxa d'iniciatives de coworking rurals), implica la necessitat de generar coneixement a partir de la pròpia experiència.
- Manca de fibra òptica o alta velocitat, en molts territoris rurals.

Aplicabilitat

Projecte de molt senzilla aplicabilitat en qualsevol territori en el qual hi hagi una voluntat o iniciativa (de caire públic o privat) de generació de comunitats de treball col·laboratiu a l'entorn d'un espai compartit.

Contacte:

Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques Ribera d'Ebre-Terra Alta

www.cowocatrural.cat

info@cowocatrural.cat

Xafogar, servei de fibra òptica de forma mancomunada

Instal·lació de fibra òptica

Àmbit territorial

Els 21 municipis de la comarca de la Garrotxa: 8 d'ells són micropobles de menys de 500 habitants, 4 tenen menys de 1.000 habitants i 8 tenen una població entre 1.000 i 2000 habitants. Olot, per voluntat pròpia, fa un desplegament gràcies a la Generalitat amb Telefónica; de tota manera la xarxa Xafogar sorgeix a Olot i, per tant, té clients i serveis al cap de comarca.

Descripció

XAFOGAR (Xarxa de Fibra Òptica de la Garrotxa) és una iniciativa del Consell d'Alcaldes de la Garrotxa per accelerar la implantació d'una xarxa de fibra òptica mancomunada a la comarca, i superar les dificultats de connexió i els talls que pateixen tant les llars com els polígons d'activitat econòmic. Aquesta és la fórmula que ha trobat el Consell Comarcal per assegurar que l'ample de banda arribi als diferents

municipis i superar les reticències de les grans operadores (que no hi volen invertir perquè ho veuen poc rendible, exceptuant Olot). L'objectiu és que aquesta xarxa acabi arribant a qualsevol llar o empresa amb independència de la seva ubicació, potenciant l'economia local i solidària, amb diversitat d'alternatives de serveis comercials de telecomunicacions. A la iniciativa s'hi ha adherit empreses, operadors locals i la Fundació guifi.net.

Una xarxa de fibra òptica mancomunada és aquella infraestructura de xarxa que, en comptes de ser un actiu privat, és de tothom. Això garanteix dues coses: disposar d'una xarxa neutral i propiciar l'accés a la xarxa a operadors sense l'aplicació d'elevats aranzels que normalment estableixen els models convencionals. D'aquesta manera es permet que més operadors estiguin interessats a oferir els seus serveis i que les persones usuàries tinguin l'opció d'escollir, entre diferents alternatives, la que els mereixi més confiança i s'adapti millor a les seves necessitats.

Funcionament

El funcionament de Xafogar és el següent: les empreses, llars i ajuntaments interessats pagaran el desplegament de la xarxa, fent-se'n clients. Un cop estiguin connectats, aquesta inversió se'ls anirà retornant.

La xarxa surt dels domicilis i empreses per acabar en els punts de concentració comarcal. Des d'aquests punts s'utilitza una xarxa de transport majorista, que actualment és la de la Generalitat de Catalunya, per tal d'arribar al punt d'interconnexió connectat al Punt Neutre d'Internet a Catalunya (CATNIX) a Barcelona i des d'on es connecta amb la resta d'Internet.

Les característiques tècniques de la connexió de Xafogar és de, com a mínim, 1Gbps simètric fins al punt d'agregació. La capacitat real i l'ample de banda mínim garantit serà el que l'usuari contracti a l'operador que ofereix serveis.

L'ample de banda realment disponible cap a Internet es veu afectat per les agregacions. Aquests punts són gestionats de manera que s'amplien a partir que s'arriba al 50% de la seva capacitat durant les hores pic de consum. Actualment, el punt d'agregació de la Garrotxa està a 1Gbps de capacitat i la capçalera, al punt d'interconnexió a Barcelona, a 30Gbps.

Respecte la latència, mesura del temps de resposta, és d'uns 15 milisegons o menys des de la connexió dels usuaris fins al punt d'interconnexió amb la resta d'operadors d'Internet a Barcelona i CATNIX. S'evita el terme "velocitat" perquè indueix a confusions, per altres de més precisos i concrets, com "capacitat d'ample de banda", "ample de banda disponible o mínim garantit" i "latència".

Presentació de Xafogar al Consell Comarcal

Instal·lació de cablejat

El que finalment contracten les persones usuàries als operadors i allò que els operadors ofereixen cal que s'avingui amb la capacitat disponible, que anirà millorant en el temps i que és una informació que es pot demanar en qualsevol moment.

Tots els operadors disposen de compromisos de nivells de servei que descriuen tant les característiques de la connexió com també un compromís en el temps de resposta davant d'una incidència segons el servei contractat i atenció en horaris i dies feiners o estès també a altres horaris o festius. Com més exigent sigui el compromís, més car sol ser el servei. La Fundació procura fer un seguiment del compliment d'aquests compromisos per garantir la qualitat i resiliència de la xarxa, hom s'hi pot dirigir sempre en cas de dubte. Mai s'obliga a escollir un operador en concret, Xafogar tampoc exigeix permanències a ningú, és l'usuari qui lliurement es vincula amb l'operador que li mereix més confiança a través d'un contracte i una oferta concreta.

El procés de desplegar la fibra òptica és complex, lent i car, i un cop estesa també ho és el procés de connectar cada nou usuari. La capacitat de finançament és limitada, igual que la recepció de donacions. Tot això afecta al ritme i comporta que es desplegui amb més o menys temps.

Es calcula que la xarxa troncal de Xafogar, des d'on sortiran les diferents connexions, estarà del tot desplegada l'any 2020. Actualment, ja se n'ha estès un 40%. S'ha desplegat xarxa a 8 municipis. L'única restricció és l'econòmica que afecta la velocitat amb què es desplega la xarxa. Es continuarà fins que s'acabin de connectar tots els municipis cercant finançament i aportació de donacions entre particulars i empreses o qualsevol altra entitat.

Actors

Des de l'àmbit de l'administració pública: el Consell d'Alcaldes de la Garrotxa i el Consorci de Medi Ambient i Salut Pública de la Garrotxa.

Des de l'àmbit fundacional: la Fundació Privada per a la Xarxa Oberta, Lliure i Neutral, guifi.net, qui s'encarrega de garantir que la xarxa es posa a disposició de tots els operadors en igualtat de condicions, de forma transparent, al millor cost, que s'apliquin

bones pràctiques comercials i de gestió, també de dirimir conflictes entre operadors, assegurant que es manté mancomunada de manera perpètua i evitant que algú se n'apropriï.

Des de l'àmbit d'operadors locals i de proximitat: de moment hi ha Girona Fibra, Goufone, Indaleccius i Xartic. Com que Xafogar és una xarxa oberta, n'hi poden haver més en un futur. Els operadors aniran actualitzant les seves dades al directori de proveïdors de la web de guifi.net per a la zona de la Garrotxa (<https://guifi.net/ca/node/2439/suppliers>).

Des de l'àmbit empresarial: les empreses que col·laboren en donar suport a Xafogar i proporcionen finançament o fan donacions a les quals es procura donar visibilitat.

Dates

El 25 de febrer de 2016 el Consell d'Alcaldes aprova tirar endavant el projecte. El 6 d'abril del mateix any se signa el conveni amb la Fundació Guif.net per a la creació de la taula de compensacions. El 3 de juny es fa la primera taula de compensació entre diversos operadors, la Fundació i el Consorci. El 10 de setembre es fan els primers desplegaments a municipis de la Vall de Bianya i Sant Joan les Fonts. L'1 de febrer de 2017 s'incorpora un quart operador al sistema. En els propers anys, s'acabarà de connectar els municipis restants de la comarca.

Recursos econòmics

Fer arribar la fibra fins a una empresa o una llar requereix una inversió d'uns 1.500 € o més. Això vol dir que per arribar a complir l'objectiu de connectar a tota la Garrotxa, cal un import superior als 10 milions d'euros, una quantitat que va més enllà de la capacitat inversora que inicialment tenen tots els que hi col·laboren. El finançament del desplegament es fa amb les aportacions i donacions fetes per les persones interessades i participants.

Per resoldre la necessitat de finançament, s'aplica una metodologia que recentment ha merescut el reconeixement de la Comissió Europea com a millor pràctica en el camp de la innovació en el finançament i desenvolupament de nous models de negoci per al desplegament de xarxes de nova generació amb fibra òptica. Consisteix en aconseguir el total de la inversió combinant incentius per als inversors (com més n'hi hagi, més ràpid es pot desplegar) i, per l'altra, garantir que gradualment es va creant reinversió a partir de l'activitat generada. Així, amb l'evolució del model, es vol aconseguir el total necessari que Xafogar té com a objectiu. També hi ha incentius fiscals per als qui fan donacions, persones físiques i jurídiques, per a la construcció de la xarxa com a bé comú, d'acord amb la Llei 49/2002, de règim fiscal de les entitats sense finalitat de lucre i dels incentius fiscals al mecenatge.

Taula 1. Incentius fiscals

Persones físiques	Persones jurídiques
<ul style="list-style-type: none">• Import anual fins a 150 €: 75 %	<ul style="list-style-type: none">• Per a qualsevol import anual:<ul style="list-style-type: none">- si és a la mateixa entitat durant al menys tres anys: 40 %- si no es compleix la condició anterior: 35 %
<ul style="list-style-type: none">• Import anual restant superior a 150 €:<ul style="list-style-type: none">- si és a la mateixa entitat durant al menys tres anys: 35 %- si no es compleix la condició anterior: 30 %	

Impacte

• Impacte ambiental

- S'ha de considerar nul, el desplegament es fa per les canalitzacions existents de caràcter comú (municipal) o seguint les xarxes aèries de desplegament de telecomunicacions existents.
- Un altre tema que caldrà considerar a llarg termini són els canvis ambientals que la disponibilitat de fibra pot ocasionar sobre el territori, per la major connectivitat i, per tant, l'activació econòmica que en pot derivar.

• Impacte econòmic

- Posiciona les indústries i les persones en les capacitats derivades de les connexions a banda ampla i permet encarar el futur en relació amb les comunicacions amb independència de la ubicació geogràfica. En els sis primers mesos, s'ha aconseguit connectar 134 llars i empreses en 8 municipis: les Preses, la Vall de Bianya, Sant Joan les Fonts, Castellfollit de la Roca, Sant Jaume de Llierca, Argelaguer, Tortellà, Begudà, La Canya, Olot, i s'està treballant per arribar a 2 municipis més: Montagut i Oix i Ridaura
- Permet millorar la connectivitat i, per tant, les capacitats relacionades amb el turisme i altres activitats de serveis amb marcada projecció de futur.
- En fer-ho amb xarxa de comuns no es crea dependència d'operadors externs, la xarxa queda al territori com a bé comú, es gestiona en format obert i neutral i s'estimula la competència, que es pugui escollir operadors i el manteniment i creació de llocs de treball al territori.

• Impacte social-territorial

Habilita les persones per poder entrar en la societat de la informació. El model d'economia col·laborativa i solidària té l'objectiu de no deixar al marge cap persona per raó de les seves capacitats i ingressos. Inicialment i per assegurar el desplegament es plantegen inversions significatives per cada connexió, però un cop finançat el desplegament els preus del servei són competitius i més baixos que

els de les propostes d'operadors de telecomunicacions amb models tradicionals.

Aspectes normatius destacats

Llei 9/2014, de 9 de maig, General de Telecomunicacions.

Directiva 2014/61/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 15 de maig de 2014, relativa a mesures per a reduir el cost del desplegament de les xarxes de comunicacions electròniques d'alta velocitat.

Reial Decreto 330/2016, de 9 de setembre, relatiu a mesures per a reduir el cost del desplegament de las xarxes de comunicacions electròniques d'alta velocitat.

Llei 49/2002, de 23 de desembre, de règim fiscal de les entitats sense finalitats lucratives i dels incentius fiscals al mecenatge.

Reial Decret 244/2010, de 5 de març, pel que s'aprova el Reglament regulador de l'activitat d'instal·lació i manteniment d'equips i sistemes de telecomunicacions.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La millora en la connectivitat.
- La governança del sistema.
- La gestió d'un projecte d'economia col·laborativa real.
- La capacitat exemplificant del projecte.
- La col·laboració real entre les empreses, la població i l'administració.
- La promoció d'empreses locals i petits operadors en el sistema.

Punts dèbils

- La incertesa del finançament.
- El risc que assumeixen els petits operadors.
- El risc de no tenir una xarxa mallada de sortida i entrada.

Aplicabilitat

La Directiva europea i el Reial decret relatiu a mesures per a reduir el cost del desplegament de les xarxes de comunicacions electròniques d'alta velocitat faculta el desplegament de fibra òptica usant qualsevol infraestructura existent (aigua, elèctrica, telecomunicacions...) susceptible d'allotjar cables de fibra òptica, això obre un ampli ventall de possibilitats per a un ràpid desplegament de la fibra en qualsevol entorn.

La utilització d'un ens marc com la Fundació guifi.net permet la delegació de l'impuls, gestió i manteniment de la xarxa desplegada sense que els ens municipals o supramunicipals s'hagin d'implicar a la pròpia gestió, alhora que es garanteix tant la sostenibilitat de la infraestructura com que la xarxa resti oberta a qualsevol operador que en vulgui formar part en igualtat de condicions, de forma neutra i transparent, sense que aquesta entitat tingui conflictes d'interès amb cap dels operadors participants. L'administració pot actuar com un participant més, si així ho desitja, assistint a les reunions de coordinació i amb la capacitat per orientar les inversions que a l'assoliment dels objectius per als quals fa la seva aportació.

Contacte:

Consorci SIGMA

<http://www.consorcisigma.org>

sigma@consorcisigma.org

Fundació guifi.net

<http://fundacio.guifi.net>

Lluís Dalmau

fundacio@guifi.net

Energies Renovables

Mancomunitat de Municipis Berguedans per la Biomassa, gestió mancomunada dels recursos i aprofitament energètic

Treballs de gestió forestal als boscos d'utilitat pública

Àmbit territorial

L'àmbit territorial són els boscos d'utilitat pública (d'UP) propietat dels ajuntaments de Bagà, Berga, Cercs, Gisclareny, Gósol, La Pobla de Lillet i Saldes. El total d'habitants dels municipis mancomunats és de 22.361, que representen el 54,27% de la població del Berguedà.

Tots els municipis són propietaris de finques forestals declarades d'utilitat pública, amb un total de 12.569,19 hectàrees. Aquests boscos es gestionen conjuntament amb els boscos de titularitat de la Generalitat de Catalunya la qual cosa representa una superfície forestal total a gestionar de 15.997,6 hectàrees.

Descripció

La Mancomunitat neix de la voluntat de trobar solucions a problemes comuns dels ajuntaments, aprofitant els beneficis de la realització d'actuacions conjuntes i no individualitzades.

La Mancomunitat de Municipis Berguedans per a la Biomassa és una entitat administrativa, amb personalitat jurídica i capacitat plena, constituïda en data 27 de juny de 2012 per set municipis de l'Alt Berguedà.

Aquest mateix any es va subscriure un conveni de col·laboració entre la Mancomunitat de Municipis Berguedans per a la Biomassa (MMBB) i el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació (DARP). Amb aquest conveni de col·laboració entre administracions s'aconsegueix l'aprofitament de coneixements i experiència en gestió forestal i l'optimització de recursos públics.

L'objecte de la Mancomunitat és el gestionar els boscos d'UP propietat dels ajuntaments, dins del seu àmbit territorial, fer un aprofitament sostenible de la fusta i de la biomassa i potenciar la generació d'energies renovables, així com també crear llocs de treball a l'àmbit territorial.

En el temps de funcionament de la Mancomunitat s'han rebut dos premis:

- Premi Berguedà Mediambiental. 3a edició.
- Premi especial del jurat Alfons Ortuño. 3a edició.

Funcionament

La Mancomunitat funciona en assemblea, format per un representant de cada ajuntament. La presidència és anual i rotatòria, seguint l'ordre alfabètic de la població. Igualment, hi ha un vicepresident i un tresorer. Els tràmits administratius els realitza el secretari de cada ajuntament que accedeix a la presidència.

Tots els municipis tenen la mateixa capacitat de decisió, independentment de la superfície forestal o la població. Aquest fet dóna una idea del grau de solidaritat entre els ens locals.

La vessant tècnica és coberta per tècnics del DARP que s'encarreguen de la planificació i l'execució dels treballs forestals i de totes les tasques tècniques de projectes.

La Mancomunitat cerca crear un nou model de treball envers la gestió forestal basat en la bioeconomia: optimitzar els recursos resultants d'una correcta gestió forestal mitjançant la classificació de la fusta segons qualitat tècnica i la venda directa a les indústries receptores. Amb aquest sistema s'aconsegueix:

- Una gestió silvícola més acurada dels boscos, sense estar sotmesos al valor de la fusta.
- Creació de llocs locals de treball, directes i indirectes, en les zones rurals.

Planta de biomassa

Fusta procedent dels boscos

- Creació de projectes d'energies renovables, amb actuacions de millora del medi ambient (producció d'energia tèrmica amb biomassa).
- Millora d'hàbitats.
- Prevenció d'incendis forestals.
- Un major control en tots els processos de la cadena.

Respecte l'aprofitament de la biomassa, s'han realitzat quatre subprojectes:

- El canvi de sistemes de calefacció en 32 equipaments públics de 6 ajuntaments mitjançant la instal·lació de 13 calderes de biomassa (en substitució de les gasoil i gas), amb potències des de 50 Kwh a 1 Mwh.
- Creació d'un centre de consum de biomassa al polígon industrial de la Vall dan de Berga per tal d'abastir d'energia tèrmica produïda amb biomassa forestal en els processos productius a diferents empreses.
- Creació d'una plataforma informàtica de control de la gestió i seguretat.
- Formació a les empreses del sector i divulgació sobre els temes de gestió forestal sostenible i energies renovables.

Quant al canvi de sistemes de calefacció:

El finançament de la instal·lació de les calderes es fa a través d'una empresa de serveis energètics (ESE) per un període de 12 anys. Aquesta empresa ha estat escollida mitjançant un procés de diàleg competitiu.

Els ajuntaments garanteixen un mínim de Kwh a l'any. Si al final de l'any, el consum excedeix de la quantitat garantida, es realitza una liquidació amb el valor del preu unitari del kw resultant del procés del diàleg.

L'estella està proporcionada directament per la Mancomunitat, amb la qual cosa es garanteix:

- La procedència de l'estella.
- La qualitat de l'estella.
- La generació de llocs de treball locals.

- La regulació del preu del combustible, segons consideracions dels propis ajuntaments.

Actualment es construeix un centre de consum de biomassa forestal per abastir d'energia els processos productius i calefacció a les indústries del polígon de Berga, iniciativa única a Catalunya.

El centre de consum aporta calor mitjançant dues xarxes de calor, una a 300 graus de temperatura, d'oli tèrmic; i una altra que funciona amb aigua calenta, fins a 80 graus. Una part de la canalització (650 m) es realitza mitjançant una galeria de serveis en la qual s'instal·la la distribució d'oli tèrmic.

En aquest cas la pròpia Mancomunitat s'encarrega de la construcció, gestió i aportació de biomassa a aquest centre de consum.

Amb aquest projecte s'aconsegueix:

- Consum de biomassa forestal al llarg de tot l'any, complementant les instal·lacions de calefacció que son més estacionals.
- Millores ambientals, pel canvi de combustibles fòssil per biomassa.
- Creació de llocs de treball locals, directes i indirectes.
- Potenciar la presència d'indústries amb consum de calor al polígon.

Els projectes en conjunt estan generant actualment entre 40 i 50 llocs de treball de forma directa més els llocs de treball indirectes.

Actors

Degut al caire territorial i rural del projecte, la part d'organització es realitza des de la Mancomunitat de Municipis Berguedans per a la Biomassa i la part tècnica des del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació.

Dates

La formació de la Mancomunitat té lloc el 27 de juny de 2012. La constitució del conveni entre MMBB i DARP es formalitza el 5 de desembre de 2012. L'adjudicació del projecte de calderes en equipaments municipals té lloc el 17 de desembre de 2014. L'inici de la construcció del centre de consum de biomassa, el 07 de juliol de 2015.

Recursos econòmics

La Mancomunitat té aprovat un pressupost per l'any 2017 de 964.977,00 €.

El seu finançament principal és el propi de l'activitat que realitza. No té aportacions fixes per part de cap entitat pública o privada.

Com qualsevol entitat pública accedeix a les línies de subvencions que es fan públiques i que poden ser del seu interès.

El projecte de la instal·lació de calderes en equipaments municipals es realitza mitjançant una ESE i per tant no hi ha hagut una despesa inicial.

El projecte del centre de consum de biomassa va rebre una subvenció inicial per la Diputació de Barcelona i una aportació del DARP i la resta per la Mancomunitat de Municipis Berguedans per a la Biomassa.

Impacte

• **Impacte econòmic**

- Creació d'entre 40 i 50 llocs de treball directes, en treballs al bosc, transformació de la fusta i manteniment de les instal·lacions, i indirectes.
- Augment del valor de la fusta per a biomassa.
- S'ha mantingut el benefici pels propietaris (ajuntaments i Generalitat) entre 15 i 17 euros per tona de fusta.
- S'ha incrementat el preu dels treballs en un 28% en referència als preus de mercat.
- S'ha rebaixat el cost de l'energia a empreses del polígon, amb la qual cosa poden millorar la seva competitivitat.
- Estalvi d'un 10% en els costos de l'energia tèrmica en calefacció als ajuntaments.
- Venda de fusta a empreses locals de transformació, assegurant matèria primera.
- Els beneficis econòmics queden al mateix territori.

• **Impacte social-territorial**

- Fixar la població a la comarca, ja que la majoria de treballadors són de la zona.
- Ajuda al manteniment d'un teixit empresarial en el sector forestal.

• **Impacte ambiental**

- Emissions neutres de CO² degut al canvi de combustibles fòssils.
- Augment d'embornal de CO² degut a l'acurada gestió forestal.
- Millora d'hàbitats forestals.
- Millora de la prevenció d'incendis.
- Millora de les estructures forestals, essent més resistents a ventades, incendis i nevades.
- Millora de les capacitats de protecció de sols i de regulació hídrica dels boscos gestionats.

Aspectes normatius destacats

La Mancomunitat es regeix pels estatuts que defineixen l'objecte i els objectius de gestió. Les normatives sectorials de referència són relatives a l'aprofitament, al transport i a l'emmagatzematge de la biomassa, així com les associades a la qualitat, entre altres.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Actuacions conjuntes de les entitats públiques per aconseguir objectius comuns.
- Col·laboració entre administracions per a l'optimització de recursos.
- Creació d'un nou model exportable.
- Creació d'una economia circular i local que afavoreix al territori rural.
- Funcionament autònom sense dependències d'ajudes o subvencions.
- Afectació positiva social i ambiental a la comarca.

Punts dèbils

- Excessiva dependència per a la realització dels treballs d'empreses d'un sector molt abandonat.
- Poc valor afegit dels productes forestals i, per tant, poc marge econòmic.

Aplicabilitat

L'aplicabilitat de l'experiència radica en la possibilitat d'adoptar una estratègia de treball en comú per a la resolució dels problemes. Aquesta experiència pot servir per a molts tipus d'actuacions que permetin optimitzar recursos, especialment els més específics, treballant de forma conjunta.

Contacte:

Mancomunitat de Municipis Berguedans per a la Biomassa

www.mmbbiomassa.cat

Vicenç Linares Clota, president (MMBB)

Miguel Angel Sobrino Abuja, tècnic-gestor (DARP)

mancomunitatbiomassa@mmbbiomassa.cat

La Granadella, gestió dels ingressos procedents dels parcs eòlics

Imatge de la Granadella amb els aerogeneradors de fons

Àmbit territorial

L'àmbit territorial del projecte és el municipi de la Granadella (les Garrigues) que compta amb 723 habitants el 2016, com a centre de les Garrigues Altes.

Descripció

La Granadella, amb 3 parcs eòlics dins el terme municipal, ha adoptat una política de gestió dels ingressos municipals procedents dels tributs dels parcs eòlics orientada al desenvolupament local del municipi.

S'han posat en marxa diversos serveis i ajuts per tal de donar resposta a les necessitats de la ciutadania en matèria d'habitatge o emprenedoria, entre d'altres, i s'han impulsat noves iniciatives per estimular l'economia local molt lligada a la producció d'oli.

Funcionament

El Pla de Desenvolupament Local de les Garrigues Altes (on s'emmarcaria la Granadella) s'estructura en dos eixos principals: oleoturisme i Economia del coneixement.

L'oleoturisme es concep com una singularització del turisme rural que es fonamenta en la cultura de l'oli, des del reconeixement històric i cultural a l'impuls del sector agrícola passant del cultiu de l'olivera a la producció d'oli d'oliva verge extra.

L'economia del coneixement s'enfoca a impulsar i retenir el talent local i atraure'n de forà, aportant eines necessàries com ara les TIC que faciliten la connectivitat i el treball en xarxa.

Des d'aquest plantejament, l'Ajuntament considera que les condicions actuals fan possible trobar oportunitats professionals a la Granadella, sense haver de marxar a viure a grans nuclis de població. L'esforç se centra en proporcionar a tota la població que ho requereixi, l'equipament i la formació adequada per desenvolupar projectes empresarials.

De cada una d'aquestes línies de treball se n'han derivat diverses iniciatives de les quals destaquen:

En la vessant de l'oleoturisme:

- El Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya (CCOC). És l'espai d'impuls, projecció i reconeixement de les comarques oleícoles catalanes. La seva tasca és posar en valor la cultura de l'oli i, per això, agrupa, ordena i ofereix una sèrie d'accions adreçades a diferents públics que tenen com a nexa d'unió l'oli d'oliva: centre de difusió, espai creatiu, espai de treball, node entre entitats del món de l'oli, centre de recollida bibliogràfica i aparador i punt de venda de productes gastronòmics.
- El Museu de l'Oli de Catalunya (MuOC), es troba ubicat al cor de la seu de la Cooperativa de la Granadella i conté les instal·lacions i la maquinària originals del molí fundat el 1920, que va quedar en desús des de la dècada dels vulltanta. L'adequació museogràfica d'aquest conjunt patrimonial afegeix una funció cultural, i vincula l'activitat productiva i comercial de la Cooperativa amb els projectes de desenvolupament territorial relacionats amb l'oleoturisme. Forma part de la xarxa territorial del mNACTEC (Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya).
- Ha col·laborat en la creació del Club de Producte Oleoturisme Garrigues, format per una xarxa d'empreses i entitats del món de l'oli i del turisme de l'àmbit geogràfic de la DOP d'oli Garrigues.
- Realitza accions de formació entorn de la cultura de l'oli conjuntament amb l'Escola de Capacitació Agrària de les Borges Blanques, el Departament d'Agricultura o la Universitat de Lleida (jornades tècniques, cursos i tallers; sobre paisatge, gastronomia, tastos d'oli, entre d'altres).
- Ha creat el Club de Tast d'Oli d'Oliva, conjuntament amb el Cicle d'Olis i Vins de l'Institut Josep Vallverdú de les Borges Blanques.

- Realitza activitats de promoció i difusió de la cultura de l'oli com el festival Olea Terra, l'esdeveniment La primera premsada. Oli, art i gastronomia, entre d'altres.
- Té un projecte educatiu sobre la cultura de l'oli adreçat als escolars de Catalunya, que compta amb sis tallers.
- Ha creat diverses rutes: dues rutes amb Burricleta, tres rutes a peu i en BTT amb una aplicació de l'empresa NaturaLocal, i ha editat un plànol de rutes amb altres municipis de les Garrigues Altes, conjuntament amb l'editorial Piolet, que porta per nom Paisatges de l'oli a les Garrigues Altes.

En la vessant de l'economia del coneixement i dels serveis a les persones:

- Viver d'empreses Garrigues Altes. El viver de la Granadella ofereix espais de treball amb un excel·lent equipament per a empreses i emprenedors/es, amb 4 despatxos de treball modulables, una aula de formació equipada, auditori, connectivitat a tot l'edifici, sala de reunions, zona de descans, sala de congressos i telefonia IP. Actualment també ofereix un espai de coworking: *Espona Rural Coworking*.
- Microcrèdits. El Servei de Promoció Econòmica de l'Ajuntament ha signat un conveni amb Microbank de "la Caixa" segons el qual els emprenedors de Les Garrigues Altes tenen a la seva disposició microcrèdits de fins a 25.000 € per iniciar el seu negoci. Per accedir al microcrèdit cal presentar un pla d'empresa complet i detallat, en el qual es pugui valorar la viabilitat de la idea de negoci. El criteri de concessió dels microcrèdits atén fonamentalment a la confiança en la persona que sol·licita el préstec i en la viabilitat del projecte, per tant, poden accedir-hi persones mancades de garanties i avals.
- Ajuts per autònoms. Aquests ajuts tenen com a objectiu la creació d'activitat econòmica i ocupació al municipi de la Granadella i la seva àrea geogràfica mitjançant el foment de l'emprenedoria. Se subvencionaran les quotes satisfetes a la seguretat social en el règim especial de treballadors autònoms, incloent l'agrari per compte propi. La durada de l'ajut és de 4 anys: 100% de la quota (1er any), 75% (2n any), el 50% (3er any) i el 25% (4rt any).
- Borsa de treball. Des del Servei de Promoció Econòmica es gestiona una borsa de treball destinada a connectar professionals i empreses. Totes les persones que viuen a les Garrigues Altes tenen accés a aquest servei.
- Ajuts a l'habitatge, amb l'objectiu de recuperar edificis buits, i per tal de crear habitatge per viure al municipi, a més de recuperar el patrimoni urbà i crear activitat econòmica i ocupació en els sectors de la construcció i auxiliars. L'ajut és del 50% de la inversió amb un màxim de 10.000 € i cal destinar l'habitatge a residència habitual o lloguer social.
- Borsa d'habitatge. L'Ajuntament de la Granadella, en conveni amb l'Agència d'Habitatge de Catalunya, té en funcionament una borsa d'habitatge municipal. El servei és gratuït tant pel propietari com per l'inquilí.

Viver d'empreses Garrigues Altes de la Granadella

Imatge externa Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya (la Granadella)

- Servei d'assessorament: des del servei de promoció econòmica municipal es realitza un servei d'assessorament empresarial en plans d'empresa, ajuts, mentoring, formació empresarial, etc.
- Aula formativa: s'ha adquirit dotze portàtils, una pantalla tàctil, taules i cadires. Des de l'aula formativa es realitza formació empresarial, anglès, informàtica i altres accions que se sol·licitin.
- Xarxa wimax: l'ajuntament ha impulsat una xarxa wimax (internet simètric) i ofereix uns ajuts municipals a les connexions simètriques. Actualment està impulsant una xarxa de fibra òptica.

Altres iniciatives en el marc del projecte a destacar:

Des de promoció econòmica de la Granadella s'ha impulsat l'Associació de Municipis Eòlics de Catalunya (AMEC), entitat que ja suma 30 municipis adherits, és a dir, representa el 80% dels municipis eòlics catalans i, per tant, “*de iure*” ja és l'interlocutor amb les administracions i la patronal eòlica catalana. L'AMEC ha avançat en les gestions per establir un cànon ambiental eòlic català, que gravarà les externalitats negatives de l'impacte ambiental i territorial dels parcs eòlics, tal i com ja existeix en altres comunitats autònomes, l'import del qual es destinarà a projectes de desenvolupament local.

Actors

Ajuntament de la Granadella, impulsor de les polítiques de desenvolupament local al municipi. El tècnic AODL resulta imprescindible per tirar endavant les actuacions.

Dates

L'any 2011 es va redactar el Pla de Desenvolupament Local i se sol·licita al SOC la subvenció per a la contractació d'un AODL, que és aprovada.

El gener del 2012 comença l'execució del Pla. Al desembre del 2016 s'acaba la subvenció per l'AODL i l'Ajuntament assumeix la contractació de la persona tècnica amb fons propis.

Recursos econòmics

Els ingressos de l'Ajuntament provenen en un 30% dels impostos als parcs eòlics. Bona part dels recursos procedents de les centrals eòliques es destinen a projectes de desenvolupament local, ja que suposen un 20% del pressupost anual.

A banda, aquests recursos s'han utilitzat per cofinançar altres ajuts, amb la finalitat de maximitzar el seu rendiment, per exemple, el CCOC s'ha finançat amb un ajut europeu Leader del 80% i el MuOC amb un ajut FEDER del 50%. El CCOC ha implicat una inversió de 250.000 € i el MuOC una de 300.000 €.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- El Viver d'empreses està al 100% de la seva capacitat, ocupat per set empreses.
- El CCOC i el MuOC s'estan convertint en referents catalans de l'oleoturisme. El darrer any han comptat amb 4.000 visitants entre els dos espais.

- **Impacte social-territorial**

- El turisme lligat a l'oli també té entre el vector de promoure l'autoestima pel territori.
- La Granadella els darrers anys ha aturat el procés de despoblament.

- **Impacte ambiental**

- L'oleoturisme implica la cura del paisatge i la qualitat de vida.
- Promoure el teletreball és també incentivar un entorn de qualitat, permet reduir els desplaçaments i la combustió de carburants associada, beneficiant el medi ambient.

Aspectes normatius destacats

L'Ajuntament de la Granadella i la cooperativa del municipi van signar un conveni de col·laboració per desenvolupar el Museu de l'Oli. La cooperativa va cedir l'antic molí d'oli a l'Ajuntament el qual amb un ajut FEDER el va rehabilitar i museïtzar. La gestió de Museu és conjunta entre l'Ajuntament i la Cooperativa.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Recursos econòmics èdics destinats a desenvolupament local.
- Voluntat política de frenar el despoblament amb mesures de dinamització basades amb els recursos i capacitats propis.
- Oportunitat d'un paisatge i entorn de qualitat.
- Treball en xarxa.
- Cooperació publico-privada.

Punts dèbils

- Emigració de la població jove qualificada i despoblament.
- Envelliment de la població.
- Entorn comarcal poc innovador.
- Molta dependència del sector agrari.
- Comunicacions terrestres i tecnològiques deficientes.

Aplicabilitat

En primer lloc cal detectar els principals problemes del territori, com la majoria de zones rurals del país, aquest és: l'envelliment, l'emigració de la població qualificada i, per tant, el despoblament. Una vegada detectat el problema cal establir un full de ruta, en aquest cas el Pla de Desenvolupament Local (PDL).

A continuació cal executar aquest PDL, sobre aquest aspecte cal disposar de personal tècnic qualificat i voluntat política decidida. Sense un dels dos factors el PDL no va endavant.

És un factor rellevant també tenir una font d'ingressos econòmics disponible per polítiques públiques: els ingressos extraordinaris procedents dels parcs èdics s'han destinat a desenvolupament local.

En l'execució del desenvolupament local també es molt important promoure la col·laboració públic-privada, el treball en xarxa i la constància en els objectius marcats.

Contacte:

Ajuntament de la Granadella

<http://www.lagranadella.cat>

Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya i Museu de l'Oli de Catalunya

<http://www.culturadeloli.cat/>

Ordis, el canvi del model energètic des del món rural

Aerogenerador per autoconsum a l'escola

Àmbit territorial

L'àmbit territorial és el municipi d'Ordis, localitzat a l'Alt Empordà, amb una població de 377 habitants i una extensió de 8,52 km².

Descripció

El projecte **Ordis Sostenible** pretén demostrar que una altra manera de produir i gestionar electricitat és possible i que, tots plegats, mediambient inclòs, en sortim beneficiats.

El projecte neix com una prova pilot de la iniciativa "Energia: de l'ecopoble a l'ecocomarca" elaborat per la IAEDEN (Institució Alt Empordanesa per a l'Estudi i Defensa de la Natura) l'any 2010. Aquesta iniciativa es basa en la idea de Jeremy

Rifkin sobre el que ell anomena "la tercera revolució industrial", on planteja que l'energia que necessitem -cada vegada en necessitem més- s'ha de produir al mateix lloc on es consumeix i, donades les dificultats o problemàtiques que comporta el seu emmagatzematge, cal mantenir xarxes d'intercanvi sostenibles. Aquesta idea va ser plantejada a la reunió anual de l'associació europea [Energy Cities](#) que es va celebrar a Brussel·les l'abril del 2009, i a la qual va assistir Ordis en representació de la Xarxa Mediambiental de l'àrea urbana de Figueres. Sobre aquesta idea, l'Associació Alt Empordanesa per a la Defensa i l'Estudi de la Natura (IAEDEN) amb el suport econòmic de la Diputació de Girona i l'Obra Social La Caixa, van redactar el projecte i, davant la necessitat de concretar, van oferir a Ordis la possibilitat de fer la prova pilot al municipi. L'elecció del municipi d'Ordis es va fer per diferents motius:

- Per la seva dimensió i ubicació es pot considerar un municipi "tipus" de l'Alt Empordà. A més a més té dotació per desenvolupar-hi diverses fonts de renovables. El fet que tingui varies explotacions ramaderes, algunes de les quals ja es plantejaven l'opció de producció de biogàs a partir dels seus residus, ha fet més interessant el municipi des del punt de vista tècnic.
- El municipi està adherit al pacte d'alcaldes pel desenvolupament sostenible a nivell europeu (Energie-Cités) i forma part de la Xarxa mediambiental dels municipis de l'entorn de Figueres. En aquell moment l'alcaldessa n'era la presidenta. Fa anys que el municipi mostra la seva voluntat de ser pioner en projectes alternatius d'energies renovables.
- Existeix una planta solar fotovoltaica al municipi, construïda a principis dels 2000 d'una potència de 1MWp.

Els objectius d'Ordis Sostenible són:

- Aconseguir un municipi el més sostenible possible.
- Basar-se en la microgeneració distribuïda amb diferents fonts d'energies renovables.

I per aconseguir-ho es basa en un seguit d'actuacions:

- Energia solar fotovoltaica. Contempla la instal·lació de plaques solars fotovoltaiques a les teulades de diferents equipaments municipals.
- Energia eòlica. Contempla la instal·lació de dos mini-aerogeneradors eòlics.
- Biogàs. Contempla una planta de microgeneració a partir de la producció de biogàs procedent de la digestió anaeròbia dels residus ramaders de les granges del poble.
- Estalvi i eficiència energètica. Inclou la realització d'auditories energètiques municipals, canvis en el sistema d'enllumenat públic i modificacions en la il·luminació viària.

Enllumenat solar del veïnatge de Pols

Visita al parc solar municipal de l'alumnat de l'INS Narcís Monturiol de Figueres

Amb aquesta mateixa filosofia, el municipi alemany de Feldheim, a 90 km de Berlín i amb tan sols 150 habitants, és un dels referents de l'eficiència i la sobirania energètica mitjançant la generació d'energia a partir de fonts renovables. Feldheim es defineix com un poble totalment autosuficient. El 100% de l'energia que el poble consumeix es genera gràcies a aerogeneradors, plaques solars, biogàs i una xarxa elèctrica de distribució a les llars. Els preus, a més, es fixen entre tot el poble, aconseguint estar un 30% per sota que la mitjana. Tot va començar l'any 2008 amb la construcció d'una planta de biogàs obtingut a partir de la digestió anaeròbia dels residus ramaders de les granges del mateix poble. El mateix any va entrar en funcionament un parc solar de 45 hectàrees capaç d'abastir 600 famílies de quatre membres cada any, mitjançant 9.844 mòduls fotovoltaics. L'any 2010 es va acabar de construir la xarxa elèctrica pròpia, amb les aportacions dels veïns i veïnes. El municipi té previst obrir un centre de visitants i espai de divulgació de les energies renovables.

Funcionament

En la implementació del projecte Ordis Sostenible, s'hi ha implicat diferents agents i ha constatat de diverses fases de treball en les quals s'han anat executant les diferents accions. L'any 2011 l'Ajuntament d'Ordis va elaborar el Pla d'Acció per a l'Energia Sostenible (PAES) que complementa i s'integra dins el projecte Ordis Sostenible.

Així, el balanç de les actuacions previstes en el projecte Ordis ha estat el següent:

- Energia solar fotovoltaica. Instal·lació de plaques solars fotovoltaiques a les teulades de diferents equipaments municipals.
 - La idea era fer una concessió de les teulades municipals per a instal·lar-hi plaques solars participades. El projecte, que era molt engrescador, va caure quan es van treure les primes ja que l'empresa que havia guanyat el concurs havia fet les previsions econòmiques comptant amb les subvencions.

- S'ha construït un hort solar format per 12 estacions, una de les quals és municipal. El parc té 920 Kwh de potència instal·lada total, i l'energia que es genera es ven a la xarxa.
- S'ha dotat d'enllumenat solar el veïnat de Pols. L'obra es va executar durant el 2016, i consta de 12 faroles amb panells solars.
- Energia eòlica. Instal·lació de dos mini-aerogeneradors eòlics.
 - S'ha instal·lat un aerogenerador d'1 kW de potència per autoconsum per a l'escola, que està en marxa. A través d'un conveni amb l'UdG s'hi ha posat un anemòmetre i subministra una part de l'energia necessària per al funcionament de l'escola.
- Biogàs. Construcció d'una planta de microgeneració a partir de la producció de biogàs procedent de la digestió anaeròbia dels residus ramaders de les granges del poble.
 - Es van fer els passos per a la construcció d'una planta de biogàs per a les 8 granges del municipi. Al final, aquesta actuació va quedar desestimada en desaparèixer les ajudes.
- Estalvi i eficiència energètica.
 - Realització d'auditories energètiques a 54 domicilis (dels 120 que té el municipi).
 - Realització de xerrades informatives adreçades a la ciutadania.
 - Canvis successius en l'enllumenat per tal de millorar l'eficiència energètica:
 - Optimització d'encesa/apagada.
 - Substitució d'equip de 70W Vsap per nous equips de 70W Vsap de doble nivell temporitzat.
 - Substitució d'equip de 250W Vsap per nou equip de 250W Vsap de doble nivell temporitzat.
 - Substitució d'equip d'hal-logenurs metàl·lics de 100W Vsap per nou equip de 70W Vsap de doble nivell temporitzat.
 - Canvi de portalàmpades per reducció de potència de 100W a 70W.
 - Substitució a la rotonda de Pols de l'equip de vapor de sodi de 400W per un nou equip de 250W Vsap de doble nivell temporitzat.
 - I en breu es canviaran els llums de sodi de l'enllumenat públic per llums led de 20w, així com es van fent canvis per millorar l'eficiència energètica del poble.

Es disposa d'una pàgina on es va informant de les novetats entorn el projecte:
<http://ordissostenible.blogspot.com.es/2017/04/>

Actors

Ajuntament d'Ordis, com a promotor del projecte.

IAEDEN, com a redactor de l'estudi.

Diputació de Girona, com a col·laborador en el finançament d'accions concretes.

Obra Social La Caixa, com a col·laborador en el finançament d'accions concretes.

Universitat de Girona, mitjançant un conveni de col·laboració tecnològica en el marc de treball d'investigació cap a un canvi del model energètic, que contempla la gestió, promoció i estudi de les instal·lacions basades en energies sostenibles.

Dates

L'any 2008 s'implanta el parc solar. El projecte Ordis Sostenible es redacta l'any 2010 per part de l'IAEDEN i l'any 2011 s'elabora el PAES del municipi d'Ordis que s'aprova el 2013. En els anys següents es van implementant les accions previstes. El 2011 s'instal·la l'aerogenerador que subministra energia a l'escola, i entra en funcionament l'any següent. El 2014 l'ajuntament d'Ordis signa el conveni de col·laboració tecnològica amb la Universitat de Girona. L'any 2015 es realitzen diferents actuacions de millora de l'eficiència de l'enllumenat públic.

Recursos econòmics

L'Ajuntament d'Ordis cada any destina una partida econòmica en inversions relacionades amb millorar l'eficiència energètica.

La inversió de l'aerogenerador ha estat finançat per la Diputació de Girona i l'Obra Social La Caixa. La Diputació de Girona ha concedit una subvenció de 20.000 € per instal·lar un microaerogenerador que abastirà l'enllumenat públic i l'escola. La Universitat de Girona hi ha col·laborat amb l'anemòmetre.

La Diputació de Girona també ha finançat part de l'enllumenat solar i canvis dels llums Led, assumint l'Ajuntament la resta que corresponia.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- Reducció progressiva del pagament en les quotes elèctriques, tot i que es valora més el benefici ambiental aconseguït que la reducció del cost econòmic.

- **Impacte social-territorial**

- Conscienciació sobre el canvi climàtic.
- Transformacions en la vida familiar i del dia a dia.

- **Impacte ambiental**

- Reducció CO².
- Ús d'energies procedents de fonts renovables. Per exemple, el parc solar fins el novembre de 2015 va generar 1.214.136 kWh.

Aspectes normatius destacats

Estratègia Espanyola de Canvi Climàtic i Energia Neta. Horitzó 2007-2012 i 2020.

Pla Català de Mitigació del Canvi Climàtic.

Pla de l'Energia de Catalunya 2006-2015.

Real Decret 900/2015 de regulació de les condicions administratives, tècniques i econòmiques del subministrament d'energia elèctrica amb autoconsum i de producció amb autoconsum.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Creença forta en el projecte i en els seus beneficis positius per al conjunt de la comunitat (qualitat de vida, cohesió social i sostenibilitat ambiental).
- Possibilitat real de generar energia a partir de diferents fonts energètiques renovables i de forma descentralitzada, essent autosuficients energèticament.
- Diversitat ciutadana, multidisciplinarietat en les visions i aportacions.

Punts dèbils

- Caiguda de les primes a les energies renovables
- Inexistència de regulació de la producció d'energia per autoconsum
- Escassos recursos tècnics a nivell municipal (ajuda de Consells Comarcals i Diputacions)
- Escassos recursos econòmics (pressupostos petits)
- Desconeixement (a nivell domèstic, tècnic, operaris, administració)

Aplicabilitat

El projecte és aplicable a tots aquells territoris que volen avançar en l'eficiència i en la sobirania energètica i disposen de fonts renovables que els ho permeten.

Ordis, en ser un dels municipis pioners, pot aportar les seves experiències i aprenentatges adquirits a tots aquells municipis que estiguin interessats en iniciar un procés similar i ajudar-los, tot facilitant-los el camí. El projecte d'Ordis Sostenible: de l'Ecopoble a l'ecocomarca és completament actual i el plantejament d'aquesta iniciativa ja l'estan mirant de tirar endavant molts municipis (des de Barcelona al micropoble més petit) i fins i tot la Generalitat de Catalunya.

Contacte:

Ajuntament d'Ordis

<http://www.ordis.cat/>

Maria Crehuet, ex alcaldessa i iniciadora del projecte

Anna Torrentà, alcaldessa i continuadora amb l'equip de govern actual

ajuntament@ordis.cat

Educar en l'entorn

El model d'escola rural de Castellcir, una escola compartida

Tallers de cuina amb gust de Moianès a les escoles

Àmbit territorial

L'àmbit territorial d'aquest projecte és la Zona Escolar Rural ZER del Moianès integrada pels municipis de Castellcir, Sant Quirze Safaja, Calders, Monistrol de Calders, L'Estany i Collsuspina.

Actualment, i degut al creixement de les escoles, la ZER Moianès està dividida en dues: la ZER Moianès Llevant formada per les escoles de Castellcir, Sant Quirze Safaja, Collsuspina i l'Estany, i la ZER Moianès Ponent amb les escoles de Calders i Monistrol de Calders (de la comarca del Moianès) i les escoles de Mura i Talamanca (de la comarca del Bages).

Tots aquests pobles s'emmarquen a la comarca del Moianès creada el 2015, però amb una ZER Moianès amb 25 anys d'experiència i una entitat supramunicipal, el Consorci per la Promoció dels Municipis del Moianès, amb una trajectòria de 20 anys promovent i desenvolupant projectes de promoció econòmica i de desenvolupament local.

Descripció

L'experiència que es presenta és la col·laboració entre municipis, entitats, agents de desenvolupament econòmic municipals, agents educatius, culturals, empreses i població en general per tal de facilitar el creixement social, cultural i econòmic del municipi.

La ZER del Moianès neix fa més de 25 anys per la necessitat dels professionals de les escoles d'oferir una millor educació als infants de les seves escoles. Una educació més oberta al propi municipi i als pobles veïns, amb més possibilitats i ofertes educatives fora de l'ensenyament propi de l'aula, amb una visió integrada al municipi i al territori i per donar resposta a tots els alumnes. Així la ZER del Moianès va ser de les primeres 15 experiències de Zones Escolars Rurals de Catalunya, formant part inicialment del secretariat d'Escoles Rurals. Els professionals dels diversos centres, un de cada escola, van començar a treballar en xarxa amb la resta, a aprendre noves formes de treball i a compartir professionals especialistes (que d'altra manera no haurien tingut la possibilitat d'obtenir per nombre d'alumnes). Castellcir va esdevenir l'escola referent de la ZER encapçalant la direcció.

Els estaments públics i polítics del municipi van col·laborar, facilitar i treballar molt activament per donar suport a l'escola. Entenent que aquesta era un punt estratègic per al futur del municipi i la seva població. D'aquesta manera l'escola esdevé un element clau del municipi i des d'aquesta es promouen activitats dirigides i enfocades a la comunitat, amb una clara referència teòrica i metodològica de les comunitats d'aprenentatge.

Uns anys després neix el Consorci per a la Promoció dels Municipis del Moianès, amb l'objectiu de donar resposta a les demandes d'ocupació degut a la crisi tèxtil que pateix la demarcació. Tots els municipis del territori (Castellterçol, Moià, Castellcir, Sant Quirze Safaja, Collsuspina, Granera, Santa Maria d'Oló, l'Estany, Calders i Monistrol de Calders) s'integren al Consorci que, fent un paral·lelisme amb la ZER, intenta donar resposta a les demandes que els petits ajuntaments per si sols no poden assumir i comencen a compartir necessitats, recursos i interessos.

Així doncs, l'experiència que es presenta no és un sol projecte, sinó que és un conjunt de projectes i experiències comunes de treball en xarxa amb més de vint anys d'història, d'una Zona Escolar Rural i, en concret, ens centrarem en l'experiència de l'escola de Castellcir, el Consorci per a la Promoció dels Municipis del Moianès i els Consistoris dels municipis, específicament l'Ajuntament de Castellcir.

Al llarg d'aquests més de vint anys s'han realitzat diferents experiències des del Consorci del Moianès i els ajuntaments. En aquests, les escoles sempre han estat presents i han intervingut quan se'ls ha demanat i han estat promotors de serveis i projectes que han considerat que tindrien un impacte positiu a la comunitat i a l'escola.

Experiència de treball des de l'escola amb població nouvinguda originària de l'Índia

Funcionament

Per al funcionament d'aquest projecte ha estat bàsica la posada en comú de les necessitats detectades des de tots els àmbits i sectors del territori així com la col·laboració, la coordinació, la descentralització dels serveis i la visió de territori de tots els agents implicats. El treball en xarxa ha suposat que es fes la detecció de necessitats des dels propis sectors i actors principals i, per tant, les accions que s'han desenvolupat al llarg de tots aquests anys han estat sempre eficients.

Un exemple d'aquest és la primera experiència al Moianès de treball amb la població nouvinguda. A finals de la dècada dels 90, quan van començar a arribar persones provinents d'altres països, Castellcir va ser una de les poblacions que va acollir més població nouvinguda, provinent de l'Índia, degut a la presència d'una empresa d'alimentació ecològica amb interès per incorporar gustos diferents als tradicionals de la gastronomia catalana. A conseqüència dels reagrupaments familiars van arribar infants forans i l'escola va començar a trobar que no podia donar resposta a tots els alumnes nouvinguts, a la seves famílies i atendre a les raons culturals que se'ls presentaven.

Així doncs, del treball conjunt de l'escola, l'Ajuntament i el Consorci del Moianès es va desenvolupar un projecte de formació per a tota la comunitat educativa i, en concret, per les mares d'alumnat nouvingut amb els següents objectius:

- Aconseguir un acostament de les famílies nouvingudes a la comunitat.
- Aconseguir un acostament entre les famílies autòctones i les nouvingudes i així poder eliminar o fer desaparèixer idees preconcebudes, estereotips i prejudicis.
- Eliminar barreres culturals i de comunicació per a la integració a la comunitat de les famílies.
- Oferir coneixements bàsics de català.
- Dotar els coneixements bàsics de la lectoescriptura amb l'alfabet llatí.

- Afavorir el coneixement del serveis del poble.
- Donar a conèixer les festes tradicionals i la cultura del poble.
- Millorar les relacions i la informació escola-família.

Aquesta formació es portava a terme dins les aules de l'escola i en horari escolar, per facilitar l'accés a les mares. A les famílies els proporcionava un sentiment d'acolliment i els feia entendre l'escola com un entorn familiar. També oferia la possibilitat als mestres de compartir espais, reflexions i materials. Alhora, dotava la població del municipi d'eines per a la comprensió de diferents situacions que s'esdevenien en l'àmbit escolar i en l'àmbit municipal.

Aquest fet va permetre que les famílies treballadores provinents de l'Índia s'integressin al món laboral de l'empresa, per tant, l'empresa en tenir treballadors qualificats va millorar la seva productivitat i el seu desenvolupament econòmic. Amb els anys, aquesta facilitat ha suposat una consolidació de l'empresa al municipi, incrementant els llocs de treball de persones de Castellcir i rodalies.

A l'escola li va permetre acostar-se a les famílies i als alumnes i aconseguir que les diferències culturals es diluïssin amb més facilitat. Actualment, els alumnes de famílies procedents de l'Índia estan totalment integrades a l'escola i al municipi.

Un segon exemple, per tal de mostrar la cooperació entre sectors econòmics i socials del Moianès va ser un projecte global que es va fer en el marc del programa Productes de la Terra de la Diputació de Barcelona. Aquest programa de difusió de productes alimentaris de proximitat es va dur a terme a les escoles de tota la comarca, tant les escoles rurals com les escoles ordinàries. Els objectius eren:

- Promocionar els productes del territori.
- Proporcionar receptes fàcils i sanes de preparar.
- Conscienciar les empreses de la importància de col·laborar amb les escoles.
- Promoure hàbits saludables entre la població infantil.
- Cohesionar el territori.

Amb aquesta experiència, un cuiner especialitzat realitzava a les escoles "Tallers de cuina amb gust de Moianès" per fer receptes amb els infants i joves de la comarca amb productes de proximitat de productors i elaboradors del Moianès. Aquesta experiència donava a conèixer el sector agroalimentari de la comarca, que actualment és un dels sectors més forts que hi ha, als infants i joves, arribant així també a totes les famílies amb fills escolaritzats al territori.

A més a més, tots els empresaris implicats en el projecte coneixien a què es destinaven els productes i que les receptes s'elaboraven a les escoles, fent així que entenguessin la dimensió del projecte i el seu abast.

Actors

Ajuntaments del Moianès

Ajuntament de Castellcir.

Escola la Popa de Castellcir.

ZER El Moianès Llevant (Escola de Castellcir, l'Estany, Collsuspina i Sant Quirze Safaja)

AMPA de l'Escola La Popa de Castellcir.

ConSORCI per la Promoció dels Municipis del Moianès.

Empreses agroalimentàries del Moianès.

Dates

La Zona Escola Rural del Moianès es forma com a tal el curs escolar 1999-2000, però ja feia alguns anys que les mestres i els mestres de les escoles es trobaven per treballar conjuntament. El curs 2010-2011 en fer-se gran i augmentar d'alumnes les escoles es van dividir en dues.

El Consorci del Moianès es va constituir formalment el 25 de febrer de 1997, tot i que des de l'any 1994 ja es treballava conjuntament en l'àmbit de la promoció econòmica.

El juny del 2006 es va desenvolupar el projecte d'apropament a la població nouvinguda a l'Escola La Popa de Castellcir.

Del 2010 al 2016 es va desenvolupar el programa Productes de la Terra de la Diputació de Barcelona a la comarca del Moianès que incloïa els tallers de cuina a les escoles.

Recursos econòmics

El desenvolupament dels projectes coordinats des del Consorci del Moianès és a través de subvencions de la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i fons propis de l'entitat.

Impacte

- **Impacte econòmic**

- L'impacte econòmic sobre el territori ha de valorar-se per una trajectòria de més de 20 anys de col·laboració entre la ZER, els Ajuntaments i el Consorci, més que no pas per aquest projecte aïlladament.

- **Impacte social-territorial**

- En aquest cas podem entendre que, en aquesta trajectòria, el fet que l'Ajuntament de Castellcir donés tot el suport a l'escola i aquesta estigués oberta al poble i amb un projecte de comunitats d'aprenentatge com a base va suposar per a Castellcir un escenari que l'ha portat a la situació en què es troba en l'actualitat. La població de Castellcir l'any 1994 era de 264 habitants i al llarg d'aquests anys Castellcir ha anat guanyant població i les dades de l'any 2016 era de 726 habitants.

Així doncs, podem entendre que al llarg d'aquests més de vint anys Castellcir ha anat creixent, però aquest ha estat un creixement gradual i vinculat a la generació de llocs de treball i, per tant, el poble ha crescut en ocupació, en població i en serveis. L'escola tenia una mitjana d'entre 20 i 30 alumnes als anys 90, aquest curs 2016-2017 l'Escola de Castellcir ja és escola ordinària, tot i que continuen formant part de la ZER i treballant com una escola rural, amb 94 alumnes d'infantil i primària.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- Treball en xarxa.
- Implicació dels agents polítics, econòmics, socials, educatius i culturals dels municipis.
- Cobertura de les necessitats dels habitants dels municipis.
- Baix cost econòmic.
- Impacte a molts sectors de municipi.
- Implicació de tota la població.
- Dotar d'eines i recursos la població i el propi municipi.
- Descentralització de serveis i recursos.

Punts dèbils

- La continuïtat subjecta a subvencions dels projectes.

Aplicabilitat

Més enllà dels projectes concrets i amb una visió globalitzadora, destaca el treball en xarxa dels agents per desenvolupar projectes en pobles petits. El treball cooperatiu permet guanyar massa crítica en la solució dels problemes. El Consorci del Moianès, al llarg del temps, ha obert l'òptica als municipis facilitant sinergies i complementarietats de manera que les aportacions realitzades per una part s'han traslladat al conjunt del territori.

Contacte:

Consell Comarcal del Moianès

<http://www.ccmoianes.cat/> <http://>

Consorci del Moianès

www.consorcidelmoianes.cat/

Ajuntament de Castellcir

<http://www.castellcir.cat/>

El Ripollès, Territori Educador. Ens mengem les valls

Escolars visitant una explotació ramadera del Ripollès

Àmbit territorial

L'àmbit territorial de l'experiència Territori Educador. Ens mengem les valls abraça la comarca del Ripollès i vuit municipis de la part nord de la comarca d'Osona: la subcomarca de la Vall del Ges, Orís i el Bisaura. Aquest territori rural i de muntanya s'estén pel Pirineu, el Prepirineu i la Serralada Transversal i s'estructura al voltant de l'alta vall del Ter.

Descripció

Territori Educador. Ens mengem Les valls té per objectiu promocionar una cultura d'alimentació sana, de qualitat i de proximitat a la població local a través de l'escola.

Aquest objectiu general es concreta en quatre objectius específics:

- Esdevenir un territori educador, crear vincles entre la comunitat educativa i els

agents socioeconòmics del territori per promoure la sensibilització en valors vinculats al desenvolupament econòmic local a les escoles, i millorar el coneixement dels reptes estratègics del territori per part dels docents.

- Afavorir el consum de proximitat a través de la generació d'un sentiment de pertinença i identitat entorn al producte local i l'activitat tradicional del territori, que es vincula amb la línia d'actuació relativa a la innovació, l'empresa i l'emprenedoria.
- Promocionar els productes agroalimentaris locals de qualitat.
- Incentivar la cuina de muntanya vinculada a la pagesia.

Amb aquest projecte es pretén posar en valor el producte agroalimentari del territori a l'escola, i contribuir a fomentar el consum de proximitat a través de la generació d'un sentiment de pertinença i identitat entorn al producte local i l'activitat tradicional del territori.

En el territori del Ripollès es coneix l'experiència d'implantació del projecte Ens mengem la Vall promogut per l'Associació Cultural i Gastronòmica de Cuines de la Vall de Camprodon que va iniciar-se l'any 2011. Aquesta iniciativa té com a eixos principals la promoció dels productes agroalimentaris de la Vall de Camprodon en l'àmbit local, l'educació per una alimentació sana i de qualitat i la vinculació del teixit social que conforma el sector productiu del territori, les famílies, l'escola i el sector de la restauració.

Amb el projecte Territori Educador. Ens mengem les valls, es vol estendre l'experiència d'Ens mengem la Vall a tot el territori del Ripollès i a la Vall del Ges, Orís i el Bisaura, i ampliar els materials pedagògics amb altres productes locals de qualitat, així com realitzar altres accions de promoció del producte local vinculades a les fires agroramaderes i alimentàries de territori i a l'Aula d'Hostaleria del Ripollès.

Funcionament

Les actuacions consisteixen en la promoció de productes locals com la carn de vedella, els làctics i formatges, la carn de xai i cabrit, la trumfa de la Vall de Camprodon i la patata del bufet d'Orís, la carn de poltre i els embotits, entre d'altres. Aquesta promoció es fa a través del treball a l'aula mitjançant materials pedagògics especialment pensats per al projecte, visites a productors agroalimentaris amb els alumnes i sessions i tallers informatius i formatius per a les famílies, els docents i els equips dels menjadors escolars centrats en el producte de proximitat, la seva expressió gastronòmica i la seva importància nutricional.

El pla d'acció que s'està duent a terme en aquests moments és el següent:

- Creació de vincles entre la comunitat educativa i agents socioeconòmics del territori.
 - Selecció dels productors agroalimentaris que participaran en el projecte educatiu.
 - Elaboració del material pedagògic sobre els productes i l'activitat de producció i

transformació.

- Transferència i programació de les unitats didàctiques amb les escoles.
- Divulgació de les activitats econòmiques del territori i la importància de consumir producte local en esdeveniments.
 - Promoció amb la food truck del producte local a les fires agroramaderes i alimentàries del territori.
 - Difusió i promoció de les fires agroramaderes i alimentàries a les escoles.
- Campanya d'alimentació saludable i productes de proximitat a l'escola.
 - Sessions informatives i difusió de materials conjuntament amb els centres de salut.
 - Planificació i assessorament per a la introducció dels productes locals als menjadors escolars.
 - Tallers de cuina a través de l'Aula d'Hostaleria i Associacions de cuina.
- Promoció d'activitats de transformació artesana del producte local a l'escola.
 - Realització de tallers formatius als alumnes sobre els productes i l'activitat de producció.
 - Visites dels alumnes als productors agroalimentaris.

És un pla de treball coordinat des de l'Associació Leader Ripollès Ges Bisaura.

Actors

Territori Educador es promou i coordina des de l'Associació Leader Ripollès Ges Bisaura, i les diferents accions es desenvolupen amb la coordinació dels socis del projecte:

- Entitats vinculades al producte: Associació de Producte del Ripollès.
- Entitats de promoció econòmica del territori: Agència de Desenvolupament del Ripollès, Consorci Vall del Ges Orís i Bisaura (CVGOB) i Ajuntaments de Campdevàrol, Camprodon, Orís, Ribes de Freser, Sant Quirze de Besora i Sant Vicenç de Torelló.
- Comunitat educativa: escoles de primària de Campdevàrol (Escola Pirineu), Camprodon (Escola Dr. Robert), Ribes de Freser, Sant Quirze de Besora (Escola Segimon Comas) i Sant Vicenç de Torelló (Escola Lloriana), participants en el projecte Territori educador.

Food Truck "La Tartana"

Taller amb productes locals

Dates

El projecte es va iniciar el mes de maig de 2016, i té una durada prevista de dos anys.

Recursos econòmics

Territori Educador té un pressupost de 33.300 €/any.

El projecte està cofinançat en un 90% pel Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació i el FEADER, i en un 10% pels ajuntaments de Campdevàrol, Camprodon, Orís, Ribes de Freser, Sant Quirze de Besora i Sant Vicenç de Torelló.

Impacte

- **Impacte ambiental**

- A través de la sensibilització del consumidor local es contribueix a fomentar el desenvolupament en el territori d'una agricultura i una ramaderia que garanteixi una alimentació sana, nutritiva i de qualitat. Un model d'agricultura i ramaderia que asseguri la qualitat de vida als petits i mitjans productors, que ajudi a la conservació del paisatge, dels recursos naturals i la biodiversitat i que sigui compatible amb la protecció ambiental.
- Consumir aliments produïts al territori i de temporada, i si pot ser de producció ecològica, ajuda a combatre el canvi climàtic, a reduir residus i, a més, ajuda als pagesos a poder viure dignament de la seva feina.
- S'ha editat material didàctic per treballar a les escoles: unitat didàctica sobre la vedella i unitat didàctica sobre els lactis. Aquests materials queden a disposició de les escoles per al seu ús.

- **Impacte econòmic, social i territorial**

- El projecte contribuirà a fomentar l'economia autòctona (recursos endògens i produccions locals), i a sensibilitzar la ciutadania al voltant dels beneficis i les exigències relacionals d'una economia cada dia més col·laborativa que va lligada a la promoció dels valors específics del territori.
- Treballar per la promoció del producte agroalimentari del territori a les escoles, suposa alinear totes les parts en la generació del triple benefici: jo guanyo, tu guanyes, el nostre entorn guanya. En aquest sentit, hi guanyen els productors, els comerciants de producte de proximitat, els restauradors; hi guanyen les famílies del territori; i també hi guanya el territori econòmicament.
 - Retenir i atraure gent nova al sector primari, incentivant així l'increment d'explotacions agràries i el creixement en nombre de llocs de treball del sector.
 - Conservar la forma de vida vinculada al sector agrari que garanteix la preservació del paisatge.
 - Continuar incentivant el creixement de la producció agrària ecològica.
 - Mantenir la presència de races autòctones de bestiar i altres productes.
 - Frenar la progressiva desaparició del comerç de proximitat i la manca de relleu generacional.
 - Vincular la producció local al producte turístic i incentivar la compra de proximitat per part del sector de la restauració i de certs agents estratègics del territori, així com als menjadors escolars.
 - Promoure un projecte de territori educador que vinculi la comunitat educativa, les administracions públiques, el teixit empresarial i la ciutadania en general.
 - Valoritzar els esdeveniments socioculturals del territori entre la població local i arrelar el sentiment d'orgull i pertinença al territori i a les seves tradicions.
- 5 escoles del territori participen en el projecte.
- A dia d'avui, s'han realitzat 3 visites a explotacions agropecuàries del Ripollès.
- La food truck ha participat en un total de 6 fires.

Utilitat de l'experiència:

Punts forts

- La cooperació entre els agents tractors, entitats sectorials i comunitat educativa del territori permet l'intercanvi permanent de coneixements, experiències i saber fer.
- El projecte afegeix valor a les polítiques d'escola verda que apliquen les escoles que hi participen.
- El projecte s'alinea a les estratègies de desenvolupament local dels socis que en formen part.
- El projecte incideix en la generació d'activitat econòmica a diferents sectors del territori: productors agroalimentaris, restauradors i comerços de proximitat.

Punts dèbils

- La permanència en el temps del projecte amb la intensitat que s'està executant en aquests moments en què el finançament està garantit. El projecte té finançament per dur-lo a terme dos cursos escolars.

Aplicabilitat

La majoria de les accions del projecte són transferibles a qualsevol territori rural amb una estratègia de desenvolupament local que aposti per la promoció del producte local.

Contacte:

Associació Leader Ripollès Ges Bisaura

www.ripollesgesbisaura.org

Àngels Guiteras Benet, gerent

Carina Rosell, tècnica coordinadora del projecte

leader@ripollesgesbisaura.org

Conclusions

La selecció de les experiències d'aquesta publicació és només una petita mostra del que està succeint als micropobles i petits municipis del nostre país i també a altres territoris rurals. Una mostra que permet il·lustrar una nova tendència en el desenvolupament local que té com a denominador comú una voluntat de canvi del model socioeconòmic i posa en primer pla valors com l'equitat, la justícia social, la sostenibilitat, la proximitat, la col·laboració, entre molts d'altres. I és que, tot i les reduïdes dimensions pel que fa a població i les limitacions de recursos (tècnics, econòmics, materials), les iniciatives exemplifiquen la capacitat d'abordar reptes globals amb una òptica local, d'esdevenir veritables actors del canvi cap a un nou context territorial, social i econòmic i d'avançar cap a la resiliència a escala local.

L'anàlisi de les experiències permet extreure els factors que, en combinació entre ells, contribueixen a l'èxit de les comunitats. Uns factors que poden ser tinguts en compte per qualsevol agent que es plantegi tirar endavant una iniciativa de microdesenvolupament rural:

- **Reconeixement dels reptes globals com a propis i prioritaris.** Els micropobles i pobles petits assumeixen el rol proactiu d'esdevenir l'escenari més adequat per començar a aplicar mesures concretes per fer front als reptes globals des de l'àmbit territorial més local, impulsant actuacions vinculades amb l'alimentació, l'ocupació, l'educació, el desenvolupament sostenible o la qualitat de vida que, alhora, també donen resposta a les seves pròpies necessitats.
- **Articulació de les propostes i les accions des de baix** (estratègia "bottom up"). La participació, la implicació i l'apoderament dels agents socioeconòmics del territori són peça clau que legitima i reforça els projectes i contribueix al seu èxit.
- **Mirada cap als recursos de l'entorn més proper i posada en valor d'aquests.** Es detecten les potencialitats que presenten els recursos locals (naturals, culturals, etnològics, arquitectònics, gastronòmics, etc.) en l'entorn més immediat i es plantegen actuacions per posar-los en valor, potenciant l'autoestima i l'orgull d'aquell territori.
- **Convicció ferma, perseverança i constància.** Es compta amb un rumb clar i es creu en les possibilitats del projecte territorial propi per generar impactes positius per a la població, potenciant l'autoestima del territori i lluitant per un futur viable.
- **Màxima que "els petits canvis són poderosos".** En el context local dels micropobles i pobles petits, cal ser conscients de la importància d'anar posant granets de sorra per avançar en el camí la suma dels quals tindrà l'impacte desitjat.

- **Establir aliances i col·laboracions.** El treball en xarxa, la col·laboració i la cooperació són claus i imprescindibles. Per als municipis petits és importantíssim establir sinergies amb altres municipis, administracions, entitats (locals o foranes) i amb la societat civil per tal d'anar sumant esforços a l'hora d'implementar projectes veritablement transformadors. La col·laboració público-privada és un fonamental per incrementar la capacitat de la iniciativa que es vulgui emprendre i, alhora, donar-li coherència, amb suports que arribin de totes les parts implicades (o beneficiades).
- **Anar més enllà de les visions de partit. Ser generós.** S'ha de cercar el consens polític en les iniciatives, no caure en els interessos "partidistes" per tal d'enfocar les energies en allò que realment necessita el territori i que és prioritari deixant de banda altres aspectes (quotes de poder, lectures en clau electoral, etc.)
- **Equilibrar visions.** Saber cercar l'equilibri entre la visió de la gent més gran i la visió dels joves, entre la visió dels locals (de vegades més tradicional) i la dels forans que han arribat al poble amb noves idees i nous plantejaments. Fins i tot, ser capaços d'internacionalitzar la visió local.
- **Recursos tècnics.** Aquest és un dels factors més transversals de les experiències: els recursos humans de perfil tècnic destinats als projectes. Sense persones implicades a nivell tècnic, les iniciatives tenen moltes dificultats per avançar ja que el treball voluntari pot ajudar a donar un impuls, però, sovint és insuficient. La consolidació de les experiències acostuma a ser factible quan s'aconsegueixen recursos tècnics centrats en els projectes.
- **Capacitat d'obtenir recursos econòmics.** Juntament amb els recursos tècnics, els econòmics també juguen un paper decisiu per la posada en marxa i manteniment de les iniciatives que provenen dels micropobles i pobles petits. Les limitacions financeres dificulten, habitualment, que els projectes puguin caminar només amb fons propis, per tant, ser capaç d'obtenir suports econòmics a diferents nivells és gairebé una precondició.
- **Incorporació de la innovació i la creativitat a l'hora per trobar solucions als reptes i ajudar a abatre barreres.** Obrir la ment, aplicar nous enfocaments o noves maneres de dinamitzar els entorns, aprendre del que estan fent altres territoris i ser imaginatius per tal de donar respostes a les necessitats actuals.
- **La tecnologia i la ruralitat han de ser grans aliats.** Una adequada implantació de la tecnologia al territori rural obre un ventall d'oportunitats (laborals, formatives, d'oci o de consum) per a la població de les zones rurals i permet ser una gran finestra al món. És un element que pot afavorir la creació d'ocupació i, alhora, contribuir a frenar l'èxode de població rural, especialment, juvenil.
- **Replicabilitat i escalabilitat de les experiències.** El conjunt d'experiències de microdesenvolupament local en entorns rurals comparteixen les característiques de la replicabilitat (possibilitat que tingui lloc en un altre territori amb trets similars) i de l'escalabilitat (possibilitat que es desenvolupi en un àmbit territorial superior). Per tant, tenen un efecte multiplicador. Fins i tot als territoris en què han nascut poden anar-se eixamplant constituint una veritable via de desenvolupament.

- **Cursa de fons.** Els ritmes al món rural, sovint, són més lents i requereixen temps. Propiciar canvis no és fàcil perquè hi ha inèrcies i dinàmiques molt arrelades que es requereix un període llarg per modificar-les. Alhora els impactes resultants de les experiències acostumen a aconseguir-se al cap d'un temps des de la seva posada en marxa. El desenvolupament és un procés d'aprenentatge col·lectiu.

Publicacions de l'OTEDe relacionades amb el microdesenvolupament rural

[Desenvolupament rural](#) a la demarcació de Barcelona: una eina estratègica per al desenvolupament local dels petits municipis

L'[agricultura social](#) com a estratègia per al desenvolupament local

La [dinamització local agroecològica](#)

[Transiciones ecológicas](#) y desarrollo local

[Experiències](#) d'economia social i solidària als municipis

[Models i factors](#) per a un nou desenvolupament econòmic local

Les [economies locals](#) a la província de Barcelona

**Diputació
Barcelona**

**Àrea de Desenvolupament
Econòmic Local**

Gerència de Serveis de Promoció Econòmica i Ocupació
Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic
Recinte Maternitat. Pavelló Mestral
Travessera de les Corts, 131-159. 08028 Barcelona
Tel 934 049 171
www.diba.cat/web/economieslocals